

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی

زنجیره ی روشنیبری

*

خاوهندی نیمتیان: شهوگهت شیخ یهزدین

سهرنووسهر: بهدران شههمهدههیب

***

ناوونیشان:

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی آراس، گهړهکی راپهړین، ههولتیر

س. پ. ژماره: ۱ تلهفون: ۲۲۳۲۰۲۱

شونیی آراس له تۆری ئینتهرنیتدا:

www.araspublisher.com

وه بیرم دینو

وہبیرم دینو

عہقیلہ رواندزی

ناوی کتیب: وہبیرم دینو
دانانی: عہقیلہ رواندزی
بلاوگراوہی ئاراس- ژمارہ: ۱۰۱
دەرہینانی ہونہری: بہدران ئەحمەد حەبیب
بەرگ: شکار عەفان نەقشەندی
نووسینی سەر بەرگ: خوۆشنووس محەمەد زادە
پیت لیدان: ئەمیر داود- نساڕ عەبدوڵلا
هەلەگری: شیرزاد فەقی ئیسماعیل
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوپرەحمان مەحمود
چاپی یەکەم - چاپخانە ی وەزارەتی پەرودەرە، هەولێر- ۲۰۰۱
لە کتیبخانە ی بەرتۆبەراییەتی گشتیی رۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە
(۴۴۰) ی سالی ۲۰۰۱ ی دراوہتی

کا... ئەو کۆزانەى که تىبىر تىبىر گەمەم لى کردن...؟

هەتا هیتوارى برىم کا و کا، کا ناگەریتتەوه هەنووکەش وهكى وهبىرم دىنۆ هېچم پىن نامىنى هەر ئەریم خۆزکەم بەجاراکە.

۱۹۹۶-۵-۸

ئەلمبەرە - هۆلەندا

پيشەكى

كەلتور بەشكى هەرە گرنكى مېژوو و پېناسى ميللەتانه، هەر ميللەتەك له كاتى پەيدا بوونى لەسەر پروى ئەم زەمىنەدا، زۆر هەتا كەم له پاشماوهى باووپا پىرانى خۆى وهگر توهه. لېرە كه باسى كەلتور و فۆلكلۆرى شارى رواندزى ئەكەم. ئەوه كەمۆكەكه له كەلتورى كورد و كوردستان.

دووبى كوردستان و ولاتى شېرىن... وه بەتاييه تى ئەو شوپنەى كه لىي گەوره بوويم و چاووم لى كردىنۆوه، پارى پىتوه نام، كه ئەوهى وهبىرمه و وهبىريان هېنامه وه دابرىتومه ئەو كىتبهى (وهبىرم دىنۆ)، بگره له ناودار و زانا و شاعىر و هونەر مەند، هەتا شىن و شابى و گەپان و سەيران و دلدارى و رابواردن، بازار و ماملەت و، هەروا بىتتەوه ئاو و هەوا و رەز و هەوار و، وهستا و خانى دروست كردن و حەوش و كانى و هەيوان و ئەستەرك (ئەو تەختەيه كه نازوقەى لەسەر دادەنریت)، مەتەلۆك و چىرۆك و هەرهبان و سوحبەت و خۆشى.

بەهۆى گۆرپىنى زەمانە و تىكەلاو و گواستتەوه، هەندى لەم كەلتورە زۆر يا كەم گۆرانكارىيان پىتوه دياره.

لەوانەيه ئەوانەى كه له رواندزى وه دوورنەكەوتەن هەست بەوه نەكەن، بەلام من كه له دەرەهەم، كاتىك كه گەپامه وه بەكسەر بۆم ديار بوو، كه خەرىكە گۆرپىن دەستى بەسەرا دائەگرى، جا چ دەسەلات نىبیه، هەر لەبەر ئەوه، وام بەباش زانى، كه ئەوهى وهبىرمه بىنوسمەوه و بىخەمه ئەم كىتبه و، وەك يادگارێك پيشكىش بەهاوولاتيان و، هەموو خويتندەوارانى نازىزى بكەم، هەر نەبى خەندەبەكى بى گەرد لەسەر لىوانىيان بنىشى و لەو كاتەى كه وهبىريان دىنۆ، وه يا ئەو بەرپزەى كه ئەخوازى لەگەل كەلتوروى شارۆچكەى شارى پاشاى گەوره ئاشنا بىت و بىناسى، هەنووکەش هېچم پىن نەمايه هەر هەندە نەبىت، كه ئەریم...

کا... ئەو شوپنارەى كه لىي بووم و چارم لى هەرهبان...؟

کا... ئەو وشەى كه ئىكەم جار گىم لى بوو پىي ئاخوتم...؟

عهقيله رواندزی

له بابته له دایک بوونی پاشاوه، حوزنی ئهفهرمووی: (میر محهمه کوری مستهفا بهگی ساری ۱۱۹۸ک = ۱۷۷۵ز یا بهگفتی ئهمین زهکی (۱۱۸۹ز = ۱۷۸۴ک) وه بهگفتی شهرفنامهش له (۱۱۸۹ه: ۱۷۷۵ز) له رواندزی له دایک بووه و داکیشی ناوی بووک شازهمان بووه. لهسهراوهکان دیاره، که ناتهواویتیک (گومانیک) ههیه له میژوو دیاری کردندا.

له زارام گئی لی بووه که پیاوهکی سۆر و سپی و چارشانه بووه، قسهکردنی لهسهرخۆ بووه و، کهللهرق و توند و تیژ و، زۆر نازا و جهسوریش بووه.

میژوونوس حوزنی موکوریانی له میژووی میری سۆرندا ئهفهرمووی:

(لهو رۆژهی پاشا بانگی نازادیی بلند کرد و چارهسهری بهخۆبهوه - کپشا، ناوی خۆی نا ئه میری ئهلمه نسوور).

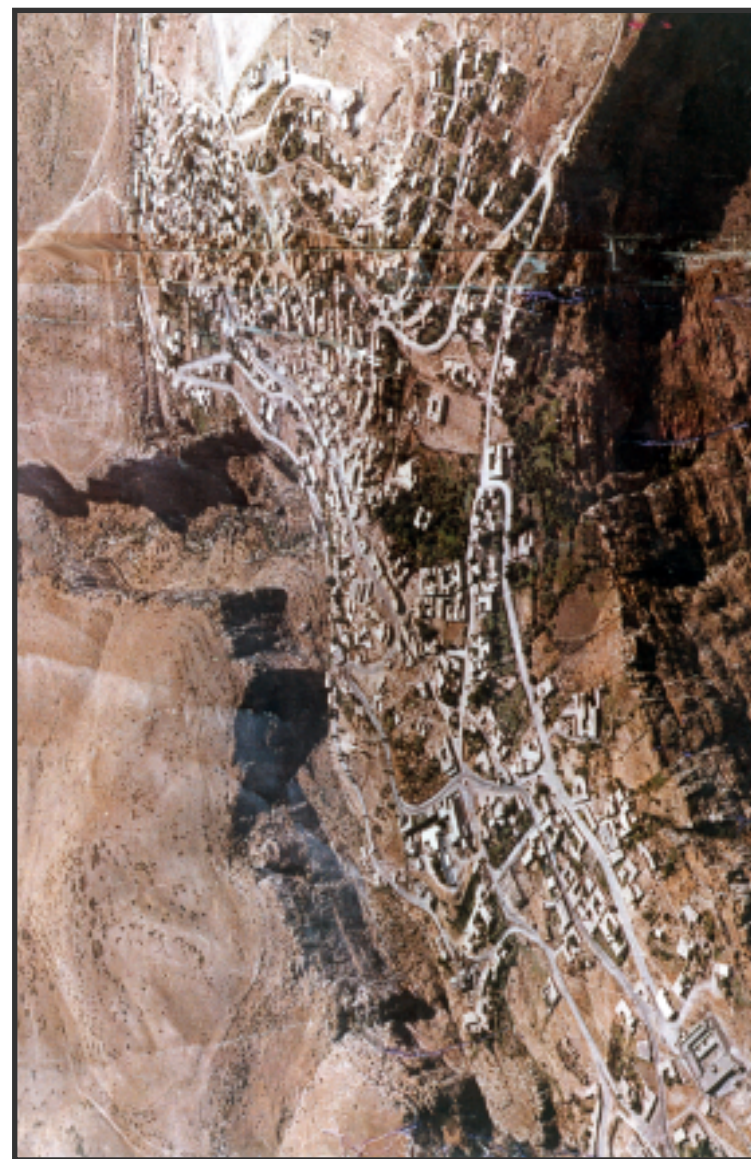
فرایزهر ئهری میر سی ژنی ههبوون، وه ئهودیش - خهیلانی - ئهری دوو ژنی ههبووه ئیکهکیان تورک (ئهسته مبولی) بووه، ئهوی دیکهش خهجیح خانجی کپشا مامجی خۆی بووه، هبیج کوری نهبووه، تهنی ئیک کیژی بووه و، ناوی (رابیه خان بووه) ئهویش له دوو مردنی باوی وه زکی دا و مرد.

میر محهمه ئه و ناوانهشی ههبوون: پاشای گهوره، پاشای کۆره، ئه میرل ئومهرا، پاشای سۆران، پاشای رواندزی، ئه میر ئهلمه نسوور.

میر لهکن مامۆستای دینی (مهلا ئهحمه دی دپلزه) فیتری قوران و شه ربه تهی ئیسلامی بووه.

له سهردهمی حوکمی پاشای گهوره فابریقهی چهک دروست کردنی له رواندزی دامه زراند، له ژیر سه ره رشتینی وه ستا رهجه بی، هه نوو کهش هه ندهک له و تۆپانه ماینه، ئیک له بازاری رواندزییه «له پپشا له سه ر گردهکی برند داندره بوو لۆ ره مه زانا به کاریان ده پنا و، وه ختی ئیفتاری» لۆ بی هه تا هه نوو کهش به و گردهی ئه رین سه ر تۆپج، تۆپه کانی دیکهش له وه زاره تی دیفاعینه له به غدا بی، هه روا هه ر له و فابریقهی، که له لۆ فینه کاو لۆکا بووه، خه نجه ر و شیر و، هه موو ئه و تشتانه و که لویه لانه ی لی دروست ئه کران، که په یوه ندی به شه ر و تۆپخانه ی وه بوون.

میر محهمه دی: بایهخی دابووه ئاوه دانی و دروستکردنی، له رواندزی و، ئه و جیپانه ی که داگیری کرد، وهکی دروستکردنی مزگهوت و، مه تکه ب و ئاش و پرد و قهرات.

رواندز: له عاسمانی گیرایه

عەقيلە رواندزی

چیدیکه له ئەمری والی دەرئەچیت و، هەر حوکمی رواندزی بکات لەژێر ناوی (ئیمارەتی سۆران و، لەقەبێ ئەمیرل ئومەرایی پێ بەخشی).

ئەویش رازی بوو له گەڕانەوهی بەپاڤۆری، بەخۆی و پێنج میترخاسا له تەرابزۆنی ئەیانکوژن و، دەیان هاوئێژنه ناو بەحرێ رەش و هەندەک ئەرتین گۆیا له سیواسی شاردراوە لۆ رۆژا پاشتر جلیکنه پاشای له بازاری ئەفرۆشان. له دوو مردنی پاشای برای رەسوول پاشا هەوتی دا که ئیمارەتی سۆران راگری و، هەر وهکی خۆ بمینیتۆ، بەس وەدیاره له بەر ناکۆکی ناوخوا بەداخهوه سەری نەگرتییە.

میری گۆره: دکتۆری ئینگلیز رووس ئەری: میر چاوهکی کۆره بووه له بەر هەندی پێیان ئەگۆ پاشای کۆره (ئەمن له باپیرو خۆم گئی لی بووه، که چاوی چۆپە کۆره بووه) و، هەندەک سەرچاوهی دیکه ئەرتین کهوا میر زۆر بەعەدالەت بووه و، یاسای (العین بالین)ی بەکارهینایە.

رواندز بەچار قۆناغا (یاخو زیاتر) تێپەریه هەتا گەشتیته رواندزی هەرۆکه.

قۆناگی یەکهەم: که هەزار سار پێش زابینی بووه، که ئاشووری و ئاتۆرتی جینیش بوون و، خاوهنی قەراتی شوشی بوون، هیتشتا شینواریان هەرمایه.

له کهرەک و بێشوووری تا شۆر بوویتهوه بانەزۆکی له نووسینهکانی مەلا عومەرە فەندی نووسیوی، که له ساری (٤٤٥ک) رواندز گواستراوه کاولوکا.

٣- بەهۆی یەکهەم شەری جیهانی، (کاولوک: رواندزی کهون)، که سۆتا و تاران کرا له لایەن روسەکان، له خەرکهکی هەندەک ئاواره و قورتار بوون.

٤- رواندز، که هەرکشا لۆ سەری (که باخوایخچه و هاوینه هەوار بووه) له ساری ١٩٢٢ بوو، سەید تاها سەرله نوێ بهقهزایەتی ئاوهدانی کردبۆوه.

٥- برێم قۆناگی رەش، که له سۆتاندن و تارانکردن و دەرپەدر بوون، زۆر دژوارتر بوو، ئەویش دابهزاندنی رواندزی له ئیمبراتوریهت و پاشایەتی و شارێ شاران و پێشکهوتن و رووناکبیر و کوردپەرودەری و تا سەرچاوه و بنکهی دروستکردنی هەموو جۆره چەک و ئاوهدانیک، وای لی هات بەپیری دۆژمنی درپەش، که رواندزی نازدار دابووشینیت و، بێنیتە خواری، هەتا پلهی (ناحیهی)، ئەو رۆژەش، بەرۆژی ماته مینیی له میژووی شاری گهوره دائەندریت.

دراو - پارەک: میر محەمەد حەفت دراویشی هەبووه، که بهخۆی له سکە دابوو،

قەراتی پاشای گهوره

دەرگه و دیوارینه رواندزی که دوو دەرگه هەبوون ئەو هەش بەئەندازاریی وەستا ئیبراهیمی ماویلی هەتا هەنوکهش هەندەک له شینواری دیارن، زۆری رووخاندان و خەرپ بوون.

ئاوی بهجۆگه له گەریی میگری گەبانده رواندزی و، ئەو کاتهی رواندز بهقەراتی ناو ئەبردرا.

بێجگه له دەوروپەر و ئەو جێبانهشی داگیرکرد بوون، بگره له ورمی و ئازربایجان و هەتا جەزیره و نەسببەن و ماردین و، له هەندەک سەرچاوا ئەری بەلکو هەتا بەدیار بەکر - نامەد - تیش گەشتبوو.

میر مەرۆقهکی زۆر رەوا بووه، وه ئەبویست له سەر دەستووری ئیسلامی حکومەتهکی دابەزرینی، بەداخهوه ئەو دەمای که حوکمی پاشای بهو پەری پیشکهوتن دابوو رووخا، ئەویش وه بهپیلانی پژیعی عوسمانی کهتوله فتوای مەلای خەتی هەر خەرەتاندر.

پاشا وەدوو فتوای کهت و بەرهو ئەستانهی رۆشیت بهواستای رەشید پاشای بەغدایی، که گەشتە کن خەلیفه عوسمانی (رەزا پاشا)، داوای له میری کرد که

به ته وای هه موو جۆر و ته کنیکی ئه و کارخانه به پوخته بی به پتوه بیات.

ئییج قهرا: ئیسقهرا یا ئییج قهرا، له سهه گرده کی برند، وه به رامبهه شاری رواندزی، هه روا ئه که ویتته سهه سهه و پئی و باری پاشتیا و بارهکیا و دیانا و هه و دیانی.

ئه و قهرا ته له وهختی پاشای گه و ره دروست کرابوو، به بهرد و گیتی. وه گۆیا له باتی ئاوی به هیلکه یان گیتی گرتیته وه لۆ سواق و مارنج کردنی.

ئییج قهرا وهکی لۆی وه سهه ئه که تین زۆر به زهحمهت بوو، زۆرجارا بانگروژ (هه ره زه لپن) ئه بووین (له بهر جهفتی - ورده بهرد) هه تا ئه گه یشتین، بههرا له لای دیکه دیار بوو ده رگه ی که و ره بوو واته ده رگه ی نيزامی بووه، ئه وه ی که لیم ئه دیت و ئه م بیست، که جیتی پاراستنی چهکی بووه (جوبه خانه)، وه هه نده کی ئه رین میر جاروبارا ده هاتنی له بواری لۆ سیاحتی، جیتی په نجه رای لۆ دیار بوون، هۆدهینه گچکوکه شی لۆ بوون له قورنیشکا گۆیا جیتی چاودیر و پاسه وانا بوون.

وهکی لۆی وه سهه ئه که تین به دهسته راست ئه چووینه خوارئ ئه یانگۆ ئه وه سارداده یا سارنج (که واته ئاوی زۆکی بووه، که پاشای به گۆسکا لۆی پاکیشابوو) هیشتا له پیش چاومه ههروهکی ژیرزه مینه کی گه و ره دیار بوو. هه ره که سه کی تشته کی له سهه ئه زانی و لۆی ئه گیتی نه وه.

وهکی ئه گیتی نه وه:

جاره کی پاشا میر محهمه د پاش نیورانه کی له په نجه ری را دیتی، که پتواره ک دیت، پتوار له هیکه وه ئاوه کی له خۆ ته داته وه و له پتوشتنی خۆ هه ره ده واهه، که پاشای چاوی وی ئه که وی ئه ریتته پاسه وانه کی:

زۆر برۆ ئه و پتوار ته پیم لۆ بینه ئیره.

پتوار زۆر ئه ترسی و ده ردی خۆ ئه ری:

یاره بی ما من چ کردیه لۆ ئه من بجمه کن پاشای! که پتوار ئه گاته کن پاشای ئه ری فه رموو پاشام ده خزمهت دامه.

پاشا ئه ری پرسیاره کت لۆی که م به راستیم وه رام ده وه.

پتوار ئه ری فه رموو پاشام.

پاشا ئه ری وهکی پتوشتنی لۆچت ئاوی له خۆ داوه؟

پتوار شه رمیش ئه کا و ئه شترسی، ئه ویش له ترسا راستیه که ی ئه ری:

قهرا ئی پاشای گه و ره

وهکو: یوزلغ، ریال، قروش، ته نکیر، جلق، خودا - بهنده، شایی.

ئه وانه هه نده کیان زتی بوون و، هه نده کیان زیو و مس بوون، له لایه کی نووسرابوو (الامیر المنصور محمد بک) و، له لایه کی دی نووسرابوو (فی رواندز).

مهلیخا «مهلی خا»: ئه و کتیبه به نرخه بوو، که به سه رهات و پروو اوینه میری سوژانی تیدا نووسرابوونه وه، به زمانی کوردی و فارسی و تورکی و عه ره بی، هه روا کوردیه که ی به شیوه ی رواندزی بووه و، به خهت و نووسینی محهمه د میرزای بووه.

وهستا رهجه ب: وهستا رهجه ب له سالی ۱۲۳۳ک. له کارگه ی رواندز لوله تویی دارپتیبیه، ئه و پیاوه زیهک و وهستا و بلیمه ته، که هه موو کارگه که له ژیر چاودیری ئه و بووه، ئه گیتی نه وه کاتی به پتو وهستا رهجه ب مزگینی دا به میری، که پتو گه یشت، میر به خۆ و به چهنه د پیاو ماقولانی رواندزی به پیری وه چوون و به خیر هانن و پیرزایی و سوپاسی کرد، هه روا خه رات کرا.

وهستا رهجه ب، به تاییه تی لۆ ئه و کاره گرنگه ی هاتیه ته رواندزی، له رواندزی ژن هینایه و، نه وه و کوپ و خانه واده ی به ناوی نه ورزه وه به ناویانگن. هه روا به هۆی دروستکردنی تۆپه کان، ناردرا بووه روسیا و ولاتانی ئه وروپی (فه ره نس)، هه تا

پاشام چت لئی بشارمه وه له پرووت بئ حهدهبی نه بی بایه کم لئی ده رکهت هه وه م زانی ئیکی گئی لئی بوو، هه ره له بهر هه ندئ بوو ئاورم له خو داوه.

پاشای گۆتی ده برۆ و به خیرچی.

ئینجا پاشای ئه مر کرد، که پئیواری خه رات بکه ن و میتواندارییه کی گه رمی لۆ بکه ن و، ناویان له و زه وییه ی نا گۆزی ترا، هه تا هه نووکه ش به بوارا سه برانکه ره ئه چنی.

قونگرئ شه مامی: به رتیز مامۆستا زرار محهمه د* لۆی گئی رامه وه و فه رموی:

قونگرئ شه مامی سه نکه ره ک بووه ئه و پئییه ی پاراستییه، که پاشا هاتووچۆی تیدا کردییه، قونگره ش به ناوی شه مامی کرایه. ئه رتین شه مام:

ژنه ک بووه له بنه ماری سۆزان، وه ختی خۆی ئه و ژنه که باسی ئه که ن، ئه و جا راست بووه یا ئه فسانه یه، له کاتی خۆی که ئه رمه نییه کان (ئاشوریه کان) رواندزیان گرتییه، ئه و شه مامه له ناو ئه رمه نییه کان بووه، واته مه سیحی بووه. ناوچه ی سۆزانی ئه و کاته ی له لاینی دیزیا و هه ودیانی بووه، ئه وان ویستیتییان رواندزی بگرن، رواندزی سه نکه ره کی زۆر سه خت بووه، به ئاسانی پئیان نه گیرایه، ئیکه ک له میره کانی سۆزان، که ناوی میر عوسمان بووه (به ته وای دیار نییه کی بووه)، په یه ندی ده گه ره شه مامی کردییه (وه کی حه ز لئی کردنیان هه بووه) ئینجا سه ر په که ی دایته میری گۆتی، رۆژی ئیکه شه ما وه رن چونکه ئه وان هه موی لۆ ئه و گه ره ی دابه زن، دنا قه تو پئ ناگیردی، ئه ویش (میر) له سه ره گفتی شه مامی رۆژا ئیکشه مه هجومیان کرد و شاریان داگیر کرد ئه رمه نیان ده رکردینه، ئینجا ئه و قونگره به ناوه وی کرایه.

که باس کرد، که ئه و قونگره لۆی له وی کرایه هه تا ئه و پئییه ی بیاریزی، که پاشا هاتووچۆی لئی کردییه چونکه کۆشکی پاشای له و جییه ی له سه ره گه ری بووه. له و دیویش به رامبه ره دوو قونگره هه بوینه پئیان ئه گوترا - جۆت قونگر - ئه وان هه ش جییه ی پاسه وانی بوینه، ئینجا له وی شه بیوریان (جۆرتیک له مۆسیقا) لئی ئه دا که پاشا له کۆشکی خۆی وه غه ره ئه کرد قونگره ی دیکه ناگادار ئه کردنه وه، هه تا ئه ویش به وانی

* مامۆستا زرار: نه وه ی مسته فا مه زه ره، ده رچوی خانه ی بالای مامۆستایانه، که چی وانه ی ئینگلیزی له ناوه ندی و دواناوه ندی رواندزی ئه داوه، له هه موو بواره کانی هونه ری و مۆسیقا و نه خش و وێژه به ره داره، مامۆستا زرار دامه زرتنه ری تییه مۆسیقای رواندز بوو، هه تا هه نووکه ش هه ره له رواندزی مایته وه، زۆ خه مه تی شارئ رواندزی کردییه، ئه وه ش جیگی شانازییه.

قونگرئ شه مامی

دی برتین له قونگره کانیش جییان دیار بوو به ته وای وه کی جییه تفه نگی و پاراستن و دیفاع کردنی، له سارینه (۷۰) هه فتا دۆژمنی رووره ش خه را کرد و تیکی دا.

قه راتیلوگا: قه راتیلوگا که تیه ته ماهه یی رواندزی و کاولوگا (رواندزی که ون) ئه و گرده جییه شینواری کۆشک و باره خانی عه ولا پاشای بووه.

عه ولا پاشا باوی سه عید به گی و باپیرو سمایل به گییه. پلکه عه یشا عه باسی ئه گپراوه: که کۆشکه کی زۆر

گه ره و خۆش هه بوو، هه ره له وانه یه ئه گه ره لئی پشکن و بییچه نه وه، بدۆزرتته وه. له لای خوار قه راتیلوگا که که تیه سه ره جاده ی، ئه شکه فته ک هه بووه هه نووکه ش شینواری ماهه پئی ئه رتین: ئه شکه فته قولی. که تورک له رواندزی نه مان و روس هات و رواندزی تاران و ویران و سۆتاند، زۆری لئی کوشتن و بریندار کردن، له به ره هه ندئ هه مسو رواندزی بوونه ئاواره و ده ره ده ره.

ئه شکه فته قولی: ئه و ئه شکه فته له وه ختی عه ولا پاشای جییه حه ره سا و نازوو قه ی ئه بی، ئه و حه ره سینه له رواندزی و، وه ئه وانه ی که له زه مانئ قۆبنلۆبییه کانه وه که تبوونه رواندزی و نه گه رابوونه وه مه فته نی خۆ، بیوونه حه ره سینه عه ولا پاشای و خه مه تکار بوون، وه کی باس کرد که رواندز چۆل کرا هه نده ک له و پاسه وانه مابوونه وه، وه به و نازوو قه ی که له ئه شکه فته دا مابۆه ئیداری خۆیان کرد.

تییه نی: پاش هه یامه کی تاک و تووک رواندزی ئه گه رانۆه ئه و به سه ره اته رووی دابوو.

لیره ره نگه بهرسی لۆ قول؟ قول چییه؟ وه چییان ئه کرد له رواندزی؟

زیاتر وی چیت که ئیک له پاسه وانه کانی پاشای بوینه، هه یامه کی ردین و سمیری نه تراشی بوو خۆی ده ئه شکه فته ناوو، تشته کی سه روشتییه وه کی ده عبا و قولا لئی

دئ. یاخود له وانهیه، بهباشی یا به ته و او ی نه یان تنوانیبه برین قهره قوینلوو گوتیتیان (قول).

لیره رووداووک پروو ئه دا، هیتواره کی ههندهک رواندزی ئه چنه وه کاولوکا لو قول لوخو ودهدرناکوهی داخوه لهچ گهراپووه، وهکی چاویان وئ ئه کهوی، که بزانتن کتیبه ئه و هختیش بهره تاریکی ئه پویشت، قولیش زور بئ سهروبهه ئه بی، خه رکه که زور ئه ترسین و ئه رین دیاره ئه وه دهعبایه، ئیجا هه ره له وهختی ناویان له ئه شکهفتی نا ئه شکهفتا قولى. ئه و رپیبه زور به ترس ببوو کهس ناویرا به شهوئ لئ تپه پری، به را ههندهک زور جه سوور بوون گوتیان: ده بیا بزانتن ئه وه چ سر، شهوئ خو لئ دانوسین و چ دیار نه بوو ماوه یه کی دیسا به شهوئ کاروانهک تپه پری گتیبان له دهنگی زنجیرا ئه بی ههندهک هه ردین، ههنده کیش ئه رین ناروین هه تا وئ نه کهوین ئه وه چ باسه وهکی ئه بیان هه سپی خو له زنجیر کردیتو و به ره لالا بووه.

به و شپوهی هه تا ماوه یه کی هه چ سه ره و سو راخ نه مان له قولى، به را سام و ترس له سه رئ ههندهکا هه ر ما و، به شهوئ کم خو یان له و رپیبه ی ئه دا. که واته ئه گه ر به زانستی مرؤف لو بجه ته پشخ و لئ ببیجه ته وه، ئه و رووداووه سامناکانه له میشکی مرؤفی ناچه سپین، چونکه چهنده سار و زه مان بوون له و ترسه ی دابوین، هه تا لؤن رؤن بووه وه چ نیبه.

ئه شکهفتا دیوی سپیش: له کن ئه شکهفتی قولى له سه ره ده رگه ی خه رهنده ی ئیکه م بووه.

دهوروبه ری رواندزی

بیشوور: بیشوور ئه که ویتنه سه ره زه له سه ره وهی رواندزی، هه روا له سه ره رپیبه ئاکو یا، بیشوور ده شته کی پان و به رینه به بوارا ئه بیته ئیک پارچه نیرگز، نیرگری جو ری و کیوی.

گه ر موکا: ئه که ویتنه هه روازی مه لا وسو شیتخا وه سه ره رپیبه با پشتیا، کانیلوکه کی لئ بوو ئاوی گه رم بوو، به تاییه تی به بوارا زوره بوو، له ده وروبه ری غه ره کیان لو دروست کردبوو، ده بیا سه ره له سه به نا زوو پش رۆژه راتئ له وئ بان، خو یان به ئاوه که ی ئه شوشت، لو باداری باش بوو (وهکی دیاره ئاوی مه عده نی بووه).

مه لا وسوو شیخا: ئه وه ئیکه م جیبه سهرائینه بوارا بوو، له پشت کاولوکا. جارا به پردوکه کی زور باریک و خه تر ئه په راینه وه مه لا وسو شیتخا، هه تا سارینه په نجا پرده کی دیکه یان له سه ری دروست کرد و، له و دووایانه ئیکه دیان لو دروست کردیبه. زوره ی به پتیا و، پیاسه ئه چووینی، رۆژینه هه تاو ده رزیت هه راویشته با وه عاردی ناکه ت.

سه ره سولئ: ئه و تافگه یه، که له ئاوی بوارا له مه لا وسو شیتخا په یدا بوو، وه ئاشی پئ ئه سوورا.

سه ره شاخا: دوو جیبه سه ره شاخای لئ بوو ئیک لای به رباخچا، دووه میش: لاین ئاشی سه ره رپیبه کاولوکا، ئئ دووه م: زور قه ره بارغ و خو ش بوو هه تا هیتواره کی درهنگ لئ ئه مانووه.

بیشوک: گوندئ هه مه د عه لیاغه ی بوو له دوو وی لو کو رپنه وی ماوه، هه روا جوندیا و هه ندرین سه ره بان بوو، لو پوانئ گیا و به فرئ.

جوندیا: جوندیان: جوندیا که تیتنه سه ره وهی بیشوک و خو ار چیا به هه ندرینی.

زور رابو چوونی جیا جیا لو ناولینانی جوندیا هه یه هه روه کو:

رواندز

۱- ئەو وشەیه له ئەجندا را هاتییه، ئەویش له بەرئەوهی هەندەک جا ئاوهکەى ئەگبیرا و، له دوو ماوهیهکی بەرەبۆوه، جا خەرکهکە لیکیان ئەداوه و ئەیان گۆ: ئەوه ئەجندە واکەن، ئەجندا* دەست تێداپه و، ئەیانگۆ ئەجندا ئاویان پێ وئ لۆ سەر شوشتنی، چونکە وەختی بەر ئەبۆوه گۆیا کەفاوی دەگەر دەهات، بێ گومان ئەمەیان له راستییەوه دووره.

۲- ئەوه رووداوهکی سەروشتیه هەندێ له جیۆلۆجییەکان، کە لێیان پێچاوه ئەو بۆچوونەیان لۆ پێشنیاز کرد: ئەو ئاوه سەری بە دەریایهکی وهیه کاتی مەد و جەزر رووئەدا ئەویش بە دەوری خۆ کار له کەم و زۆری ئاوی ئەکا، کەفاوهکەش سەروشتیه دەگەر شەپۆلی ئاوی پەیدا ئەبیت.

۳- بۆچوونەکی دی، کەوا له وشەى گوندیان، واتە گوندی فەله یا دیانان را هاتییه، کە ئەویش ئەگەر پتەوه لۆ زەمانی ئاشوورییهکان. هەروا بۆچوونەکەى دی هەبە وهک جندیان: دوو سەریاز بەو ئاوهی خنکان؟ جوندیا جیبی سەیرانیته بواری و هاوینایه.

بناوان: له مابەینێ کاولۆکا و بیتشوکێ، واتە له خوار حامیی رواندزی، وه له سەر رووباری دەشتاییهکی گەوره و فراوانه، کە ئاشی خورشید بهگی ئاغه بهگی لێ ئەگێردرا، وه بهگەورهی گۆرەپانتی شینایی لێ ئەکرا.

گەروئ شیروانی: ئەکەویته پشت حامیی رواندزی، زۆر خەتەر بووه گۆیا جیبی جەرده و دەست پرا بووه.

کاولۆک «رواندزی کەون»: ئەو گوندە خۆش و جوانه کە تێته سەر رووباری رواندزی و خەرەندی، گوندەکی بەسەر و کوردەواریه، له دوورهوه له پێینه لۆفا، زۆر جوان و دلگیره، بەتایبەت خانینی سەر خەرەندی و، وهکی هێوارا گارانینه کاولۆکەیا له بنی هەندرتنی ئەگەر پانۆوه. هەتا ئەو سارینه حەفتاکان شینواری کاول کراییهکان (رواندزی کەون) هەر مابوون، بەبوارا ئاوی رووباری زۆر ئەبوو هەندەک جا وەسەر ئەو پردۆکەى ئەکەت، دەموودەست شاکراغای حەوانهکی له سەر ئەکوشتۆ و داویشته رووباری هەتا بەراگێرێ کاولۆکەیا بی.

دواى هێرشى روسى (عروسى) - وهكى باسم کرد - رواندز کاول کرا و خەرکهکەى

* ئەجندە: لەمە چیتەر، جنۆکە

دەریەدەر بوون، کە شەر دامرکا و چ له گۆرێ نەما و تەواو بوو، خەرکی رواندزی هەندەکیان گەرانیوه جیبی خۆ وهههەندەکیش بەرهو رواندزی حالی حازر کە ئەو وەختی، وه پیتش ئەوهی رووس بگاتی جیبی هاوینەههوارێ رواندزی بووه، هەموو باخچه و باخ و بیستان بووینە، بەداخهوه هەرچەند بێدارەک (دارهتوو) مابوون له گەرده گەردی، هەر لهو وەختی را کردیانە قەبرستانێ رواندزی.

گەرده گەرد: وهکی باسم کرد ئەو گەرده گەردەى کە باخ و باخچه بوو، وهی لێ هاتبوو رووتوقوت ببوو، هەر ئەوهی مابوو بکریته ماری ئاخرتێ رواندزی.

گەرده گەرد لایهکی کرابوو گۆرەپانی خۆپیشان دان و ئاههنگ و یاریا، تانکیی ئاوی لێ بوو، شەلالا و گازینۆی جۆگه لێ بوو. قوتابخانی ناوهندی و ئامادەیشی لێ ئاوهدان کران و، لەم وواوییانه زۆر خانیشی لێ دروست کرابوون، وه بەردهوامن. هەر له گەرده گەردی چەرخ و فەلهکی گیتناشی لێ دامەزران.

گورگە دەر: له ئیکەم لۆفینە رواندزی له سەری لهکن ئاشی، له نیزیکی ئەشکەفتا قولی رێبهک هەبوو پێیان ئەگۆ گورگەدەر و، ئیکی دیکەش هەبوو لهکن ماکینی کارهباى پێیان ئەگۆ گورگە دەرێ خەرەندی.

گەر ووکەى کووری «گەرییه کوور»: ئەوهش ئەکەویته سەر خارە رەشی دووهم وهکی لهوئ وەسەر ئەکەتیبه خانێ خانۆی و، ئەو دەوریهەر و زهویییه پێی ئەرتین شیوهرآ سەعدی، برهکی دی هێوتەر ئەبیتە پانکه، هەروا لهو نیزیکا ئەشکەفتی خار مەدۆی لێ بوو.

بیرۆ: دەرگەى دووهمی خەرەندی و، جیبی سەیرانیته بوارا.

بانەزۆک: ئەویش جیبی سەیرانیته بوارا بوو.

گەروئ رەزا: بەسەر بێرۆیی دانۆری و، لهو دواپانه گەرەکەکی نویی رواندزی لێ ئاوا کران.

کانیه قور: گوندەکی گچکە و جوان و پر له داروبار و بەئاو بوو، رەز و باخیشیان خۆش و بەپیت و بەرەکەت بوون. بەرامبەر بەگەرده گەردییه، وه زۆریهى دانیشستوانی سەید بوون (سەیدینە بیتخاری).

ملتۆکر و بەر دەبووک: ئەو گەرده لایهکی بەسەر رواندزی و کانیه قورێ دانۆری،

له لایب دیکه ی گردی را به رهو پتی بیخاری دانۆری، پزیه بهردی لی بوون، وه له سهه شیبوی مرۆفا بوون «بووکه بهرد»، لیتره ئه یانگۆ:

گۆبا قهومی کافرا بووینه له کاتی بووک گواستهوه ی خوی غهزه بی خۆ لیگرتن و هه مسو بوونه بهرد، هه روا ئه رین گۆبا پتیسوار بووینه بهرد، که که تیتته سهه ر پتی باشتیا...؟

بیخار: بیخال: ئاوه کی سارد به هاوینا و، شرتین به زستانا، ساف و پاگژ و خاوتین، دیمه نه کی زۆر جوانی هه یه، داروبارینه بی و چناری زۆر جوانیان پازاندیته وه، به را ئاوه کی زۆر بی خیر و بی شهرمه (هه ره له بهر هه ندی ناویان لی نایه بیخار) ئاوه که زکی به کهس ناسۆتی، خوا نه کا کهس لی هه ریزه لی و به په له ئه یروینی و بزیه کا. خۆشه بوو که ئه و ئاوه ی بره ک بی هیز بکه ن، جا به چ جۆره کی بیت، یا به کار هینانی به شیبویه کی دیکه سوودی لی ببینن و، ئیدی درامای لۆ هاوینه هه واره په یدا نه کا، بیخار نزیکه ی (۱۰) کم له رواندزی دووره. ئه گبیره وه که پیاوچاک و مه لا وسو شیخا شوانه بی له و جیبه ی، که هه نووکه سهه رچاوی بیخارییه، مه پومارات بی ئا و ئه بن و، نه توانی ده ستنۆتزی خۆ بشوا، ئیجا زۆر تووره ئه بی و گۆپاری خۆ له عاردی ئه دا و ئه ری:

ئه وه لۆ ئا و لیتره نییه؟ ئیجا به قودره تی خوی، شه پۆلی ئاوی وده ره ئه کهوی، ئه ویش هاوار ئه کا و ئه ری، هبواش هبواش، ئیجا هبشتا هه نده به هیز و بی شهرمه. ئه و گۆپاره ی که ده ده ستی دابوو ئه و دار چناره ی، که له سه ری شین بووه!

دۆژه ندهر «پنیوکه که له بیخاری»: ئه و پتییه ی که به ره و جیبینه سهه رانه که را چوو، پردۆکه کی زۆر خه تری لی بوو، پتیانه گۆ دۆژه ندهر، ئه وی شاره زا نه با جاره کی دی خۆی نادیته وه. وه م وه بهر گیبیا که تیبوو، گۆبا جاره کی ئه سپه ک به باره وه که ته ناوو، کهس نزانی چی به سهه ر هات.

کانی مه لا نه بی: ئه ویش کانیه کی ساف و سارده له نزیک بیخارییه.

قه راتی شۆشی: وه کی وه دیاره، که له زه مانه کی زۆر که ون، له کاتی مه سیحییا: «ئاشووری و ئۆراتیه کان» دروست کرایه، چونکه ته نها چه ند غه ره: دیواری به بهردی و، دیواره ک دیاره، دهشت و چیا به کی خۆشی له بهرن، هه روا ئاوه کی (رووباره کی) له پیتش بووه، وه کی گۆمه ئاوی لی هاتیبیه، ئیجا قه شه ی به له می به دروستکردن دایه، هه تا دهنه و ئاوی بگه رپن، سیاحه تی لی بکه ن. (هه تا جاره کی به له می ئا و تی بهزی بوو هه نده ک

تی خنکا بوون). ئه وهش راستیبه که ی نزانم چه نده. هه روا له لایب ئاکرتیش جیبه ک هه یه به ناوی شۆشی، ئه وهش نزانم که په یوه ندی له مابه ینی ئه و دوو شینوارانه چه نده!

بن باویا: له سهه ر پتی بیرویی گردۆکه ک هه بوو، که وهختی خۆ هه مسو به ناوی بووینه، ئه و وهختی جیبی سهه رانا بووه، به را هه نووکه ئاوه دان کرایه و، بوویته ئیک له گه ره کینه رواندزی.

چه ند له یادگارینه به ریز حوزی موکورپانی له سهه ر رواندزی: به ریز حوزی ئه فه رموی، سه ید تاها فه ندی (شه مزینی)، که کرا به قایمقامی رواندزی چاپخانه ی من و گۆفاریکی له رواندزی دامه زراند، هه روا مه کینه ی هه نگوین و مه کینه ی جووجه له ده ره تیان و، که رسته ی ئارمووش دروستکردنی دانا، وه له ساری (۱۹۲۶) ئیکه م قوتا پخانه ی له رواندزی کرده وه و، به زۆری و به هاندان، خه رکه که ی به ره و خویندن و زانینه برد، له ساری (۱۹۲۴) ئیکه م گۆفاری زاری کرمانجی ده رچوو.

هه ستی شاعیران به رامبه ر شاری رواندزی: رواندزی دلگه ر و جوان توانیوتی زۆر به ئاسانی هه ستی هه ره خواز و شاعیران رابکیشی، به تابهت ئه و که سانه ی، که به جوانی و خۆشی و سروشتی ئه و شاره مه فتوونن، هه ر وه کو مامۆستا له تیف نادر*، که هه ستی خۆی وا ده ره ئه پری:

ئه ی رواندز هینده جوانی دیمه نت شادومان ئه کا
ئاوی بیخالته سهه رانه ره ده ردی دل درمان ئه کا
ئه ی رواندز فه خره بو تو شاخی هه لگوردت هه بی
شاهی شاخانی ولات و کوردی سۆرانت هه بی
که وابوو ئه ی رواندز شاری شیرینی منی
چن هه وارگه و کوردی سۆران ده رد و ده رمانی منی

هه روا مامۆستا سامی** رواندزی ئه و پارچه هه لبه سته ی له سهه ر شاری رواندزی نووسیه و، ئه فه رموی:

* مامۆستا له تیف نادر کوری نادراغای رواندزییه، له خانه واده کی کوردپه ره ور و مه زن بووه و، ده رچوی خانه ی مامۆستایانه، هه نووکه ش له شاری هه ولیر نیشته جیبه.
** مامۆستا سامی کوری عه بدولقادر سوله یمانه فه ندیه، شاعیر و هه نهرمه نده، شاره زای زمانی کوردی و کوردپه ره ره، ده رچوی خانه ی مامۆستایانه و، هه نووکه ش له هه ولیر نیشته جیبه.

ئەم لا گەلی ئەو لا خەرەند
 یاساوتلی شاری دلمەند
 بازنە ی سنوور شاخی ناودار
 بنگە ی گەشە و یزە ی بالدار
 کورەک، بیجان، زۆزک، گۆرەز
 چاوگە ی ماز و بالدار و پەز
 یا ئارمووشە و هەندرینی سەنگ
 چا و ئەگپین بۆ حەسەن بەگ
 بوو کە ناسکە ی نیو کەژاوە
 بە ناز سەهەری دەرەیناوە
 لە باوەشی چەپکی نیوگرگز
 سەریەست ئەلی ئە ی رواندز
 شاری پاشای میری سۆران
 تەمی خەمی کوردی تۆران
 وەستا رەجەب هونەر مەند بوو
 داھینەری تۆپی جەنگ بوو
 ئەستیرە بوو شیعیری نەزھەت
 شاعیرییک بوو شەیدای میللەت
 شاری هەنگوین، تری و بەروو
 توتن و هەرمین و گوپز و مازوو
 بەھارانی گشت سەپرانگا
 هەر شوپین مرۆف پرووی تی ئەکا
 خۆشە مەلا وسو شیخان
 وردە پیاسە ی لای بەر باخان
 بانەزۆک و بیرووی بەرین
 بۆ دیلانێ و خەندە و ئەوین
 کورتە پیاسە ی گەردە گەردی
 ئەپەوینێ خەم و دەردی

هاوین بەلگە ی ئاشکرایە
 پەنای گەشتی هەموو لایە
 بیخالی شادە و ناز ئەنوینێ
 مەل بەخەندە ئەجریوینێ
 گەلی زۆر قوول لوتکە ی چەپی
 ئا و ئەرژینێ بەردی تەپی
 هیند بەھپیزە ھاژە ھاژی
 کەر و لالە قەل و قاژی
 گەلی میگر یا عەلی بەگ
 خالە رەش و جوندیانی شەنگ
 گشت ئارایشت ئاوی سازگار
 بەختەوەری گەشتی ریبوار
 پیشکەوتوو بی شاری شوخان
 شاری خولیای باخ و شاخان

هەروا زۆر لە عالی دینی بەناوبانگ لە رواندزی هەرکەتیبون وەکی، مەلای
 خەتی، مەلا ئەسەد و مەلا کەریم ئەفەندی، مەلا عومەر و زۆری دیکەش.

نەزھەت: ناوی حاجی سولەیمان بەگی ژووژیلەیه، کورێ مەجید بەگی کورێ رەسوول
 پاشای برای میر محەمەد پاشای، لە گوندی باپشتیان کە جیتی بنەمالە ی سۆران بوو،
 لە سەرەتای نیو ی دووہمی سەدە ی نۆژدەھەم ھاتووتە دنیاوہ. ھەندەکیش ئەرین ھەر لە
 رواندزی لە دایک بوو، لە حوجرە ی مزگەفتەکانی ناوچە لەلای مەلایەکان خۆندیتی
 و، لە دوایتیدا چوویتە ئەستەمبولێ لۆ تەواوکردنی خۆتندنی، ھەتا لە ئەنجاما فیری
 زمانی فارسی و تورکی و عەرەبی و فەرەنسی بوو.

نەزھەت مرۆپەکی چالاک و دەستە پیاویتیکی سۆر و سپی و قسەخۆش بوو، زۆر
 شیعیری نووسیبە بەرا کم مابنەو، گۆیا کە کوشتیان ھەموو کتاب و شیعیریشی
 سۆتاندراینە.

زۆریە ی شیعیرەکانی غەزەل و سۆفی بووینە، ئەو ی مابنەو لە حوجرە کۆنەکانی
 مزگەفتی رواندزی مابوونەو.

شیعیری غەزەلی:

مه مکوژه به هیجران، نهی جه فاکارم ودره
 تابو تاقهت چوو له قه لیم، بی وهفا یارم ودره
 بوچ نه وهنده نارده زووته قه تللی نه و مهفته نی زار
 کوشتنی عاشق دریغه مهیکه، میهورم ودره

***

ههروا خوالیخوشبوو مستهفا مه زهره نه فهرموئی*:

چیا و کیوی کوردستانمان هه موو قه لا و سه نگره
 بهرامبهر به دوژمنی کورد، وهک سه ددی نه سه کهندهرن
 گه وره و بچووکی کورده واری شیر و به چه و جه نگاهورن
 رۆژی جه نگره هه ندی رۆسته م زال و سه یته درن
 بو پاریزی وه ته نی خو راوه ستان و پیز به ریز
 تفهنگ به شان، مل به فیشهک ده ست به شیر و خه نجرن
 فیکری خاون دوژمنی کورد، که سه نه خاته می شکی خوئی
 هه لته تی کورد هه وه کوشیر خوتان له بهر لابه رن

ژنانی ناودار

ئاغه ژنه له علی خان: له علی خان نه بیته ژنا سه عید پاشای کوری عه ولا پاشای و،
 داکا سمایل به گی، هه ر نه و تاقه کورده هه بوو، به هۆی دوژمنداریی ناروا، که هه ردوو
 لا عه شیره تی رواندزی و زۆر خزم و لیک نیتزیک بوون، تا گه بیسته نه و راده بهی، که
 ئاغه ژنی جه رگ سووت و ئوچاخ کۆر بیت.

له علی خان، ژنه کی مه ند و له سه ره خو بوو، به پیتی توانا هار بکارین هه موو که سه کی
 یه دا، هه موو که سه ریزی لی نا و، به رده وام دیوان و کوشکی گهرم و پری میتوان بوو.

شاعیر و بهیت بیتر، زۆر به خه م و لاهه ندنه وه به سه سمایل به گیان هه ره گۆ، هه روا
 نه گیتنه وه وه ختی خه به ری کوشتنی سمایل به گی لی ئاغه ژنی هات، هه ر له وه ده قه ی
 هه موو خو شیی دونیای له خو حه رام کرد، ئاوینه ی مه رمه پ و شووشه واتنی کریستال
 هه موو شکاندران و پرت پرت کران، هۆدی سمایل به گی ش ده ست لی نه درا هه تا ئاغه ژن
 نه مرئی خوی کرد، هه روا هۆده که ش به ری ته خت به ند کرا بوو، له بهر ئاغه ژنی چنکو در
 و چاوی هه ر نه ده هاتن به بی سمایل به گ هۆده که ی بیینی.

له سالی (۱۹۶۷-۱۹۶۸) ئاغه ژن نه مرئی خوی کرد، نه ویش له کن میترد و کوری
 له گومبه تی مزگه فتا خو یان که هه ر له ماری خوئی نیتزیک بوو شار دراوه.

پیرۆز نه مین رواندزی «ست پیرۆز»: پیرۆز خان کیژا پیاوه کی کورد په روه ر و
 دل سوژی کوردستان بوو، نه ویش نه مینه فه ندی رواندزی به، پیرۆز خان له سالی
 چله کانه وه ئیکه م مام سو ستای ژنی رواندزی بووه به وه به مام سو ستا و به رتیه به ری
 سه ره تاییی کچانی رواندزی، سی به ری وه بهر هینان.

پیرۆز خان به که سایه تی و لیوه شاهه بوو. ئیداره و به رتیه بر دنی زۆر توند و
 ریکوپیتیک بوو، ریز و قه دره کی ته وای له کۆمه لگه دا هه بوو، هه روا ده ستی نووسینی
 هه بوو، به تاییه تی له هاندانی ژنانی کورد.

داکی ناجیبه خان ئیکه م ئافره ت بوو، که قوتابخانه ی رواندزی کچانی کرده وه له
 سارانی (۳۰) دا و، زۆر هانی کیژینه رواندزیی نه دا، که بچنه مه کته بی، هه روا

* خوالیخوشبوو یه کیک له که سایه تیبه کانی شاری رواندزی بوو، به مسته فا فه ندی یا
 حه یده ریش ناو نه برا، پیاویکی زۆر زانا و تیگه یشتی و دیندار بوو، ده ستی هه لبه ست و
 نووسین و گۆرینیشی بووه.

خوشکەکەشی (خوشکی پیرۆز خانێ) هبوی خان بەکەم قوتابی کبێژ بوو، کە لە قوتابخانەی کچانی رواندزی ناوی نووسرایە.

خانا شیخە بەگی: پلکە خانێ ئەو ژنە بوو کە نەیتەزانێ عەبابی رەش چیبیە، هەر بەدەستوورێ کوردەواری بوو، چارۆگەکی رەش دەمامک ئەکرد، خانێ زۆر بەرێژ بوو، قەسە ئەرۆشست، ژنەکی بەژن برند و چارشانە و سۆز و سببی بوو، رەوشت و ژبانی پیاوانە بوو، تەزبیحی بەردەوام وئ بوو، پیراوی (پیتلاوی) پیاوانە دەبەرە کرد، کە ئیشەکی لە سەراپێ ئەبوو ئەوا بەخۆ ئەچوو بەرێژەوه کاروباریان لۆ جیبەجی ئەکرد، هەر دەمای ویستبای لە بازاری ئەوا قۆناغی لەکن توکانەکی دانا و تەزبیح بەدەست و چابێن خۆی ئەخواردەوه.

پلکە کامیلا «داک کامیلا»: داک کامیلا ژنەکی بەنووڕ و نەزەر و قورئان خبێ و لە شەرعیەت و دیانەتێ زانا بوو زۆر بەروحەم و بەرێژ بوو، خەرکی باوەریان زۆر پێ دینا لۆ نوشت و دوغایا، لە کاتی تازی و شین و گریانی وەعزی لێ ئەدا و خاوەن تازی هبێن ئەکردهوه.

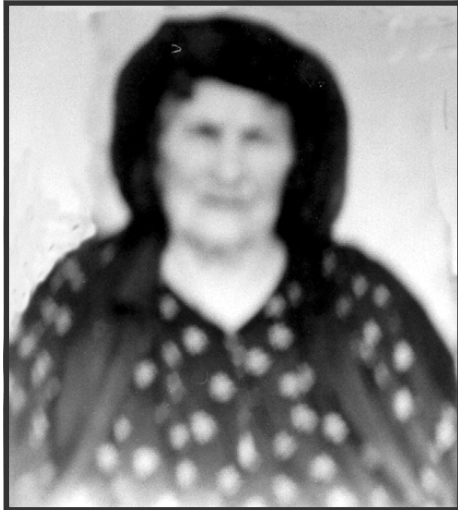
عەیشە خانێ ئیسماعیل چاوشی: عەیشە خان (یان، یا عەیشی) ژنەکی قەسەخۆش و سوحبەتچی بوو، کەس بەقسێ نە وی عاجز نابوو ئەوی پبیبی خۆی بەخواری لەکن هاویشتبا ئەوا لە داوی دەرناچوو، بەو رەوشتە خۆشەوی هەموو کەس خۆشی ئەویست و رێزبان لێنا.

پلکە دورێ: پلکە دورێ، ئەو ژنە کە ئیسک سووک و مەجلیس خۆش بوو، ئەو ژنە کە قەسە خۆشپێنە تو لەسەر زارن بوو، دوت خۆشە کردین، ئەو ژنە کە در ساف و بێ گەرد، هەمی هەزار چرا لەسەر گۆرت بی.

پلکە دور بەراستی دور و ئەلماس بوو، بەرەمی قەسە خۆشپێنە وی هەنووکەش ئەگێردیتنەوه، زوو بەزوو لەیاد ناچن.

پلکە دورێ زۆر حەزی لە بنیشت جوبین بوو، بەردەوام بنیشتی کوردی وئ بوو، هەرەکو لیتی ئەگێرنەوه هەتا لە تازیەکی نیزیکی خۆی بەدزی منداریەکی نارد بوو بنیشتی لۆ بکری، هەموو دەم پۆشتە و پەرداخ و رازاوه بوو، لۆ بووک و سەیرانا وەکی سەر و کراوی لەسەریه نا زۆری لێ دەهات.

لێره ئەوهی لیم وەبیرە لە قەسە خۆشی ئەوی ئەریم ناوه ناوهش لەهەر بابەتی لهو

پلکە فاتم شیخەبەگی

وہبیر هاتنەوانە لۆو ئەگێرمەوه.

هەندە لە قەسە خۆشپێنە پلکە دورێ:

- پلکە دورێ پۆژەکی لە دیانا ئەچیتە مێوانداری، ئەری با بچم دەستنوێژی خۆ بشۆم، بەسودفە بەرمیلی ناوی و نەفتی لەکن ئیک داندراوون، پلکە دورێ لۆ ناچی بەنەفتی دەستنوێژی بشوا، وەکی لە هیکەوه چاویان وئ کەوی پلکە دور مەشغولە ئا نەفتی بەدم و چاوینە خۆ داکا، ئەرین ئامان نەکەوی ئەوه نەفتە ئا نییە، پلکە دورێ ئاگای لێ نییە هەردەستی وە بسکا دادینی و بەنەفتی ئەشوا و ئەری:

ئەو دایێ ئاوەکی چەند نەرم و حەلیمە ئەدی لۆ ئاوی رواندزی وەنییە؟ ئیجا ئەو گەنیو ئەرین، ئۆ چەکەوی خۆتۆ بەنەفتی دەستنوێژی خۆ هەرەگری، پلکە دور دەم و دەست ئەری: ئەو هاوار بەگەنی چاوم کۆرە بوون، لەبەر هەندێ چاوم ئەزورانون: ئەسۆتینو.

پلکە حەلیم «پلکە حەلی»: ژنەکی زۆر بەدین و خواناس بوو، دەفی لێ ئەدا و، گۆزانی (دینی) صۆفی و فەقیبی ئەگۆتەوه.

هەروا پلکە مەلا حەبیب و فاتما دەرویش رەشیدی گۆزانی دینیان ئەگۆتن.

خۆشترین یادگار لە وەختی منداری: گەمە «یاری کردن»: گەمەکردنی منداری

نه توانم بریم هه تا راده به کی ویکه چن، له بهر هه ندی نه وه هیج نه بوو ته کوسپه، که مندار نه توانن پیکه وه گه ما بکه ن (یاربیا بکه ن).

تیبینی: که موکوری زور بوون له گه مه کردنی، زورجا گه مه له نیوهی نه بره و تیک نه درا، وه کی ته شته ناویان نه پزانند، یا کهر و بار و ترومبیل تی نه پهرین، هه روا که لوپه لی گه مه کردنی زور کم بوون یا وه دهست ناکه تن، ئیجا هه ندهک که ره سته ی دیکه ی به کار دهینا ههروه کی:

تهریس (گوش) و کارتۆن و حه سیری که ون لۆ خانی و که پروکا.

دمبک: به قۆدی و چه رمی هه مبانین دروسته کرد.

بووکۆکه: به دار و په رۆکا و لۆکه (په موی بوو).

بووکۆکه: به گوره بووکۆکانی بوارا دروسته کرد.

عه ره بانه: به تیل و ته خته و سه ره بهرمیلا، یا خود سه ری ته نه که ی به پارچه گوریسه ک یا په تکه ک پیوه نه کرا، ئیک له سه ر سواره بوو، ئیکیش پاکیشا، به را زور خه تهر بوو.

غول غولی (به کری) داوی به تیلی واکرا و نه بووه عه ره بانه.

نه سپ: نه ویش داره کی درێژ نه سپ بوو و، شواری که کیش ده دهستی نه گیرا لۆ لی خوړینی نه سپی (شواریک) داری باریک و درێژ).

ته یاره: نه ویش به کاغزه ی دروست نه کرا و به داوی ته خته تیره و وه به چریشی دروست نه کرا و، به رله لای ناسمانی کرا، به تاییه تی رۆژینه هه وایه که به هیز با.

خه ناوکه: به مۆری و زهنگیانه و یا په لکه پورته قال و خونچه گورینه گوره رهزا و قه نه فران دروسته کرد.

عه با یا چارشو: به چارۆکی یا به کراسی به خۆدادا.

هه روا کورپا به نه قاریی ناوی خۆ له سه ر پانه به ردینه سه ر شاخا نه نووسین، به با وهرم هه تا هه نوکه ش شینواریان هه ر ماینه.

گه مه کانیش نه وانه بوون:

۱- **حه قلله شللی «لۆکیژ و کورپا»** - له سه ر پییه کی (لنگه کی) راوهستی و هه ره په ری و نه ری:

حه قلله شللی کی واچی؟

وه رام نه دریتته وه:

نه چمه کابه ی، له رکی بابه ی، سه ر به قولابه ی.

۲- **تیرۆکی «لۆکیژا»** - دوو کیژ به رامبه ر ئیکدی و، له سه ر چیچکا و، به دوو راییی دوو هه تا سی مه ترا ئیکه م نه ری:

تیرۆکی...

دووهم نه گپیتته وه و نه ری: نه حمه د به ردا چارۆکی.

هه روا دووباره نه کریتتو و، پیچ پیچه لیک نیتزیک نه بنه وه و کوتایی پی دیت.

۳- **به زینم، «لۆکیژا» دوو ویکرا توپانییان نه کرد و، نه یان گۆ- به زینم به زینم، لۆ برایی خۆت دینم، چیخیت تی وه ردینم.**

هه تا ئیکه ک نه به زا.

۴- **گورگ و مه ر «لۆکیژ و کورپا»** - زۆریه ی داکی کیژ نه بوو، گورگیش کورپا بوو، مندار به رپیز له پشت داکی خۆ رانه وه ستن و ته ماشاکه ن:

داک: نه چمه دارا،

مندار: نه میش دیم

داک: گورگو نه خوا

مندار: ناییم ناییم

گورگ: ناغا هاتییبه لۆ مه ره کی

داک: به خوی ناخۆی (نابه ی) کشپله کی

هه روا گورگ زۆر جا دووباره نه کاته وه، هه تا ئیکه کی نه فرینی و نه با.

داک: په رۆژینه که م

گورگ: خه راپ نه که م

به و شیبوه ی گورگ په لاماری هه مورا نه دا و، منداریش دهست به قیژه قیژی و هاواری نه که ن.

۵- **برق برق سۆتم «لۆکیژ و کورپا»** - دهنو مندارا دووی به قه رافه ت و هه راش هه ره بژاردان، نه وانی دیکه ش به رپیزه له کن ئیک دانیشتن و به دهستی چۆپه ی پیی

راسته یان نه گرت و، به پیچه وانه وه هه ما ویکرا هاوار نه کرد و نه گۆ:

برق برق سۆتم له مه نجه ری سۆتم

ئێججا دوو منداری ههراش دههاتن و، دهستیان لهسه‌ری ئه‌خشانده‌ و، ئه‌یانگۆ: گهرمه ئه‌کورئ.

به میلیان (هه‌نگر) هه‌ر ئه‌گرتن و ئه‌یان گواسته‌وه، هه‌تا هه‌موو ته‌واو ئه‌بوون.

۶- سابوونا ره‌قی «لۆ کێژ و کور»- دوو دووه‌ پشتیان تێک ئه‌گرت و، دهستیان تێک ئه‌نان و، هه‌ر جارئ ئێکی ئیدی برنده‌کرد و، ویکرایان به‌گێرانه‌وه ئه‌یانگۆ:

سابوونا ره‌قی، پشتم ته‌قی، له ته‌ق ته‌قی.

۷- هه‌لکسی «لۆ کێژ و کور»- ویکرا کێژ و کور له‌سه‌ر لاقه‌کی هه‌ر ئه‌په‌رین و ئه‌یانگۆ:

هه‌لکسی هه‌لکسی ئه‌من و ئایش، ده‌رپێ قایش.

زۆر جا راناوه‌ستا هه‌تا تێک ئه‌ماوه و، ئه‌وانی دی ئه‌به‌زانده‌.

۸- هه‌یاران و مه‌یاران «لۆ کێژ و کور»- وه‌کی پاییزه‌کی وه‌ دره‌نگ دا ده‌هات و، باران نه‌ئه‌بارین، خه‌رک ته‌نگاو ئه‌بوو له‌به‌ر ده‌خودانێ و گرانیی، بووک چه‌له‌که‌کیان لۆ مندارا دروست ئه‌کرد و، مندراش ده‌کۆرانا ئه‌گه‌راند و ئه‌یان گۆ:

هه‌یاران و مه‌یاران

یاخوا بیته‌ باران

لۆ فه‌قیر و

هه‌ژاران

گه‌مئ

حه‌سەن و حوسینان

هه‌موو قول

بوون له‌ تینان

ئێججا هه‌ر که‌سه‌کی تشته‌ک ئه‌دانئ یا بادیه‌ ناوه‌کیان به‌سه‌ر بووکچه‌له‌که‌ی داکرد، سه‌رمایه‌شیان له‌ مابه‌ینئ خۆ دابه‌ش ئه‌کرد.

۹- شارکه‌وانئ «لۆ کێژ و کور»- جیه‌که‌ لۆ شاری نیشان ئه‌کرا و، ده‌ست لێک ئه‌دران و، ئه‌نگۆ: پیم - پام - پۆ.

یا شیر یا خه‌ت ئه‌کرا، ئه‌وی دۆراندبای ئه‌وی ده‌بیا شاره‌وان با، شاره‌وانی چاوتینه خۆ ده‌بیا گرتبان، یا سه‌ری وه‌ دیواری کردبا و ئه‌بگۆ:

قه‌ره قه‌ره ئێک، قه‌ره قه‌ره دوو، قه‌ره قه‌ره سئ، خۆ بکه‌نه‌ داو و ده‌رزی هاتم.

شاره‌وانی ده‌ست به‌گه‌رانی ئه‌کرد، هه‌تا ئێکی ئه‌دیته‌وه، ئێججا ئه‌وی وه‌به‌رکه‌ت، هه‌روا دووباره ئه‌کرانه‌وه هه‌تا مانده‌ بوون.

۱۰- خه‌ت خه‌تانئ «لۆ کێژ و کور» زۆریه‌ی کێژا کرد- خه‌تی خه‌ت خه‌تانئ رانه‌کێشرا جا چ به‌ته‌باشیری با، یا به‌ره‌ژووی، یا به‌داری له‌ عاردی راست هه‌ره‌که‌ندرا، به‌رده‌کیش که‌ راست و به‌قه‌ده‌ر پانی له‌پی با، به‌شیر یا خه‌تانئ، یا به‌ده‌ست لێکدانئ، ئه‌وه ئێکه‌م و دووه‌م و... هتد ده‌رته‌چوو گه‌مه ده‌ست پێ کرا.

مه‌رحه‌کانیش ئه‌وه بوون:

۱- کاتی په‌راندنه‌وه‌ی به‌ردی له‌ خه‌تی نابی به‌ردی بیزوینی.

۲- نابی دوو جا پێ وه‌ به‌ردی بکه‌وی.

۳- له‌ وه‌ختی په‌راندنه‌وه‌ی نابی پێ وه‌سه‌ر خه‌تی بکه‌وی.

۴- له‌ خانه‌ی پێنجه‌م مافی پشوووان هه‌بوو.

۵- له‌ خانه‌ی دووایی ده‌بیا به‌رد وه‌ ده‌رئ درابا به‌س له‌ دۆره‌ی نا.

ئه‌گه‌ر جاری ئێکه‌م و دووه‌م و... هتد ته‌واو بوو، چه‌ند خانی لێ گیرا ئوها (ئه‌وها) ئیشاره‌تی (+) لێ ئه‌دریت، وه‌ ئه‌وی له‌ دوو ده‌ست پێ ئه‌کا ده‌بیا له‌ خانی ده‌رباز بکه، ئه‌وه‌ش به‌رکه‌ زه‌حه‌مت بوو، له‌ دوو قیراج، ئه‌کرا ئه‌ویش به‌زگراکی خانه‌کان ئه‌پرانوه.

ئێججا دۆره له‌ دووه‌ما ئه‌کرا، ئه‌ویش ده‌بیا دوو جا یا زیاتر هه‌موو خانیا تێپه‌ری پێ راوه‌ستان.

ئێججا له‌ ناوه‌ندئ له‌لای خوارئ وه‌پشت ده‌روپئ خانی بکه‌ی و، به‌ردی له‌سه‌ر سه‌ری باویژئ ئه‌وا خانیت گرت و، ئێکی دی ئه‌توانی ده‌ست پێ بکه.

۱۱- پێنجووکانئ «لۆ کێژ و کور» زۆریه‌ی کێژ ئه‌یان کرد- به‌ پێنج به‌ردا و، وه‌ هه‌ردوو ده‌ستا، به‌و شپه‌وی:

به‌رد (به‌ردی خپکه‌له) یا که‌لا (ماتان) دواي گه‌مه ده‌ست پێ کا ئێکه‌م هه‌نگاو به‌مه‌لای ده‌ست پێ کا، ئه‌ویش ده‌سته‌کی هه‌نگوستا ئه‌نوشتینیه‌وه، وه‌کی پرده‌که‌کی لێ ئه‌کرئ و، ده‌ستی دیش به‌کار دینی لۆ هه‌راوشتنئ به‌ردی و، ده‌بن ده‌ستی دیکه‌ ده‌رباز بکرئ، جاری ئێکه‌م به‌رد ئێک ئێکه‌ ده‌رباز ئه‌کرئ، ئێججا دوو

دووو و، سځ سځیبه، نهگهر جارهکی بهرد نهپهپهوه نهوا کهتی و نورهی ئیکی دیبه.

نیستوپ: (۴) جار بهردا بهجارهکی هههگری و، دهبیا هه پینج بهپهله و بهئیک دهستی بگریهوه.

سهردهست: هه پینج بهردا دناو لهپی رانهگری و، بهپهله وهرنهگیپهوه سهردهستی، نهگهر هه پینج لهسه دهستی مانهوه نهوا (۱۰) نوخته وهرنهگری، هه دانهکی بهدوو نوخته نهژمبدریت، هه تا سځ نوخته باشه کمتر بی ههقت نهسوتی.

۱۲- کهلانی «لوی و کویا» زیاتر لوی کویا بوو- نهویش بهو شپوانه بوون:

له بست و لیدان: نهاندازهیک دیار نهکرا نهوی ئیکهه با نهوا کهلانی خوی داویش، نهوی دیش له دوو دهست پځ نهکرد، نهگهر لیک نیتزیک بان بهبست نهپویندرا و، کهلایهک نهبردراوه.

قورتانی: زورهی قورتهکی کچکه لهبن دیوارهکی یا لههه جیبیهکی با، ئیک لهسه دانیش و، نهوی دیش کهلای داویشتنی، چهنده کهلا دناو بان نهونده پتری نهبردهوه و، هه ئیک کهلا بهدووا بوون.

فهلانی: بازنهک بهنهاندازی (۱۰) سم نهکیشراوه جیبی دهست پځ کردنیش وهدیار نهکرا، (۳) یا (۴) کهس نهیان توانی بهشداري بکن، نهوی چهن کهلای له بازنهی وه دههینابا نهو زیاتری نهبردهوه، ههندهک قهلوئش نهبوون، قهلوئش: دۆراندن.

دهسکه کهلا (یا پل عهتکه، پل عهتکهی زهمانی):

پیش دهست بهگههه کردنی کرابا برهک دهدهستا وهرنهدرا و، تفهکی لی کرا و، ئیجا گههه پځ کرا.

ههندهک جا مندارا بهخو کهلا دروست نهکردن بهبهردی و، باش سمپاره نهکرا زورهی نهو نهپهوه دهسکهلا.

۱۳- پیشکانی «لوی کویا بوو»- هه ئیکی ۵ یا ۶ داری پتهو و، نیو مهتری دریتز (پیی نهگوترا رمب) عاردهکی برهکی نهرم بووی بهتایسهتی پاش بارانا پهچاو نهکرا، رمب له عاردی نهدرا نهوی داری دیکهه هپخستبا نهوا نهدۆرا.

۱۴- بووکوانی «لوی کیشا»- وهختی بووکوانیش زورهی بههوانا بوو، سار وه سار

تههقت نهکران (نهپارتیزا) لوی ساری دادیت.

بووکوکهی نابلزن نهو زهمانی زور کم بوون، نهوی هه با نهوا عهننیکه بوو، ئیجا زورهی بهخون دروست نهکرد بهپهروکی، دم و چاوی بهخهزنهکی سپی وهکی پیفوکتی و بهفوسی یا بهقویچهی دم و چاوینه بووکی خړ دههچوو و، نهخشی نهمارهتاش (نهمارهت: دهو، لیو، کهپ) بهقهلهمین له سهههکیشا، پرچیش بهنارموشی، یا بهگوفکهی دروستهکرا، ئیجا سهه و کراویش دهسهه نهکرا و، چاروکیش پیددا درا، تیتیله و پیپله پیوا کران، ههموو دههه ناماده بوون لوی بهبووک بردنی.

شایی و زهمانهندی بووکوکا:

بووک نهپازاندراوهوه و، چارشهوی پیددا درا و بهچهپه ریزان و شایی بهبووک نهرا، ههروا روژی لوی ئیکهکی بوو، بهرا ههندهک جارا ئیک له کیشا هه نهبژیردرا و نهکرا بووک.

خانی دروست کردن:

به قورق خانی زور جوانن دروست نهکردن، ئیجا هه ئیکی بهوهستای خو، بهتایهتی کویا دهستهکی وهستایانهیان ههبوو لوی خانی دروست کردنی، که بووک نهگواسترانهوه دهوخانیانه کران، کهپروکهش و بهربانگیش لوی دروست نهکران.

۱۵- عهههانه و ترومیتل دروست کردن- نهو ئیشانه تاییهتی بهکویا بوون، ههمووی بهتیلی یا بهتهختی، دروست نهکران و چار پاش لوی بووکی دروسته کرد.

۱۶- زم زموکه- زم زموکه: قالوچهی کهسک، که زورهی بههوارا وهدهههکن، که نهگیردان بهداوهکی وا کران، وهکی ئیسیرا وهبا نهدرا، ههتا ههندهک جا داو نهپسا و نهفوی و رزگاری نهبوو، ههروا بهنیسهت کیشوئراش: کیشکهی.

۱۷- خارخاروکه- خارخاروکهن لهسهه دهستی خو دانا و نهنگو:

خارخاروکه ماری خارم له کتیه؟

۱۸- ناگر کردهوه- زورهی بهشهویته زستانا، شهویته سارد و وشک، کوپ و کیش خړهپهوهوه و ناگریان نهکردنهوه و، خوین لهسهه ههرداویشت، بهرو یا بهرد دهبن ناگری نهکرا، وهکی بهرد گهرم نهبوو هه داویشترا، دا خوا کځ نهتوانی ببینیتو.

ههروا ههندهک جا شایی و چهپه ریزان و گورانییش نهگوتران، ههتا ناگر نهکوژانهوه، نهو وهختی کوئی پی دههات.

داری ناگری کو خړی نه کړانۆ:

وهکی مندار خړی نه بونۆ، ویکړا له کورانا مار به مار له دهرگه ی نه دراو، به دهنگه کی برند ویکړا نه بیان گوۆ:

هه رراتی هه رراتی

خوا و کوره کی سهر به زتړی داتی

داره کی باوینه جه معاتی

یا: خوا و کوری یا کیژی لی نه ستینی، داره کی باوینه جه معاتی

له هه ماری داره کی سو به بیان نه دا و، له سهر یتیک داندر و، ناگر نه کراوه له دهوری خوڼ پین گهرم نه کرده و، نه نگوۆ:

ناگری مامه شیري

هه ندهم لو هه ریتړی

۱۹- شینه و مینه «لو کیژ و کورا» - وه ختی گه مه کردن ته واو نه بوو و، نهو شینواری

گه مه ی نه مانۆ، وهکی خانیلۆکه یا که پرۆکه یا هه ر تشته کی که نه تواندرا دیسا گه ما پین بکه ینه و، درن نه ده هات خه راپ بکه یین، شینه و مینه ن لی نه دا هه تا که س ده ست لی نه دا و خه راپ نه کا و نه نگوۆ: شینه و مینه م لی دایه، هه رچی ده ستی لی دایه، داک و بابی نه مایه.

۲۰- سهر گوفه کا «کیژ و کورا» - هه ر چه نده نه وه گه مه نه بوون وه لی بیان ناگه راپین

بچینی، به را هه ر به دزی نه چوینه سهر و له تشتا گه راپین، وهکی پارچه تیل و قوماش و وایه ر و که لوپه لی خانی و بووکۆکه دروست کردنی. زۆر جا گه من ده گه ر ناوی جۆگه لا و قوری نه کرد نه ویش نابوو.

۲۱- ئینجی ئینجیانای یا موریانای «لو کیژا» - مورینه بازنۆکه ی شکای نه کرا پارچه

پارچه ی کچکه نیزی که ی سانتیمه تره ک یا کچکه تر، قورتۆکه ک دروست نه کرا و، به دوورایی مه تره کی ئینجی ریز نه کران به کۆمه ر و، به هه نگوستی گه وره پار پیتوه نه ندرا ن به نۆبه هه تا نه که تنه ناو قورتی، نه وا نه وه ی له دوای با نه بیرده وه.

۲۲- دهنگن سهر (لو کیژ و کورا) - وهکی مندار لییک خړی نه بوونۆ، نه وینه به عومرتر

ئینه کچکه بیان نه ترساندن و، نه یانگوۆ دهنگی سهر دئی، به راستی زۆره ترساین و، به راستی له هاوارن نه دا و، به غار نه چوینه وه ماری.

۲۳- مامه سوورانای «لو کیژ و کورا» - هه موو ویکړا نه سووراپین هه تا گیتژ نه بووین ،

نهوی له دوایین مابا نه ی برده وه.

۲۴- بازدانای «لو کیژ و کورا» - ئیکی پشتی خو داناو و، نه وانی دی له سهر باز نه دا (هه راویشته).

۲۵- دشک و بارشک «لو کیژا» - وهکی لییک زیزه بوون ئیشاره ته ک هه بوو پین نه گوۆ

دشک نه ویش به قجیلکی ده ستی ده وه ی خو وهر نه دا و، به تفی نه کرد و پین دادا و به تووره یی نه نگوۆ دشک، نه وه به مانای هیچ له مابه یین نه ما.

دیسا که دشک نه بوون به ده ست و پینی گشکه ن نه گرتن لو پشته وه و، نه گه ر ئیکه ک ویستبای چاک بیسته وه نه یانگوۆ: (هه وچه بوو). گشک: ئممم، عه مرت نه مینی. به را له کاتی پیکه اتنه وه ی ئیکه ک په شیمان نه بووه ده هاته کن نهوی دی هه ر دوو هه نگوستی (قجیله و شاده) ی لو راکرت نه گه ر ئی شاده ی هه ر بژاردبا نه وا چاک نه بوونۆ و نه یگوۆ: بارشک.

له وه ختی شه ر کردنی نهوی جن جرۆکی دابه پینان نه گوۆ:

له برسا مردی لو گوۆشتی.

وهکی دوو که س ده هات به شه ر پین نهوی له دیار رانه وه ستان و هه ر دوو نینۆکی گه وره یان لییک نه خشاند و نه یانگوۆ:

نینۆکا لییک نه خشینم دوو که سا به شه ر دینم.

۲۶- حیلانای «لو کیژ و کورا» - هه مووا ده ست تیک نه گرت و نه یانگوۆ:

هه سمۆره سمۆره... حیلانای

بازی هاویشته چناری... حیلانای

سمۆری سیکی داری... حیلانای

بازی هاویشته چناری... حیلانای

چنار له خشخشۆکا... حیلانای

له بو میری په رۆکا... حیلانای

میری په رۆک چ دهینی... حیلانای

شه قله و کیلاقا دهینی... حیلانای

به سهر بووکم دادهینی... حیلانای

بووکم بی هه لارم بی... حیلانای

دهگەر وسوه لارم بی... حیلانی
وسوه لاری دوو گردا... حیلانی
دهی هیتا و دهی برده... حیلانی

یاخو ئهنگۆ:

هه ربوی ربوی... هئی
ربوی بی ئیمان... هئی
شهریکی شهیتان... هئی
کاغهز ئه نووسم... هئی
ئهدهم بهجۆله... هئی
بی با بۆ... (فلانه)

بهو شپوهی دووباره ئه کراوه ههتا ناوی هه موو به شدارا ئه گۆترا.

۲۷- زولر بولر «لۆکیژ و کورا» - چهند مندارهک کۆ ئه بونۆ پیتیان دانان، ئیکیش پیتش

ئوهی دهست پچ بکا ههنگوستی شادهی ددهوی خۆ وهرئهدا و ئه بگۆ:

زولر بولر توکمانه
عهیشی ماما له خۆشناوا
دهگری چاوا
چاوی بهگو ههگره ئهتوو

کچی وه بهر کهتبا ده بیا پیتیا خۆی هه رگرتبا، ههروا ههتا تهواوه بوو.

۲۸- ناویته ههنگوستا - هه موو مندارا ئهوه ئه زانی و، زۆر دووباره ئه کردهوه:

قجیلجی، بابه جیلجی، دۆره دریتژی، شاده نویتژی، ئه سپی کوژی.

۲۹- تۆ کهرانی: کچی برد کچی «لۆکیژ و کورا» - ئه وهش وه دیار ئه بوو کچی له کچی ئازاتره،

کچی ئهوی دی ئه به زانده و، له عاردی دابا ئه و ئازا و بهقه وهت بوو.

۳۰- حه مه شکی «زۆریه ی لۆ منداری کچکه بوو» - ههردوو ده ستن ئه گرتن و ئهنگۆ:

حهمه شکی... حهمه شکی... نه دۆرانه و نه که شکی... کابانه سه ر به رشکی.

۳۱- حهلق مهلق - وهختی له ئیشه کی دوو در ئه بووین و نهن ئه زانی کچی هه ر بۆترین

ئهنگۆ:

حهلحق مهلق، دنکی (دمکی) له قلهق، کیسه ر که مبه ر، یا پیغه مبه ر.

۳۲- غاردانی «لۆکیژ و کورا» - زۆریه هه موو منداری گه ره کی خه ربونۆ، جیبه ک
نیشانه کرا، که بگه بی و بگه رتیو ئهوی ئیکه م با ئهوا بر دیه وه.

۳۳- چاوم - وهختی دووبه ره کی له سه ر تشته کی پهیدا ئه بوو، ئه وه ئه گۆترا:

چاوم چاوی دوو پیشکی... له ناوه ندی رایشکی.

۳۴- داخوازی - لۆ کیژا بوو وه کی دوو سیکه ک لیک خه ربونۆ، ئیکه ک ده هاته پیتش
و ئه یگۆ:

ئهمه ده بانی که تبه... جیقنه ی له چاوی که تبه... ئه ری که سم پی ناوی، که سم
پی ناوی کیژانگۆ نه بی.

۳۵- وهدا شانی «لۆکیژا» - (۳) یا (۴) کیژ ویکرا ده ستیان له سه ر ملی ئیک و
دوو دانا و ئه یانگۆ:

ئهمن و تو وهداشین
به بهرگ و قوماشین
ئهمن و تو هه وینه
به کراس و که ویتینه
کیژا
با ویتخۆینه

۳۶- حه ندر حۆ «لۆکیژ و کورا» - که دارهک یا پارچه ته خته ک به پیچه وانهن له سه ر
ئیک دانان و ئهنگۆ:

حه ندر حۆ... گهنم و جۆ.

۳۷- تۆپانی - فوتبالی لۆ کورا... تۆپ تۆپانی لۆ کیژا:

تۆپ تۆپانی هه موو نه و ع هه بوون، هه رزان هه تا کو گران هه وه کی:

باغه، نایلۆن، حهفت بهرگ، ئیسفهنج، لاستیک، له هه م ما باشتریان تۆپی حهفت
بهرگ بوو.

زۆر جاریش وا بوو به خۆن دروسته کرد به داوه به نی، یا به په رۆکا، وه یا به کاغه زی
تۆپانی زۆر جۆر هه بوون و، هه ر که سه ی به شپوهی خۆ، به را ئهوی زۆر باو بوو ئه وه
بوو:

ئوهل ته حه ربیک، فه می، زه یفا، لپی و هرا... ئه دبک، ده بکه، یا من... یاسر؛

قوحکه، سادر... خاسر... دور، ئیجا هەر وشه به کی که ئهنگۆ ئیشاره ته کی ده گهر دابوو هەر وه کی:

ئوهل... دهست پیکردن
تهحریک... نا با پین جو لاندبانه
فهمی... ناپا قسه ن کرد با
زه یفا... دهستا لیک بدهین
لی وهر... دهستا له پشته وه لیک بدهین
ئهدیک... پیتی راسته ن له عاردی دابا
دهبکه... پیتی چۆیه ن له عاردی دابا
یا من... به دهستی راسته ن لێ دابا
یاسر... به دهستی چۆیه ن لێ دابا
قوحکه... له پیشه وه ههردوو دهستن ویکرا دابا بان (لول دابان).
سادر... دهستن له سهر سنگ
خاسر... دهست له سهر ته نیشتا
دور... خو وهر سوو پاندنه وه

(له بهر تیکه راوین ده گهر عه ره با و مامۆستای عه ره ب فیری گۆرانی و یاری عه ره بیهش ئه بووین).

۳۸- **کیتل کیتلانی «لۆ کور»** - به ردی درێژ و پته و بره ک ده عاردی ئه ندران و، به دووری (۴) یا (۵) مه ترا به به ردین ده هاویشتن، جا شه رت بوو له سه ر هه یخستن کیتلی.

۳۹- **بهخت تاقیکردنه وه** - به گره حاجیله ی... ئا یا نا.

۴۰- **دهسروکانی «لۆ کور»** - بازنه کی مندارا دروست ئه کرا، ئیکی دهسروک وئ بوو و، له دهویری مندارا ئه سوو راوه و ئه یگۆ:

هه رپوی رپوی، وه کی باس م کرد، یا به عه ره بی ئهنگۆ:

ئیل ثعلب... مندارا ئه گپراوه و، ئه یانگۆ: فات... و دیلو (زیلو) سابغ لفات.

هه روا دهسروک له پشتی کێ داندرا با، ئه وا ئه وه بهر ئه کهت و، له دووی غار ئه دا و دانیشت، هه روا دوو پارا کراوه.

۴۱- **یهل عوماره «لۆ کور»** - ریزه کی کیترا له (۲) هه تا (۶) دهستیان له سه ر ملی ئیک دانا و، ئیکیش ئه بووه داخواز و ئه یگۆ:

الله صبحکم بالخیر، یالعمارة العمارة

ئه وانێ دیش ئه گپراوه و، ئه گۆ: الله صبحك بالخیر، یالعمارة العمارة

نجی علی بابکم، ونکسر ابوابکم

ما نعظیکم هی، الا الف ومیة

ونشاور جیرانا، (فلانة) عروستنا. هه روا دوو پاره ئه کرا هه تا ته واوه بوو.

۴۲- **شه ره گه ره ک «لۆ کور»** - زۆر جار ئه بووه شه ره گه ره ک، به راستی کاره کی خه را بوو به را ببوو نه ریت.

هه ر منداره کی چی وه دهست که تبا هه ر له دار و مه تره ق و تفه نگۆزه و دارلاستییک و به رده قسانی و، هه ردوو لا باش پیک وهر دهه اتن، هه تا هه نده ک جا ئینزیاتی پۆلیس ئه که ته ناو و براوی به کردن. (زۆر جار برینداریش ئه بوون).

۴۳- **توتن و سماق «لۆ کور»** - دوو دووه دهستیان تیک ئه گرت و، خو بان ئه سوو پاندنه وه و، ئه یان گۆ: توتن و سماق... نانی گه رم.

۴۴- **په تکانی (شه ریتانی) «لۆ کور»** - به گورسه کی که هه ردوو سه ری ئه گیران و، با ئه دران به جۆته یا به تاکه خو بان ده ناو هه ر ده هاویشت، یا یاری گورس راکیشانی پین ئه کرا داخوه کێ کێ ئه به زاند.

۴۵- **په لیکانی** - زۆریه ی لۆ کور بوو، به داره کی درێژ ده بیبا داره کی کچکه (په لیک) هاویشتا ئیجا چهند دوور رۆیشتا باشت بوو.

۴۶- **شیوه قورانی** - زۆریه ی له رۆژینه بوارا کی و کورینه گه ره کێ خه بوونۆ، وه خو که تن سه رانه کی بکه ن، هه ر ئیکه کی تشته ک ده ینا خو اردنی سه ره کیش ساوار بوو، هه ر ئیکی تشته ک ده ینا وه کی: ساوار، روون، ئاگر (نه فت و شخارته) خن، ئاو، هه روا بچ گومان شه کر و تو چا و قۆزی چینکو ئیستکان و مراک و سیتی، بێجگه له رایه خی، که ته ریس یا سه سیر بوو.

سه یرانۆکه کی خو ش پیک ده هات، به را زۆر جا ئه بووه شه ره زوو ته واو ئه بوو، یا هه نده ک جا ئه بووه باران، یا خو اردنه که سوور (سویر) ئه بوو یا ئه سووتا، یا بوون

دوو کهره بوو بهرا وهکی تیر و پرن ئه خوارد شایبیه کی خوژن ئه کرد و ئه وه نه گۆ:

کیژ کیژم له رواندزی
 لئی دینی دینا من
 بۆنیان بۆنی نیرگزی
 خاتوونی زه ریا من
 کیژ کیژم له ههولتیری
 لئی دینی دینا من
 بۆنیان بۆنی کنیری
 خاتوونی زه ریا من
 کیژ کیژم له به غدایی
 لئی دینی دینا من
 بۆنیان بۆنی نه عنایی
 خاتوونی زه ریا من
 کیژ کیژم له تهق تهقی
 لئی دینی دینا من
 سینگیان وهکی مه ترهقی
 خاتوونی زه ریا من

٤٧- **ناری خۆم وه بیره-** ئه وهش ئه کرا و ئه گۆترا وهکی په یانهک قسهک له مابه یینی

دوو کهسا باوه نهن ئه ویست ئه ویدی پهن بزانه ئه نگۆ:

ناوی خۆت وه بیره...

وهرام: بهری... ئه ستوارکه: کولیره. هه نجیره.

٤٨- **کوپ له ناو کیژا-** زۆر جار کوپ دههاتنه ناو گه مێ کیژا وه لییان تیک ئه درا، کیژا

چ پهن ناکرا و، هه ما ویکرا ئه گۆ:

کوپ له ناو کیژانه باوی قالزچانه

به هه ندی کوپ ئه پوهینۆ ئه رۆیشتن.

٤٩- **به گم و به زم «لۆکیژ و کوپا»-** مندارا به ریز پشتی ئیکدیان ئه گرت و، دوو

منداریش (ئوهی پرکه هه راش بان) دهستیان تیک ئه گرتن و، بریندیان ئه کردن

(پییان ئه گۆتن ده رگه وان) ئه منداره ی که وه پیش ریزی ئه کهت، ئه یگۆ: ئه مه هاتینه لۆ باخچی پاشای ده رکه وانیش ئه گۆ ده وهرن، دیسا ئه یگۆ:

به چ بیتم به گم یا به زم؟ وهکی وه رام (به گم ئه بوو). هه موو ویکرا به گمه گم ئه رۆیشتن ده بن ده ستیینه ده رگه وانی، ئه وی له دوا ی با ئه گیرا، هه روا دوو بارا کراوه.

به (زمی) هه تا منداره کان هه موو ئه گیران و، ته واو ئه بوو.

٥٠- **بهردانی یا دارانی-** ئه وهش ده بیسا بهس ده ست له به ردی بدری هه ر له کیتنده رابا، هه روا به نیسه بت داری یا عاردی... هتد.

٥١- **ناش ناشۆکه «لۆکیژ و کوپا»-** ئه وهش گردۆکه کن به قویری یا به زیحی (لم) ته ر کرایی دروست ئه کرد، هه ر به خۆن دنکه مۆریه ک یا پاره ن ده ناو ئه نا، هه ر به سه رن هه ره گۆ و، به هه ردوو ده ستا له گردۆکه ن ئه خشانده تا به خۆ شهق (ئه کراوه) ئه بووه وه پاره که ی لئی وه ده ر ئه کهوت خۆش بوو.

٥٢- **نانا پانا-** وهکی جاره کی منداره کی بایه ک لئی به ربیا، کهس ناگۆ ئه منم ئیجا ئه وه ئه گۆترا:

نانا پانا لپانه... ئه حمه د وه ردی شیخ سانا... ئان پان پف.

گه له ک جا ئه وی نه ش کردبا، پیتوا بوو و، ئه گریا.

٥٣- **جۆلانه-** هه ر جیبه ک وهکی کاریتتی هه یوانی، یا ئی بن ده رگه ی، یا به قاده رمه ی، یا بنه داری له حه وشێ (داره توو)، که به که لکی جۆلانی با ئه وا گوریسه کیان لئی هه ره واسی و جۆلانی ئه کرا. ئیجا ئه وه ده گه ر ئه گۆترا:

جۆلانی... حیلانی... ده گه ره وهش که له هیه که وه چاون وه کۆلاره کی یه کهت ئه نگۆ:

کۆلاره... دمکی سۆرت دیاره... جوجکا مه خۆ بواره...

٥٤- **دنکه برنج (گهنم)-** که گه مهن ده گه ر منداری کچکه ئه کرد و ئهن غافراندن به و شتیه ی پانیی له پهن ئه کرده وه و، ئه نگۆ:

دنکه برنجه ک لیته بوو ته یره ک هات و بردی...

له قجیلی را ده ست پیکرد و ئه نگۆ...

ئوه ی کری... ئه وه ی بردی... ئه وه ی لیئا... ئه وه ی خواردی... ئه وه ی گۆت ناییبه دزیی باخچی پاشای؟ لیته به هه ر پینج هه نگوستا وه سه ر ئه که تهن لۆ گه رده نیو...

قدیله (ختوکه) ن ته کردنۆ له گهردهنی... منداریش زۆر پیتی خوشه بوو زۆر بهدر بین تهکهنی.

۵۵- فری فری قهل فری- ئهوهش مندارا دهسرۆکهک دانا یا ههروا لهسهه عاردی، که گرۆیهکیان کردیا، بهههنگوستی شادهی برندیان تهکرد و، تهیانگۆ: فری فری قهل فری.

۵۶- تهپه مپوژانی- زۆریهه بهزستانا کرا، ئیکهک پشتی خۆی داناوه: ئهچهماندووه و، دووش ههه ئیکه له لایهکی و پیتینه خویان دهسهه پشتی ویان دادهبینان و، ههچهیان لی کرد.

۵۷- فریفرۆکه «غوربا»- ئهوهش بهکاغزی رهنگاوپهنگ دروست تهکرا و، وهبهه ههواي ئههرا و ئهسووپاوه. جاروبار ئهوهه لیک تهگپراوه: تهنگۆ بری:

مهسینه... داک و باووت بچه مهکه و مهدینه سینی... ژنا مام وسینی

شیتویهکی دی له سوچهت و گهما:

ئهوی درۆیهکی کردیا تهنگۆ: درۆزن... کلکه بز

یا ئهوهی گهمهی تیکهدان تهنگۆ... تاژی قون بهرهواژی

بهوهی زۆر توورا بوو تهپویشته.

ههروا وهختی گهمهکردنی وهکی ئیک له جییهکی برند راوهستانا، بهددهنگهکی برند تهی گۆ:

ئهمن له قهراتی، تهنگۆ له گوواتی.

لهلایهکی دی منداری گهمه پیکران (په رابواردرا)، لهلایان ئینه لهخوگهورهتر وهکی:

که منداریک تهناردرا لۆ حاجهتهکی... پیتیان تهگۆ:

بری... قاسیدا گو خوارد.

ههه وهکی منداریک له جییهکی دانیشته، یا وهدهه تهکهت، تهیان گۆتی:

ئهوه تووی... نهمايه سههلا گووی...

یا وهکی منداریک زۆر لهخو رازی تهبوو پیتیان تهگۆ:

ئهلالا چهند جوانه، تهریی کهری مارا مهلایانه.

یا وهکی کورهکی منداری و نهفام تهگۆ تهمیش ژنی دینم پیتیان تهگۆ:

ئهدی کیژا نایشه گتی درپیتی لۆ دینم.

یا ههندهک جا بهحسی ئیکهکی تهکرا... تهت دیت وهدههکهت تهنگۆ:

بهحسی گورگین کرد... گورک وهدههکهت.

یا زۆرجا تهنووست بین دهنگی با تهنگۆ... قهلا قوب.

ههندهک جا له وهختی گهمهکردنی دووا سهه ویک تهکهت، بهپهله ههه دووکا

دهستیان لهسهه ری خو تهخشاندا و، تهیانگۆ:

تف تف واته ههتا پیسی لیک وهنهگرن.

وهکی پیت تهوهی منداری دهست بهگمانی، لۆ خو یا خوش تهکرد، تهیان گۆ:

ئهچین ویکرا گهمهکییهکهین، ههشهکییهکهین، بهرا زۆر جاریش تهبووه شهه و فرتهنه.

پوژانی منداری زۆر کم بوو، له مابهینی فلوسهکی ههتا ده فلوسا، درهم ههه بهگیتنا بوو.

پارهش بهو شیهوی بوو:

فلوسهک، دوو فلوسی، عانه، ده فلوسی، بیست فلوسی، درهم، روپییه (۷۵) فلوس بوو، روعب، نیو دینار و دینار، پیتنج دیناری، ده دیناری.

خوانهکا کهسهکی ئیشهکی بهدزی کردیا و، خههکی دیتبا لیتیان له هاوار تهدا و تهیان گۆ:

هۆی ها... هۆی له لا. ئهوه زۆر جا دووباره تهکرا وه ههتا وه لی دئ یا تهبووه شهه یا کابرا تهپهوی و ههدههات، (زۆر جا له دزیی باخچه ههناارا یا له رهزا)

وهکی منداری لهسهه شانی (ملی) داندرا پیتی تهگۆترا (قیلم قاز)

وهکی منداری تهقله لی تهدانۆ: پیتی تهگۆترا سههلا قوچکانی.

وهکی ئیکهکی که ئیشی له دهست نایی و بکات، تهپین گورگهک له چیا ی مردییه.

مه ته لۆکه:

زۆر له مه ته لۆکه و هه رههینانا به شه وینه زستانا له بی ته له فزیونی، ته ویش ته وه ههندهک له وانه بوون:

- سه ربان و بن بان، چار مه ر و شوان.

- سندوق سوله یمان، له ده شته کی پان، غه ربیب را وه ستای.

- ته ولا دیوار ته ولا دیوار تیی دایه سه گه کی هار.

- قابه کی زه رد پره له دنکه به رد.

- شه معونی دوو قون.

ئیک له و شانیه خوارئ له به رامبه ری مه ته لۆکی خۆی دابنئ:

قه بر، باگوردان، زمان، هه نجبیر، ده ست.

پواندز و

هه ر چار وه رزینه ساری

زستان: پله ی سه رمای ته گه بیشته (۱۵) هه تا ۲۰٪ له ژیر سفر.

وه کی ویستبان ئاو وهه وای رۆژانه بزاین سه رن هه رده ینا و ته ماشای چیا بی کوره کینه کرد... ته گه ر هه وری ره ش و شینی وه پیش خۆ دا و، دموچاوی لیک ته دان... ته نزانی هه وای ته ویشه و ته بیته باران خۆ ته گه ر ساف و ته ستیرا له عاسمانئ مه له کردبا، ته نگۆ: عاسمان چه قی و ئاو وهه وای خۆ شه بی...

زستانئ پواندزئ ته قسیری ناکرد، هیچی تی نا ده هیشت... هه مووی گوربه کردئ، بگه ره هه ر له بارانئ و به فر و ته زره و پرووسک و شریوه و، هه تا دونیای ته کرده قور و چرپاو و شه خته و به فر و شلتاو.

له به ره هه ندئ له ترسئ سپ و سه رمایئ، پیش زستان وه ژۆری بکه وی هه ر که سه کی له لایئ خۆ خۆ لۆ حازه کرد.

دار، به گیشا داندران، دارئ سۆبا به جودا و دارینه نان و شیو و کۆرا (جل شوشتن) به جودا، په لۆکه و چیلکیش له لایه کی دی داندران.

دار شکین وه ده ست ناکه ت، وه کی ناویان به خیر:

عه ولا کلئ، مام نه بی، مام خدر، تیلو، زۆی دیش... وه له هه مان کات ئاماده بوون لۆ بان گێران و به فر ماریئ.

ده بیبا... کوتک و به فرمار و کا و باگوردان هه موو ماره کی هه بانا.

سۆیه ی داری و مه قه ره و ته ستی و په نگرگر و گومگومی ئاوی و هه وت جۆش و مه سینیه ی سفر، ئاماده کرابان هه ر ئیکی له وه ختی خۆ به کار ده اتن.

گومگومه: له سه ر وینه ی دۆلکه ی ئاوی گه وره به رده وام له سه ر سۆیه ی داندران، ته گه ر گومگومه نه با ته وای ته نه کی ئاوی یا مه سینیه ی سفر بوو، ته ویش بی گومان لۆ ئاماده

بوونی ئاوی گهرم لۆ دهستنویژ و پیتوستی دیکه.

حهوجۆش: دۆلکهکی کچکه و رهش و قورس (له ئاسنی داریژرای دروست نهکری)،
ئهو ههوجۆشه دهیبا له بهر گۆرکی و پیتس سۆبه و مهقهره با، ئاوی گهرم هه بی لۆ ههر
پیتوستیهکی.

گرهگری سۆبێن دارا دهنگی خۆش دههات (خهوی پشت سۆبهی زۆر خۆش بوو)...
مهسه لهک هه بوو ئه یانگۆ:

وهکی گرهگری سۆبهی دیت واته زۆر به فر ئهباری به فری وهکی لێ کرد ههر له مانگی
دوانزهی دهست پێ کرد ههتا دوا مانگی دوو، ههندهک جا ههنده ئهباری ههتا عهرد و
عاسمانی داپۆشی به بهرگهکی سپی و جوان، رواندز وهکی بووکی بهرگ سپی لێ
دههات، جوانتره بوو وهکی ههتاوی لیدا، تۆبه به فر له هه موو لایهکی دههات کهس تووره
نابوو.

به فر، به مندارا نهگۆترا وهکی جاری ئیکه م ئهباری نابی بخۆن چونکه کسۆکی
(سهگی) خۆ تپوهردایه.

پۆژ نه بوو چهند کهس نه کهونه خوارێ... ئاوی بهلوعه و کانی و کوپا ئه به ستران
شهختی به فری به سیواندا و دارو بارا هه ره واسران...

به فری سه ر په رژینا زۆر به تام بوو به تایبهتی وهکی تیشکی ههتاوی وئ کهوت، به فر
به دۆشاوی خۆش بوو، وهکی بهلوعه نابوونه وه زۆر جا به فرن ئهتاواندهوه، ههتا ههندهک
ئاون وه دهست گیره کهت.

سۆبهی دارا وهکی دا کهت هه ره رینجیدرا به ئه سستی و مقاشی ده مه قهره ئ به رمیر
(به رمیل) یا ئی به قورێ دروست کرای ئه کرا، ههندهک جا په نگرینه گهوره ئه کرانه ناو
ته نه کهی ره ژووی سه ری ئه گیر درا ههتا سارد ئه بوو و ئه بووه ره ژوو، ئاگری ماوه ش
به حه مدی خۆسارد ئه بووه و ئه بووه مشکی (خۆله میش) مشکیش بهو عاردهی واکرا،
که ئه بیسه ست ههتا له سه ر شه ختهی هه رنه زه لپن. خۆره میش هه روا به کار دههات لۆ کۆزا
(جل شووشتی) پیتیا نه گۆ ئاوی زرکی گۆیا جلک زوو پین پاگژ ئه بوون، به رام بهر تایدی
ئهو زه مانه ی بوو.

به زستانا ههر رادیۆن هه بوو، ئیجا شه وینه درێژ بیجگه له سه عی کردنی به حه کایتۆ
مه سه له و هه ره هینان ئه برده سه ر به تایبهتی که به گه رانا ئه چوونه کن ئیکدی. له لایهکی
دی خه لیفه ش جه ماعه تی پیاوای خۆشه کرد به سوچهت و به زم و په زمی.

دارهینان له ده رپی شاری

بوار - بههار: ئاخو ئۆخرینه زستانێ، که به فر هیتشتا له بن سیوانده و کهند و سیبه را
رهش نابوون که بواری خۆ وه در دینا، ئاووههوا و چل و چیا و دهشت و دۆر هه موو
ویکرا ئه گه شانوه، ههتا نه ورۆز دههات گیای سه ری خۆ به ته واوی وه در دینا.

پیتسی هه موو نیرگز و گوره ماستا، لیره مه سه لهک هه بوو ئه یان گۆ:

نیرگزی حه یا سزی، لیتا گه ری بواری بزێ

بواری ههتاوی هه ند خۆش و گهرمن، ئهوی ئیشوکاری نه با له پیتس ههتاویت ئه دیته وه
وه ئه وهی پیتس ههتاوی له ئیدی گرتبا ئه وه به یته ی لۆ ئه گۆترا:

سیبه رگری... له قادری... هه وشۆ مری... کفنی گووی... مه لای جووی... واته پرۆ و
سیبه ریم لێ مه که.

هه روا مه سه له کیش هه بوو ئه یانگۆ:

سپی ئه چنه جیتی ئه سمه را... ئه سمه ریش ئه چنه جیتی که را.

زۆر جا له بواری ئه بووه باران و شرتیه و به فر وه ته واوه کیش ئهباری به را هه ندی پین
ناچوو رهش ئه بووه لۆ وهش دیسا مه سه له ککه هه بوو ئه یانگۆ:

مانگن ناداری، به فر بیاری، ههتا گیتی داری... نامینی ههتا هیتواری.

کار تئ گێژنا نهو رۆژئ له رواندزی

که رۆژا ههتاو ئه‌بوو، بگره له‌پیش ده‌رگه و سه‌ربان و به‌ربانگ و کۆرانا هه‌تا سه‌ر شاخا و به‌رباخچه و سه‌ر تۆبج و بێر و خه‌ره‌ند و ئه‌وبه‌ری خه‌ره‌ندی و گه‌ری و مه‌لا و سووشیخا و ئیجقه‌را و قه‌راتیلۆکا، پره‌بوون لۆ سه‌یران و رابواردنئ، هه‌نده‌ک جا چووبنه‌ زیوی یا شیخه‌سه‌نی به‌سه‌ری یا بانه‌زۆکی.

با ئه‌وه‌ش له‌بیر نه‌که‌م به‌ر هه‌تاوی به‌رده‌رگه‌ی خۆشترین جی بوو لۆژنا هه‌ر ئێکی خۆی به‌ئیشه‌کی مه‌شغوله‌کرد وه‌کی ئۆیه، چینیئ کراوی په‌وه‌ندا، گۆری، نه‌خشونبگاری چه‌رچه‌فو بالیفا و به‌قسه‌ی خۆش و به‌حسه‌ی عه‌رش و

قورشی ئه‌کرا... ئه‌وی لئ تپه‌په‌ری با بئ په‌لار ده‌رباز نابوو، به‌تایبه‌تی له‌ گه‌ره‌کا (قۆزکئ).

بێجگه له‌وانه هه‌مووی بنیشتی کوردیشیان ئه‌جوی، یا گوره به‌رۆژه یا ریتواس یا باویو و جه‌قیله‌یان ئه‌خوارد، ئه‌و یانه‌ش تاییه‌تی بوو هه‌ر گه‌ره‌که‌کی جیبه‌کی تاییه‌تی هه‌بوو و ناویان لێنا نادیی ژنا.

بارانئ بواری: هه‌نده‌ک رۆژا هه‌تاو خۆش ئه‌بوو لۆ چوونه‌ ده‌رئ و سه‌یرانا و هه‌نده‌ک جا هه‌رلێی نابریه‌وه، به‌تایبه‌تی وه‌ختئ نه‌ورۆزا، هه‌ره‌ستاین ناوی (٤٠) که‌چه‌ران ئه‌نووسی و له‌به‌ر بارانئین دانا هه‌تا بته‌ هه‌تاو سه‌رئ که‌چه‌را بئ بسۆتئ.

هه‌ور و برووسک و بارانئ به‌رپێژنه و گه‌واره گه‌له‌کی لیکردن، بارانه‌کی لئ ئه‌کرد پشکی هه‌ند گه‌وره بوون قه‌پاغی یه‌کرد پئی ئه‌گوترا بارانئ (سه‌ر به‌قه‌پۆژ).

گور «گول» ینه بواری: نیرگز و گوره ماست و په‌له‌زئ و شلیتر و میتلاق و کنیر و گوره فه‌قئ و سمیل.

گیا و شیناییش (گیاوگۆز) کاردی و قوراده و سئ بسکۆره و ئه‌سلێرک و که‌نگر و

هه‌ندرتشه و قه‌له‌ندۆر و ریتواس و مام ریتواس ته‌ره‌قه‌زوان و گۆرمزه و کووزه‌ره و گێزیه‌ل و ترشۆکه و چه‌قیلا و ته‌ره‌باوی.

گیا به‌تیکراییی ئه‌وه‌بوون:

قجیلا، مام ده‌رزیه، پئ قه‌ل، پئ مریشک، که‌ریه‌شه، خه‌رتله، تۆزکه، پونگ.

بلاروک له‌ بواره‌کی ده‌نگ (سه‌ری هاوینا) و تپراگه‌بیش.

ئه‌وانه هه‌مووی به‌ره‌مه‌ی چیاو ده‌شت و دۆر و لات و بن که‌ویا به‌فرا بوون.

ئه‌وشینایانه که‌ خه‌رکی گوندا ده‌ینان یا هه‌ر له‌ رواندزئ به‌خۆ ئه‌چونئ ئه‌وی له‌ خۆیان زیاد با ئه‌وا ئه‌یان فرۆشتنه‌وه.

نیرگزا دونیا پری بۆنیان ئه‌کرد هه‌ر نه‌وعی کیوی هه‌تا جۆره‌یی و سئ ته‌به‌ق، شلیترئ چاو فرمیتسکیش، که‌ ئه‌نکری پیش ئه‌وه‌ی ده‌به‌ ناوی بنین ده‌ ده‌ستئ خۆن ئه‌گرت و بان ئه‌دا و به‌سه‌رن هه‌ر ئه‌گۆ:

شلیتره مه‌گری مه‌گری

وتیکرا بچینه قه‌بری

قه‌بری ته‌نگ و تاری

پر له‌ مشک و ماری

مشک و مار چه‌زبایه

خۆی له‌ رمبئ دایه

رمبئ هوکا هوکا

بردیان جۆتا، بووکا

جۆته بووکئ میری

بردیان لۆ ئیقسییری

ئیقسییری قه‌راتئ

ئه‌حمه‌د به‌گم گاتئ

دوو ده‌سرۆکام داتئ

ده‌ سرۆکی هه‌وربیه

له‌ برینیم به‌ستییه

برینی گامبشا

بردیان دا قهرتیشا

کۆتک وەرگه رایه

برای له من دایه

ئه من چ خه تایه

لاتی بهرده قوچی بهوارا زۆر له قوراده و پیفۆک و گبزه لن لی دهینا.

نهوڕۆز: وهکی هه موو نهوڕۆزا، نهوڕۆزی خۆن نه کرد به ئاههنگ و سهیران، بهرا ههندهک جا نه نه توانی له بهر دوژمنی به ئاشکرا بکهین، هه له ناوه خۆن پیروژ بایی لیکه کرد، بهرا زۆرن که یف دههات، که پیشمه رگا ئاگریان له سهه چیا یا نه کرد نه وه.

چار شه مه به ده ر: چار شه مه مک پیتش نهوڕۆزی چوار شه م رۆژی پشوو دانی کوردی به، وهکی ههینی. ئه وه زۆر که ون بوو، که هه فتهک پیتش نهوڕۆزی ههندهک وه خۆ که تن ئه چونه ئه وه بهری مه لا و سوو شیخا، یا ئه وه بهری گه ری، پاشی نیورانی وه خۆ که تنو هه ر ئیکه ده سه رۆ که کیان پي له خوار نه کرد و (نان و هیلکه و په نیر و چا)، ئه وی خوای کرد یا نسیب هه تا هیا وه که کی درهنگ پیتش بانگی مه غری بهی جا هیدی هیدی وه سه ر ئه که وتنۆ وه.

په وه ند و خیر «خیل»: کۆچه ر: سه ری بواری وه ختی زانی مه ر و ماراتی، په وه ند و خیر دههاتن له دهشت و دۆرا لۆ وه سه ر که تنی زۆزانا، چه ند هه فتا کۆچ و کۆچ باری خۆیان دا کوتا و ره شماری ره شیان له بنی هه ندرین و زۆزکا هه ره دان، هه نده کاش له ئه شکه فته جینیش ئه بوون. خیر و به ره که تیان ده گه ره خۆ دهینا، بگه هه ره له ماست و په نیر و لۆر و سه ر توو و نویشک هه تا فرۆ و شیری.

سه بهینا زوو، ده گه ر دهنگی که رو باری و مامه له کردنی وشیا ره بوو، هه ندهک له بیرو اناش پاش نیورانا وه ده ره که تن، به ته نه کا شیریان دهینا لۆ فرۆشتنی، ئه یان فرۆشت سه ره به سه ره به ده خرو دانی، یا به شو وشه ی (بوتلی) به (۲۰) فلو سی بوو، زۆری هه ییوارا شیر به برنج یا مه له بی یا که سه ته ری پي ئاماد اکرا. به را له هه مووی خۆ شتر ماست و په نیری سرت شه میا بوو.

ماستی بارهکیا و مام حاجی – حاجیله تیزاوی: مام حاجی (خه لیفه) شیان پي گۆ ئیک بوو له مریدیته کانی هیرانی، زۆر سو حبهت خۆش و بهر پز بوو، هه موو که س

مه جیرس (مه جلیس) و قسه ی پي خۆش بوو.

مام حاجی چاود تیری به له ده ی بوو، زۆر به زه بروهنگ بوو به رامه ره به پاک و ته میزی بادی و (جام) و په رۆکی سه رماستی، ئه وی پیس با ماستی به بادیه وه فرادا.

بیجگه له ژنه بارهکیا، له گوندینه دیکه ش ماستیان دهینا وه کی:

له که ورینی، با پشتیا، گوانی، کانیه قوری، ئه وانه و بارهکی چار فه سلای ساری یان ماست و سه ر توویان دهینا و هه موو ده می بازاری رواندزی پي ئاوه دان بوو، بیجگه له وانه ش، له مارا له ناوه خۆ، هه نده کا چیل هه بوو، که له خۆیان زیتیر با ئه یان فرۆشت، وه کی ماری خار مه دۆ و مام مه ولودی.

هاوین: هاوینی... دار و بار زیتین

باخچه و باخچۆکه، گازی نۆ و سه یرانگه، هاوینه هه وار، هه موو ئه ژیا نه وه.

هه ره له بیخار و جوندیا و، گه ری عه لی به گ و، پي پر و خاره ره شی و هه تا ده ره ند و راپات و ناو پر دان و زینۆ و حاجی مه را، ئه وانه هه موو به راستی جی پی حه سانه وه ی بوون.

هه روا بیته وه، هیتواری رواندزی به رشاندنی ئه رازاندرایه وه، به ریان و سه ر یانان و حه وشه یان گور و روحان به ئاوه ساردی گه ری میگری ئاوه دران، کولله سپیه کران له سه ر چارپا و قه ریولا و ته ختی شه ش پارچه.

سه ری هاوینا، په ر ژین و که پر و سابات دروسته کران، جا چ به قیسپ و تانۆک چرووی با، یا به حه سیری، هه روا ئه وه ش له بی نه که ی، که هه یوان و هۆده و هه موو دیوار سپیه کران به گره سپی (گره کی تاییه تی) بوو رهنگ و بۆنه کی خۆشی به دا.

زۆریه له حه وشا ئه نوستن، له باتی ته خت و قه ریولا که پرۆ که کی نه ویه لۆ که دروسته کران به چرووش دا پز شرا و خه وی خۆش بوو و، شیه ی به رچا و بوو.

باخچه و شینایی: چه ند باخ و باخچه هه بوون، که رۆژانه بازاری رواندزی ئه ژیا نه وه، یاخۆ به خۆ ئه چو وینی به تازیه ی لئ نه کرد نه وه، وه کی: کدو، یانجان و بامیه و ته ماته، سرق و که ره وز و دۆراغ و ته ره پیواز و سپر و... هتد خاوه ن باخچه کانی ش ئه وانه بوون: ده روتیش ره شید، سه له خان، حاجی کورده، مسته فا ئاکۆبی، باخچه وانێ زه ویی حاجی مسته فا قه سا بی، حاجی غه فوری و زۆری دیش.

ته ره و خوار دنی شینایی ش له گوندینه ده ور و پشتی رواندزی دههاتن وه کی له:

ئاكۆيا و فهقیانئ، گهروهوا، كههرك، سهرا، ههودیان، زیوه و جنیروای و خهلیفان و بارهكا (سهری)... هتد.

ئهیانگۆ:

ئاروی ههودیانی، ته ماتئ فهقیانئ، پیواز و سیری خهلیفانی، سبو و حهلوکه و زهردهروی ئاکۆیا و گهروهوا، گیز و میوژ و لهتکی روستی، توتن و سماق و ههنگوین و هه موو جوژه هه رمی و سیوتنه بارهكا (سهری) و، بهفرئ هه ندرینی.

ئه وهش له هاوینا باو و دیار بوو: زۆریه ی بووک و شایی و زه ماوه ند، خانی دروست کردن و ئاوه دان کردنه وه. جارویاریش لۆ ده مایه کی (ماوه یه کی) کورت بارانه کی بهرپژنه ی لی کرد.

پاییز: به پاییزا خه رک و ده خو ئه کهت و رزق و ده خرو دانی زستانی (ساری) عه مبارانه کردن، ئاووه هاو خۆش ئه بن و پشوودانیش ته وا ئه بوو، به ره مه کهت و کاسبکاری، رایی هه موو زه خیره، خه م خه مئ گه نم و ساواری بوو.

گه نمئ ئیئالی دهنک گه وره و بی سننه (دنکی ره ش نه بن) ئه وا ئه و باش بوو، ئیجا چ به حه مباری یا به عه ره بانه ی یا به که ری، ئه که به ندرا ماری هه روا گه نمئ قه نده هاری لۆ هاردی، باش و به قه وهت بوو.

هه ر هه نده ت ئه دیت مه نجه ری ره شی گه وره له گه ره کی و ده ده کهت ئه وی ده ست پیکرد ده به یینا و ئه وی له دووایی با ئه وا ئه ی برده وه، یا خو گه ره که کی دی ده هانتئ، هه روا هه تا پاییز وه دره نگ ده هات، که واته پیئشی بارانینه که پره شینئ و هه ورینه پشیمانا.

وه ختی مه نجه ر داندرا، ئه بووه گپیژنی مندرا، هه ر ئیکی به خو و به قابه کی (سینییه کی) راوه ستا هه تا گه نم ئه بووه دانوو، جا هه ر که سه ی به شی خوئی وه ئه گرت، خو ش بوو شه کر یا ختی پی و هه رده کرد.

کاروباری ساواری هه ر له کوراندنی هه تا گیرانی زۆریه ی به زیاره (هه ره وه ز) بوو وه هه نده کیان ئه برده ناشی یا له ماری به عه مه له ی ژن بهرپوه ئه چوو و ئاماداکرا.

ئه وه که سه ی، که ساواری لۆ ئه کو ترا به زیاره، ده بیا رۆژه ک پیئش ئاگاداری ئه و که سانه کرابان، که تاییه تی بوون به زیاره ی، هه روا ده بیا کوتک و جوئی و ده سه که جوئی ئاماده کرابان، ئیجا هه ر له هیاوه یه کی زوو ده ست پی ئه کرا هه تا شه وه کی دره نگ به گۆرانی و چا خواردنه وه و خواردنی میوه ی پاییزی و قسه و گفتوگۆی خو ش و لاوک و حه یرانا،

ساواره که به سوپاسه وه ئه کو ترا.

لۆ ساوار هپی رنی، ئه وا ژنی تاییه تی هه بوون «زۆریه ی ئه وانه ی که نان و کۆریان (جل شوشتن) ئه کردن. رۆژه ک پیئش ده ستار ئاماداکرا، جا چ به رۆژه کی یا زیاتر هه موو ئامادابوو.

به پاییزا، هه رچی خوی دابا له سه وزه و میوه ی هیشکه کران، بگه ره له ناوی ته ماته ی (دۆشاوی) ته ماته ی، هه تا کدو و باینجان و بامیه و که ره وز و قه زوان و بنه وشۆکه و بریشکه ئاماده ئه کران و ئه کران.

هه روا نیسک و نۆک و ماش و برنجی سیده کا و ده شتی هه ریری (سئ مانگی یا شه ش مانگی، گیز و هه نگوین و په نیر و که شک و له تک عه مباره کران).

له کاتی ساوار کوراندنی یا ئاوه ته ماته ده ره یینانی، ئه وانه له جیرانا وه ئه گیران: جاجم، به تانی، یا کلیم. وه ئه وه ی لۆ رایخستنی بوون، هه روا ته شت و مه نجه ر و سینیی سفری و فافۆن، لۆ دروست کردنی ناوی ته ماته ی.

گیشه ی دارا: ده بیا داریش هه نده کرابان هه تا هه موو زستانی پیئش کردبا، داری خواردن و کۆر و (جل شوشتنی) به جودابا، وه ئی سۆیه ش به جودا شکاندرابان و گیشه کرابان.

په لوکه ش ده زه مییل و ته ریسا (گوش، گوئییه) ی ئه کران. ده بیا ئاگاداری بانگیتر و، کا و کوتک و ده سه که باگوردان و به فرمار ئاماده کرابان، له ترسی سه رمایی زستانی (هه ره که له بابه تی زستانییم باس کرد).

میوه ی پاییزی به ره مه مه کی زۆر و هه موو چه شن بوو وه کی: هه رمئ به هه موو جوژی به وه، هه نار، گیوژ، تاووک، سوژیله تی، هه نجیری پاییزی، سیتی پاییزی ئی باره کا، (بی- به هی)، به روو و گز و (باوی- باده م).

خواردنی ئه و چار وه رزانه: به زستانا: ماش، نیسکه خپ، دوین، کفته پروشی به لاجکه سرقئ (سلق).

به بوارا: گیاوگۆر وه کی: که نگر، کاردی. ئه ستریلک، سئ بسکۆره، کوو زه ره... هتد، هه روا کفته دۆغه وا، ئا پراخی په لکه میوی به شویتی و دونگی شله ساواری به که نگر و ئه ستریلک و بسکۆره و تۆرکه و زپه پوونگی.

به هاوینا: ئا پراخی هاوینا، شیخ مه حشی به برنجی کوردی و رونی ساغ (حه یوانی)،

ته شریبی بامیا.

به پاییزا: ته ستورکه (کولتری) ساوار، ساواری تازه لیکرای.

سه ماوهر و چا لیئان: چالیئان هه موو به سه ماوهری بوو هه ره له ئی میرسواری هه تا ئی ته نه که، قۆزی و کتری لهو دوایانه په یادابوو، ئیجا ئهو سه ماوهری سپی وهکی زیوی یا زهره وهکی زیری، ئهو قۆزییه سۆزی عهجه می، یا چینکۆی چینی و سه ره قۆزی به ئۆیه و په رپه ره، کهس درنا ده هات لی وه رامینتی، هه نده به زهوق و جوان بوو مه جریسی ته گه شانده وه.

گه پان و میوانداری: گه پان و میوانداری پانه وهستا سه ره خزم و نیاس و سۆزه و تۆرا، به زۆری یا کهم دور یا نیزیک، وه به پیتی پیکه وتن و کات، جار وابوو به بهرۆژی پاش نیوران و یاخۆ به شهوا ئه ویش زۆریه ی به زستانا بوو، یا به ره مه زانا.

میوانیش زۆر شپوهی هه بوون وهکی:

میوانداری دۆستایه تی و خۆشی، سه رلیئانی نه خۆشی، چارۆنیان مندا ریوونتی، تازی، دردا نه وه، به خیره اتتی، خواحافیزی و داخا زین... هتد.

هه ندهک جا میوانداری بی خه بهر بوون له هیکرا وه ژوو ته که تن وه یاخۆ پیتیستی ناکرد، وه هه ندهک جا ده بیئاگا دار کرابان ئه ویش بهو شپوهی: قاسید وه پیکرا لۆ ماری میوانداری و ته یگۆ: پاش سه لام کردنیو چاک و خۆشیا و ئه ری: داکم- یا- داکا فلانی سه لام لۆ ئه کا، ته گه ره چ ئیش نه بن دینه کنه نگۆ. خاوهن میوان وه عه لیکه سه لام ئه وهل له تو ئاخر لهوی به خیره تی سه رچاوا. که قاسیدی پشت ده پاشه کرد خاوهن میوان ده ست به حازری ئه کا، بگره له شه رهت و قاوهی، وه یا کۆکا و بریشک و چا و پسکی و کیک و هه تا (ته ره ی- میوه) و هه رچی خوی به نسیب کردبا.

(له وانیه هه ندهک جا ریک ناکه ویت میوانداری به که بکریت، ئه ری: به خوی هه ورۆ نه توانین سه به ی یا رۆزه کی دیکه به خیره تی سه ر چاوا یاخۆ لۆ رۆزا پاشتر خه بهریان لۆ نه نیرین، که هه ورۆ بێن به خیره تی).

جا بهر و هه یوان و هۆده و سه وش ئه رشیندرتیو ته ماشرتین، دۆشه گ و بالیف راخسترتین، چه ره فهینه به نه خش و نیگار و ئۆبه به سه ردا دران، سه ماوهریش ده جۆشه ندرا، به فراو یا ماستاوا ناوه ئه کرا ئه وی تینی با.

میوان: میوانیش پاش نوژی نیوران یا ئی عه سری و هه خۆکهت جلک و بهرگینه

جوان و پاگژ و خاوتینیان ده به ره کرد، که گه بشته بهر ده ره گی بی گومان له ده ره گی ته درا خاوهن ماریش به در و رووه کی خۆش وه پیریان ده هات و ته یگۆ:

ده فه رموون یاخوا به خیره تی سه رچاوا.

میوان:

سه لام هه لیک (عه لیک)... وه عه لیکه سه لام وه ره حمه توللا... ده فه رموون یاخوا به خیره تی.

ئیجا چاک و خۆشیه کی زۆر به گه رمی لیک ته که ن... وه ده ماو ده م ئه ری یاخوا به خیره تی سه رچاوا.

دیسا ئه ری:

ده توخوا جیتی خۆ خۆشکه... یاخوا به خیره تی، به خوی غه ربیم کردبوون.

میوانیش ئه ری: توخوا هه نده خۆ ته زیهت مه ده، به خوی جیم خۆشه، به خوی هه ره ده فکریمدا بووی.

هه ندهک زۆر به ته کلیف بوون ته یانگۆ:

مارن رۆن بۆه، پیتو له چاوی ناین، چاوم روون بوونه وه، هه تا ته که تنه سه ره قسه و ده نگویاسا، ته وا شه رهت یا قاوه ته خوراوه یا وه کی به ره حمه تی بی پلکه دوری ته گۆ:

ده با پشه خه وه کی بکه م هه تا کیک دی.

ئیجا دوا ده نگویاسی خزم و که سا و گه ره ک و جیران و هه موو شاری ته گۆترا، خوا نه کا باسی ئیکه کی به خه رای بی کرابا... وه کی مه دحیش با ته وا ته چوره سه ری که دی داری.

وهختی قاوه ته خوراوه فنجان سه ره ونخون ته کرا لۆ فارگرتنه وی. ئه وی نه ی ویستبا چی دیکه چای بخواتۆ، ته وا ئیستکانی به ره واژ یا سه ره ونخون دانا، یا مراکی (که وچک) ی له سه رده وی ئیستکانی دانا. وهختی زۆر گه رمه بوو به هاوینا با وه شین به کارده ینا یا پانکه، پیتش ته وهی ته وهی مه غریب داها تبا میوانی خۆ ئاماده ته کرد لۆ رۆشنتی (چوونه وهی) و ته یگۆ:

به خوی مه جریسو زۆر خۆشه دریشم نای به جیو بیرم به را ده بیا برۆینه وه.

میوانداریش... به خوی زوو بوو خۆزگا لۆ هیتاریش له کنه مه بان ته گه ر پیتن پازی بن... گه وره و کردم.

میتوان... فەرقله‌ی نهبیه، ئه‌وی ئه‌ش خۆبێن هه‌ر ئبینگۆیه.

(لبیره زۆر جارا «په‌یه» دووباره ئه‌کراوه، به‌مانای ته‌ئکید کردن).

هه‌را هه‌ندهک جا له‌بن ده‌رگه‌ی قسه و سوچه‌ت خۆشه بوون ماوه‌کیش به‌و شیبه‌ی هه‌تا به‌دووبایی ئه‌رێن خوا حافبیز، مارو ئاوا بیهت... توخوا زوو دياربێن چاوی له‌مه نه‌که‌ن.

وه‌کی ئه‌وه‌ی زۆر له‌مبێژ ئبیکدیان نه‌دیتبا به‌و شیبه‌یان چاکو خۆشی ئه‌کرد:

کوبی کوبی له‌کبێی لۆ بزری...

گه‌رانێ به‌ شه‌وا «شه‌وئ»: به‌راستی خۆشبییه‌کی تاییه‌تی تبه‌دابوو، له‌ هه‌مووی خۆشتر به‌رهمه‌زانا. زهمانه‌کی که‌ دونیا ئه‌مین و ئه‌مان بوو، هه‌موو ده‌می ده‌رکێ حه‌وشن له‌سه‌ر پشته‌ی بو هه‌تا نوێژێ عیشایی.

هه‌ر هه‌نده‌ت ئه‌دیت وه‌ ژۆره‌ که‌تن و په‌رده هه‌ر ئه‌دراوه (وه‌کی زستان با) مێوان وه‌ژۆرکه‌ت به‌خۆ به‌فانۆسی، هه‌تا شه‌وه‌کی ده‌نگ به‌حه‌کایه‌ت و مه‌ته‌ل و هه‌ره‌هێنانان ئه‌برده‌ سه‌ر، له‌لایه‌کی دی به‌چا خوارده‌وه و به‌رێشک و مێسۆژ و گبیز و سوواوک و قه‌زوان و بنه‌وشا، خۆن مه‌شغوله‌ کرد، هه‌نده‌ک جا هه‌تا پاشیبوێ، ده‌گه‌ر ده‌نگی دۆرێ مێوان ئه‌رۆشنتنه‌وه.

سه‌یران: به‌هه‌را و ه‌کی باس کرد هه‌موو جێ خۆش بوون لۆ سه‌یرانا، هه‌نده‌ک جێ نێزیک بوون به‌په‌ییا ئه‌چووبن، وه‌کی باس کرد له‌ بوازی مه‌لا و سوو شێخا و بانه‌زۆک و بێرۆ و بن باویا و خه‌ره‌ندی، به‌ ترومبیلێش ئه‌چووبه‌ جوندیا و حه‌سه‌نی به‌سری و به‌رزیوه‌ی. به‌لۆرێ حه‌سه‌ن نۆیلی یا پاسێ عه‌زیز ئبیکچاوی، بێجگه‌ له‌ قه‌مه‌را.

به‌هاویناش ئه‌چووبه‌ بێخاری، سه‌ر وه‌خته‌کی به‌سواری وراغا (ئه‌سپ و بارگیرا) چووبن. هه‌تا پتیی لۆ کراوه، هه‌روا ئه‌چووبه‌ جوندیا و گه‌ریی عه‌لی به‌گی... هه‌روا به‌په‌ییا ئه‌چووبه‌ خاره‌ په‌ش و پتیی پری.

هه‌ر به‌هاوینا ئه‌چووبه‌ لایێ باره‌کا (سه‌رێ) ده‌ره‌ند و رایات و حاجیۆمه‌را. ئه‌ویش که‌ پڕو سابات به‌کری گبیران یا له‌بن بنه‌ بی و باوی و پتیی سه‌رکانی شێخی لۆ ماوه‌یه‌کی خۆش ئه‌مانه‌وه.

ئاوی حاجیۆمه‌را ده‌رمان بوو لۆ به‌ردێ گورجیلکی (کلپه‌ی).

زۆریه‌ی ئه‌چوونه‌ زیاره‌تی شێخی و شوانی شێخی، هه‌روا شێخی زبونی.

مه‌سه‌له‌ک هه‌بوو ئه‌نگۆ:

تازه به‌شێخی باره‌کا.

ئه‌گه‌ر ئبیک بێ خه‌به‌ر با له‌ رووداوه‌کی وه‌ ده‌نگ پتیی ئاگادار با هه‌نده‌ک جتیی دیکه هه‌بوون که‌ هه‌موو که‌س نه‌ی کردبووه‌ عاده‌ت وه‌کی گه‌ریی مێگری، شێخ سه‌یدی گه‌ری که‌ره‌کی.

سه‌فه‌رکردن: سه‌فه‌رکردن زۆر کم بوون، ئه‌گه‌ر ئبیشه‌کی زۆر پتیبست نه‌با له‌ رووداوه‌کی یاخو لۆ دکتۆری یا لۆ زیاره‌ته‌کی یا لۆ کاروباری مه‌کته‌بێ با، ئه‌وا سه‌فه‌رکردن لۆ هه‌ولتیرێ یا به‌غدا بێ و موسرێ ئه‌کرا.

گه‌راج و شوڤیر: گه‌راج- ئبیک مسته‌فا فه‌ندی بوو، ئه‌ویدیش ئی سه‌تاره فه‌ندی بوو، پۆژه‌ک پتیشی یا عه‌ینی پۆژ ئبیک ئه‌چوو به‌ده‌لالی ئه‌گۆ لۆ ماری فلانی هه‌نده نه‌فه‌ر یا به‌خسوسی هه‌ولتیرێ. وه‌کی وه‌بیرم بێن ئه‌و ده‌لالانه‌ بوون:

نه‌بی گۆلانی، سمه، خه‌لیل (خه‌لۆ)، مام سوڤی... هتد.

سایقیش ئه‌وانه‌ بوون:

سه‌ید قادر، مه‌حمود که‌لله، جامیلا، حه‌مه‌د ئاغا، حه‌سه‌ن نۆیل، حاجی خه‌لۆ، عه‌بدوڵلا گت به‌گواره، ئه‌حمه‌د حه‌مید، عه‌لیه‌ گورو، پیریال، عه‌بده‌ په‌ش، عه‌بدوڵ حه‌سه‌ن، عه‌زیز ئبیک چاو... هتد.

گبیرگرتی شوڤیر ئه‌وه‌ بوو: زۆر له‌ نه‌فه‌را، ئه‌رشانه‌وه‌ ده‌بیا لۆی راوستابا یا سه‌ری له‌ قه‌مه‌ره‌ی ده‌رده‌ینا و هه‌موو لایه‌کی پبسه‌کرد، زۆریه‌یان سه‌رکه‌ پببوازه‌کیان ده‌گه‌ره‌ خۆ برد له‌ پتیش که‌ پتیی خۆیان راگرت هه‌تا بونێ به‌نزینی نه‌که‌ن، یاخود کیسه‌ی نایلۆنیان هه‌رئه‌گرت له‌ وه‌ختی دریان تیک دارا ئه‌وا به‌کاریان ده‌ینا.

زۆریه‌ی قه‌مه‌ره‌کان ئه‌وانه‌ بوون:

دۆج، شوڤه‌رلیت، فۆرد، هه‌روا لۆری و، پاس و قه‌لابه‌ و جتیبیش هه‌بوون.

وه‌ستا و فیتهر: وه‌ستا عومه‌ر و (عومه‌ره‌ که‌ر) عه‌بده‌ په‌ش و، وه‌ستا حه‌سه‌ن.

ئوتیل: له‌ زووه‌وه‌ هیچ ئوتیل له‌ رواندزی نه‌بوون، هه‌ر مزگه‌وت و چاپخانه‌ بووه، به‌تاییه‌تی چاپخانه‌ حاجی حه‌بیبی، له‌ دووبی به‌له‌دییه‌ی له‌ گه‌ره‌کی جووا و جارا، ئوتیله‌کی لی ئاوا کرد (بێجگه‌ له‌ دارولزیافه‌ی).

گازینو و باخچه: له سارینه په نجاوه به دهوړی قایقامی رواندزی فهوزی به گی، زور کوران و پښتو یان و باخچه و گازینو کرانووه بهرا زور له باخچا وه بهر جاده ی که تن.

گازینو په که له گه رده گه ردی و تافگه و جوگه له و باخچه ی گشتی ناواکران، هممو هیتوارا پړه بو له ژن و پیانو، گه وره و کچکه، رازابووه به گور و روحان و فریز و سنو بهر و دار و بارا.

ههروا گوړه پاتی گه رده گه ردی لؤ هممو جموجولی رواندزی و توپانی.

مهله کردن: هه ندهک له میترد مندارا خو داویشته کانیه مزگه فتا (نه گه ر لیتیان گه رابان) وه کی خانه قایی یا کانیه فه قییا، بهرا زوری به قرچه قرچی نیورانیه نه چونه رووباری کاولوکا یا ئی خاره په ش و پی پری (نیکه یا دووم یا سییه م).

هه ر نیکه به به شداری شفنی یا گندوره، نارو و یا ته روزی ده گه ره خو ته برد.

(له خاره په ش به شانا هه نگوین پیوه ههرواسرا بوون).

همام «گه ر ماو»: پیسه وه ی که همام ناوا بکرتین (تهوانیش له دهوړی فهوزی به گی بوو) خه رکی له ماری خو شوش، له سه ر کانی و سه ر شوک و هماما (حه ماملغ)، بهرا له دوایه همما بهر ده همامی کرد، نیکیان همامی به له دیه ی بوو، نهوی دیکه ئی حاجی سه عیدی چایچی بوو. نهوی دووم زور خو ش و پاک و خاوتین بوو (نه فه ری: سه ری) به دره مه کی بوو منداریش به خو رایی یا به ده فلوسا بوون. لیره هه لیما همامی سه ره رشتی نه کرد، زور نه کی سو حبه ت خو ش بوو.

راو کردن: به هممو وه رزه و چه شنا له رواندزی راوه کران:

به داو و جفته و بغه دروست کردن و، قومباراو که و ته پکه نه کرا.

وه نهوانه ی که شه رزاییان هه بوو نهوانه بوون: نه حمده بزوه، نه نوهری مسته فا فه ندی، عه باس ریوی، مه لا حمده، ناغه ی ده رویش ره شیدی، مام قادری وه ستا که رکی زوری دیش. راوه کانیش نه م جوړانه بوون: راوی که وئ، ماسی، بهراز (لؤ که یفی بو تهیر و تاش (پور) (چپروشک: که رویشک).

ناش: دوو ناشی لی بوون ئی سه ر خه رهندي سه ر پی کاولوکا، له بهرایی ئی حاجی عه لی بوو، له دووایی بووه ئی حاجی حوسیتی و شه وکه ت به گی، ههروا هه ر نهوان نیکه دیکه یان دامه زران، نهویش له سه ر خه رهندي بوو له بهر باخچا. به فریش (بوزای دروسته کرد.

کاره با «نهله تریک یا حهله تریک و یا عهله تریک»: له پیتش ساری (۱۹۵۳) ی رواندزی به له مبه و قه ندیل و فانوس و لؤکسی ماری خو یان رووناک نه کردنه وه.

ههروا له کوران و جاده و پییا به شهوا، شه و چراغ هه رده کران، سه ر له هیتواری هه تا بهر به یانیا نه یان کوژانده وه، نهو هه نوری دهلال و مام حاجیله کاریان بوو.

کاره با چه نندت سه رف کرد با مانگی ناگه یشته پینج (دره ما: روبعه کی)، پیتش په یدا بوونی کاره با ی پاتری شه حن نه کرا لؤ به کار هیتانی رادیوی.

ناو: له زه مانی پاشای گه وره ناوی میگری به جوگه ی راکیشایته رواندزی. له پیتش سارینه چلاش (۴۰) ناو به جوگه له ی له سه ر چاوتینا میگری دهات، له دووایی پوری لؤ دروست کران، لیره چار (۴) جی هه بوون نیک له کن ماری باویلاغای، نهوی دیش له کن مزگه فتا گه وره بوو و، نیکیش له گه رکا خواری بوو وه ئی چاره مییش له کن ماری نیسامی کاکیلی بوو، خه رک نه چو پی به ته نه که و گوژه (په قره جی = سه تل) ئی ناویان دهینا، نهوی به خو ی نه توانیبا، نهوا هه ندهک هه بوون که به کری گیران (ناو کیش) بان پی گوتن، وه کی:

مام قادر، مام سمایل، سمایل به گ، زوری دیش.

دووی پوژئی ناویش ده ست پیکرا و، تانکی پی ناوی له گه رده گه ردی دامه زرا و، به هیمه تی ملله تی رواندزی و، به زبانه ناویان گه یانده گه ری میگری. ناو گه یشته هه مو مارا، بیجگه له هه ندی سارداویش هه بوون نهویش زوری پیش ناوی به لوعه ی باو بوو. هه ر ماری کانیه کی لؤ دروست کرد بوو گه وره هه تا کچکه، پوژئی دوو جا ناو دهات (به رده راوه) نهوانه ش (میراو) کارمه ندینه تابه تی وه کی:

وه ستا وهاب، که مال، مام سهید، مه دی، خه لیل. وه هه ندهک میراو لؤ باخچه و شینایییا هه بوون.

بازار: رواندزی هه ر نیک بازاری لی بوو، بیجگه له چه ند توکانو کا له هه ر گه رکه کی، نهو بازار په هه ر له گه رکا خواری ده ست پی کرد هه تا گه رکه ی باویلا غای.

پیه کی زو هه رواز و به که ندو کو سپ بوو، هه تا له سارینه (۶۰) کردیانه قادرمه نریکی (۶۵) قادرمه بوون، نهویش هه ر له کن مه کته بی کیژا و توکانی مام عه باسی هه تا دوایی تکانی حاجی قادری «به ر دین یا به ناوویانگ بوو حاجی قادری دیانا». هه ر قادرمه ی بهرچا م ۲ به ۲،۵ نه بوو، به چیمه نتوی دار پیژرا بوون.

هه‌نووکە با بزاین داخوا بازاره که کوو بووه: ده‌با له‌کن تکانی مام‌عه‌باسی ده‌ست پێ بکه‌م، وه‌کی لۆی وه‌سه‌ر ئه‌که‌وی به‌ده‌ستی چۆیه:

فرنی نانی و، به‌رامبه‌ری دیسا فرنی ئه‌حه‌ی و، تکانی قادر شه‌مزیی «به‌فری هاوینا له‌کنه‌ وین ئه‌کری»، بای عانه‌کی، «وه‌هه‌نده‌ک جا پارچه‌کی ئه‌داینی لۆ پێ بخۆین»، رێزه‌ تکانیته‌ حاجی حاجی هه‌مه‌ده‌می - ته‌نه‌کچی عه‌بدوڵلای نازداری، نه‌جار وه‌ستا نه‌بی، سه‌فار، عه‌تار مه‌لا فه‌تاح - ئیجا تکانی مه‌دی کورده‌ی، سه‌یدا ئه‌حه‌مه‌دی موسری، له‌به‌رامبه‌ریان تکانی مه‌جه‌ی مه‌لا قادی - هه‌سه‌نی حاجی عه‌وڵلای و، هه‌نده‌ک عه‌تاری دی - ئیجا تکانی حاجی که‌رمی قاسمی، له‌ دوای گواستییه‌وه‌ ئه‌وبه‌ری و، بووه مه‌خزه‌نه‌کی گه‌وره‌ لایه‌کیشی دا‌بووه سه‌یدی مرۆتی سه‌عاتچی بوو - به‌رامبه‌ری وی حاجی که‌مال بوو به‌را ئه‌ویش له‌ دوای گواستییه‌وه‌ گه‌ره‌کا خوار - له‌ رێز تکانی حاجی که‌رمی، تکانی ئاغه‌ی ره‌شیدا غایی و شیتخۆکه‌ و هه‌سه‌نی مام به‌کری و ره‌فته‌تی و ئه‌حه‌مه‌دی دیوانه‌ی، ئیجا تکانی حاجی قادی.

لێره ده‌ست پێکری گه‌ره‌که‌ک له‌ بازاری و، به‌ده‌سته چۆیه به‌و شێوه‌ی بوو:

پێش توکانینه مام ئیسماعیلی ده‌ست پێ بکا، دیوارۆکه‌ک به‌سنگی گه‌وره‌ قولابێ هه‌سابی هه‌مه‌دی بوو - له‌ رێز تکانی مام ئیسماعیلی تکانی عه‌زیزی عومه‌ری، عه‌لی مه‌کته‌به‌ی وه‌ستا سه‌دیقی (که‌هه‌بائی بوو) له‌ مابه‌ینی ماری سه‌یده شلی و مه‌حه‌مه‌دی شه‌مامیش کۆرانۆکه‌ک هه‌بوو، ئیجا دیسا رێزه‌ تکانی ده‌ست پێکرد، ئه‌ویش عه‌تاری و ته‌نه‌کچی بوون و، عه‌بدوڵره‌زاقی مه‌کته‌به‌ی له‌ دوای گواستییه‌وه‌ ئه‌وبه‌ری جاده‌ی - تکانی مه‌حه‌مه‌د سه‌عاتچی - به‌رامبه‌ری وی رێزه‌ تکانیته‌ ماری مه‌لا سه‌عیده فه‌ندی، ئه‌ویش چایخانه‌ و فرنی بوو، فیه‌ته‌ر پێ وه‌ستا عومه‌ره‌ که‌ری بوو - پێ کانین فه‌قییا ئه‌که‌ویته‌ پێ فرنی حوسینه‌ شلی به‌ناوبانگترین ئه‌ستورک (کولپه‌ره‌) بوو - ئیجا که‌بابخانه‌ مه‌حه‌مه‌دی هه‌ولپه‌ری - سه‌ید سه‌عیدی ته‌نه‌کچی - حاجی سه‌عید (که‌مالیات) بوو - حاجی حاجی برایی - لێ وه‌رسوو پێوه‌ تکانی حاجی غه‌فووری کورده‌ی - له‌سه‌ر ئه‌و توکانانه‌ چایخانه‌ حاجی هه‌بیبی و، ئوتیلیش بوو هه‌تا راده‌یه‌کی، هه‌روا توتن و هه‌نگوین و گیزی باشی لێ وه‌ده‌ست ئه‌که‌ت، لێره ئه‌گه‌ر ته‌ماشه‌ بکه‌ین گۆره‌پانه‌کی گه‌ورن له‌ پێش چاوايه‌ و، دیاره‌ ناوه‌ندی شار و، بازاڕیه‌ و، مزگه‌فتی مه‌لا که‌رمه‌ فه‌ندی و حوچی فه‌قییا ئه‌که‌ونه‌ سه‌ر، هه‌ر وا له‌ ناوه‌ندی ئه‌و گۆره‌پانه‌ی چه‌تری مروره‌کی دروست کرابوو و، که‌ هه‌نووکه‌ تۆپ وه‌ستا ره‌جه‌بی له‌سه‌ر داندرایه‌.

هه‌ر ئه‌و گۆره‌پانه‌ ده‌می قه‌ره‌باغ بوو، به‌ تاییه‌تی رۆژینه‌ جموعا، ماست فرۆش، دار

و کا فرۆش، ده‌غر و دان و کاروباری کرین و فرۆشتنی به‌رتیو چوو. (ده‌لال ئه‌ویش مام نوری سه‌ره‌رشتییه‌کرد له‌ دوای وی سمه‌ یا مستۆ بوون).

لێره هه‌ر به‌ده‌ستی چۆیه لۆی وه‌سه‌رکه‌وین. له‌بن مزگه‌فتی مه‌تعه‌می عه‌زیز نازداری بوو له‌ دوای بووه‌ ئی ونسه‌ لاری هه‌ر له‌ ته‌نیشتی به‌چه‌ند قادیسه‌ وه‌سه‌ر ئه‌که‌تی له‌بن کۆشکی ماری مسته‌فا فه‌ندی ستۆدیۆیی تۆروسی ئه‌رمه‌نی بوو، له‌ دوای بووه‌ ئی ستۆدیۆیی وه‌سمان به‌گی، له‌ قورنیشکی تکانی سه‌وزه‌ و میوه‌ فرۆشی به‌ناووبانگ عه‌بدی خواجه‌ی، ئیجا هه‌سه‌نی خاره‌حه‌مه‌دی، عه‌زیزاغای وسواغای حاجی عه‌وڵلای سوله‌یمانی خه‌یات، عوسمانی دیوانه‌ی، وه‌ستا سه‌عید به‌ریه‌ر حاجی شاکری، سیکۆ، وه‌سی خه‌فاف، وه‌ستا ره‌فیقی خه‌یات، حاجی مه‌حمودی فاتمه‌ عروس (له‌ دوای ئه‌ویش گواستییه‌وه‌ گه‌ره‌کا خوار)، سوژی هه‌مبار، عومه‌ری مام سلیمانی، له‌سه‌ر ئه‌و رێزه‌ توکانانه‌ چایخانه‌کی زۆر گه‌وره‌ بوو ئی سالخی خار مه‌دۆی بوو، ئیجا گه‌راجی مسته‌فا فه‌ندی، ئه‌بووه‌ کۆرانۆک لۆ پێ کانین فه‌قییا، ئیجا ئه‌بووه‌ تکانی حاجی نه‌بی و کوری ئیسماعیلی کوتارفرۆش، پێجگه‌ له‌ نه‌فت به‌نزی، حاجی ئه‌حه‌مه‌د حارسی ئه‌حه‌مه‌د به‌گ - ئه‌حه‌مه‌دی حاجی نه‌بی، حاجی شیخ سوله‌یمانی نه‌ورۆز، له‌ دوای بووه‌ ئی مسته‌فا حاجی ره‌زاقی، له‌سه‌ر ئه‌و رێزه‌ توکانانه‌ش چایخانه‌ سه‌عیدی نادی بوو، لێره کۆرانۆکه‌ک ئه‌که‌ته‌ مابه‌ینی و، له‌ پێش ئه‌و توکانانه‌ بابه‌ شله‌ و کورپه‌ وی بۆیاخ چیبیان ئه‌کرد، دیسا تکانی فه‌تووللا به‌گی مه‌لا چاوشی، ئاغه‌ی توفیقاغای هه‌مه‌ده‌ شینه‌ک، ئه‌سه‌دی خه‌یات، حاجی له‌تیف، حاجی سه‌ید قادی وه‌ مه‌مه‌د وه‌ ره‌سولی کوری، ره‌شید ئاکۆیی، وه‌ستا به‌فرو (نه‌عل و سوڵ و لاستیقی یه‌مه‌نی دروست ئه‌کردن)، سالخی هه‌کیمی، ئه‌ورێزه‌ تکانه‌ که‌تسوونه‌ بن خانی نه‌شه‌ته‌ فه‌ندی و حاجی سولاحی، له‌بن ئه‌و ده‌رگه‌ی هه‌نده‌ک جا قه‌سابی بوو، وه‌ جیبی نار کردنی (وه‌ستا عه‌بدی ناربه‌ند) بوو، هه‌روا له‌سه‌ر ده‌ستا که‌و و سه‌وزه‌ ئه‌فرۆشان.

ئیجا تکانی حاجی فه‌تاحی سه‌فهار، مسته‌فا سه‌فاری و شه‌وه‌ت ته‌لانی و مه‌مه‌دی ته‌لانی، حاجی توفیقی هه‌ر له‌و رێزه‌ی چایخانه‌ سه‌ید جه‌باری، له‌ ته‌نیشته‌ وی فرنی بوو و مه‌تعه‌می (ئێ مام ئاغه‌ی وه‌ئێ تاجرانی) بوو، وه‌تکانی سه‌وزه‌ فرۆشی بوو، تکانی کوری سه‌ید ونسی، زیترنگری حاجی ئه‌سه‌دی.

با هه‌نووکه‌ش دیسا له‌ گۆره‌پانی ده‌ست پێ بکه‌ین به‌ده‌سته‌ راست: له‌ دوو تکانی حاجی قادی کۆرانۆک، به‌ قادیسه‌ چیبیه‌ ژۆردا به‌ره‌و گه‌ره‌کی قۆرکی دیسا رێزه‌ تکان ده‌ست پێکه‌ن و، له‌سه‌ری کۆرانی تکانی فه‌تووللای وه‌ستا عه‌زیزی ناسنگر، عوسمانی

براین به کۆی، حاجی باپیر، تۆیسه، (له پیتش ئه و تکانه ی مام له تیفی سندان ی پینه دۆزین خۆ ی لئ دانا بوو)، عه بدوللا پرنگی، عه زیزی مام نیعمه تی، حاجی عه لۆ قه ساب.

لیتره دیسا بۆشاییه ک هه بوو وه ختی خۆ جیتی پاتری شه حن کردنه وه ی بوو، له دواین بووه قه سابخانه کی کچکه ئی که ریم فه ره جی، ئیجا چایخانن حاجی سه دیقی، دیسا کۆرانه ک له ما به یینن وان و گه راجن سه تاره فه ندی (لایه کی وه خته کی کرابوو چایخانه ی به کۆی به را روو خا و به خووشی ئه مرئ خوی کرد)، ئیجا قه سابخانن جه لالاغای (له دواین بووه مه کته به ی حوسینی مام به کری)، حه للاق مستۆ، لیتره که وه ئه سووپه نه وه ئه وانه بوون:

تکانن حاجی عه بوللای، حاجی سه عیدی قادری، شاکری زینگر، ته نه کچی وه ستا ئه حمه د، مه خزنه ی سه وزه و میوه ی عه بدی خواجه ی، له سه ری کۆرانی ئه بووه مه خزنه کی زۆر گه وره، که وه ختی خۆ ئی ئه سه ده ئه فه ندی په ری بوو، که هه موو که مالیات و تشتومه کی زه روری (سو په رمارکه ت بوو) هه بوو و، زۆر به ناویانگ بوو، ئیجا تکانن حاجی سه عیدی حاجی مه لای (پیاوه کی زۆر باش و مامه له خووش بوو) - تکانن سه وزه و خه یاتی عه لی عه جه می و کوری، له پیتشانن عه وللا قووانی بوو، له سه ره ئه و ریزه تکانانه چایخانن سه بری حه لیم خانن بوو، دیسا کۆرانه کی ته سک، ئیجا ئه بووه خان لۆ که ر و بار و مه خزنه ی تکانا، له سه ری کۆرانی تکانۆکه کی کچکه لئ بوو ئه ویش که باپچی حاجی جه رگۆ بوو، مام واحید، حاجی تایر و کوری حوسین، حاجی عه لی - حاجی سه عیدی زینگر - حه للاق وه ستا عوسمانی به ره بر (زۆر به ناویانگ بوو).

دیسا لئ وه ئه سووپه نه وه، ئه بووه ریزه تکانن نه جار ی مام عه بدی و قه سابخانن محمه د سه مینی، ئیجا چایخانن عه زیزی عومه ری چایچی و له ته نه یشته وی خووشترین که باب به تام و له زه ت ئی وه ستا محمه ده ی و کوری عه دۆ (ئه گه ر پانه سپارد به ئاسانی وه ده ست ناکه ت).

له سه ری ریزن دیسا تکانن مه مه ده ی حاجی برایمی، سه ید و نس، سالم که ماله، حاجی حوسین، مه خزنه به هرام ئی شه که وت به گی، سه یدی حاجی برایمی، فه تاح به گ.

لیتره ئه بووه کۆران به ره و ته که یه ی و له سه ری کۆرانی دیسا تکانن حاجی محموود په رۆی و کوری خالید، حاجی برایمی، خه یاتی سه عید و مسته فا خه یاتی، ئیجا چایخانن تایری عه بۆی و له ته نه یشتی تکانن مام قادری، دیسا لیتره ئه بووه کۆرانه کی گه وره به ره و گه رده گه ردن، مه خزنه ی زراری، ئه حمه دی حه للاق، سه وزه فرۆش ئه حمه د

یوسفی، حه للاق وه ستا سلیمانی، عه لی به گ به دا می له زستانا که وی ئه فرۆشتن، جه میلی حه مبار، برایم و نه بی حه مه ده لاوی، محمه د زازا و چه ند عه تاری دیکه و ته نه کچی، هه ره له و ریزه ی چایخانا شتیه لای لئ بوو وه له سه ره ئه و ریزه تکانانه ئوتیل بوو، وه له و دواییانه زۆر تکان ئاوه دان کران.

هه روا له بن ئوتیلی به له دیش ریزه کی تکانا هه بوو، هه ره له و ریزه ی حه للاق حاجی ئه نوهری و پینه دۆزینی فه له ی، له هیه و تر ریزه تکانینه دا ک کامیلای و عه ریف ره شییدی.

بیجکه له وانه هه نده ک هه بوون تشتی سه ر پیتییان ئه فرۆشت، وه کی:

عه تاری و شه ره بت و (شه ره تی میوژی مه له، که ئی محمه ده ی سو فی فه تاحی به ناووبانگ بوو، هه روا ئی حه سه نی و محمه د زازای زۆری دیش) دۆنדרمه و نانه حه لکه و سو راوک و قه زوان و کییک و کولچه و جه رگ و سپه لاک و گوربه رۆژ و شرووب و شه کرۆکه ی ترش و شیرین و بنیشتی کوردی.

چه ند تینییه ک له سه ره بازای رواندزی: ئه گه ر به یانیا زوو نه چواییه بازاری ئه وه تشتی باشت وه ده ست ناکه ت.

- زۆریه ی سه وزه و میوه، ترشی، ته حین و حه لوا له هه ولیر و موسری ده هات.

- پیتش ئه وه ی کارگه ی بووزی بکرتنه وه به فری چپای بوو ئه ویش به زستانا پاوانه کران، زۆر له هه ندرینی ده هات (مام ناسر خاوه نی بوو).

- دارن سو تاندن، قیسپ، کاربته، تانۆک، کا، ره ژوو، چیلکه، ئه ستری، چروو... هه تده، هه موو له گوندینه ده ورو به ری رواندزی ده هاتن.

(ئه و گوندیانه، قه بیله، لادیی) به پارن فرۆشیاری شه کر و تۆچا و قه سپ و له مپه و جلک و به رگیان پین کرین.

- گوندیش ئه وه بوون، کانیه قور، ئاکۆیا، گه ره وا، که ره ک، فه قیان، سه را، باره کیا، باپشتیا، هه ودیان، که ورینن، گوانن، برادۆستا.

له لای سه ریش (باره کا)، هه ره له به رزیوه ی هه تا سه ر سنووری ئیرانن.

- وه کی باس کرد له هه ولیری هه موو که لویه ل و تشتن تکاندارا ده هات، هه روا له موسریش خاوه ن ئه و لۆریانه ش سایبری عه دۆی و مام هه راج بوون، جارو باریش عه تار یا حه سیر فرۆش یا سابوون (سابوونا ره قی) نابلۆن فرۆش یا په شته مار فرۆش وه یا

کیتک فرۆش له ههولیر و موسرئ را دههاتن پرۆقی خوێان پهیدا کرد.

که دهنگی ترومبیلی مام ههراجی دههات مندارا پیکهوه هاوار نه کرد : «ههراجه لۆ دوو فلو سه موحتاجه».

هه له ناو بازاری بهدایمی هه مام هه بوون وهکی :

مام هه سهن، مام سووئی، تیلو، قادر، هه مه داغا، نه حمه د سه رانه یی، په سوله شیت، هه ندهک جاراش قاسمه قول، یا خه لیفه و زۆری دیکه ش.

هه ره وهکی ئیشاره تم دا له پرۆانیی مندارا، له بازاری پرۆانه ربه ده دیناره کن نه برد هه موو پیوستی پرۆانه پێ کړی و (لۆ خیزانه کی) مام ناوه ندی باقی ش نه ماوه لۆ به فری یا لۆ دوو ئیستکانا سو راوکا.

(به یانیا هه ندهک به به جامه و پرۆی دههاتنه تشت کړینی).

کار یا ئی شی نازاد: هه ره که سه ی به پیتی توانا و شاره زا کاره کی نه کرد هه تا هه ندهک پاره و ده رامه ته کی وه ده ست که وی و به سه برندی پێ بژیت، نه وه ش زۆریه ی ژن بوون به راستی نه وانه جیتی شانازی بوون.

نانهوا: وهکی پلکه به سی، نه ویش زۆر به ناو بانگ بوو هه می شه سه ری قه ره بارغ بوو و نرخ ی نانی شی گران تر بوو، وه سه ی د هه لیم له دوای کیزی سه ی د هه نیف بوو. وه نه وانه ی نانی تیریان نه کرد زۆر بوون، هه ره له گه ره که کی دوو سی به ک لئ بوون و، نه وانه ی زۆر باش نه وانه بوون:

پلکه هه مین، پلکه ئامینا سه عدی، به سی و داک ی باگه ره و داکا روجه و زاو زۆری دیش.

(هه ندهک جا مێرد مندارا له کۆرانا نه گه رانو، به هیز و قه وه تی خوێان هاوار نه کرد: ماره به شووشه، یا به ته نه که، یا به نایلۆن...).

بری شک «چه ره ز سو رگر د نه وه»: نه وه ش له کاتی گیزتا، نوک و که رسته ی بریشکایان سو ره کردۆ:

هه لیمه سه بری، خه جیح، رابی، پلکه ئامینه.

جلکویه رگ ره نگ کردن، پلکه ئامینه بنجو.

په ره که ره (جۆلا): مام جو جک

کۆرکه ره (جل سوو): نه ویش هه ره هه ندهک له وانه ی که نانیان نه کرد نه و کاره شیان نه کرد، جگه له هه ق ده ستیان جهمه کی خو اردنی شیان لۆ نه نارنده ماری.

نه و زه مانی که هیشتا تاید ده رنه چوو بوو ناوی مشکی (خۆره می شی). پیتیان نه گۆ، ناوی زرکی، هه تا زوو پاک بیسته وه هه ره ها به کو تکاش له جلکا نه درا بچ گومان نه ویش هه تا زوو پاک بینه وه.

دار شکین: هه ره وه که با سم کرد له وه رزی زستان ی.

روو هه رگر: ژنا به رده وام له خو پازی بوون ده بیسا مانگی جار هکی ده موچاویان (روویان) هه رگر تبا، شاره زاش نه وانه بوون: شو کریه، عه تیه، فه میه خان... هتد.

دهال: نه و که سانه ی زێر یا شتومه کی ماری یا جلکی دووم ده ستی یا قوماش و زۆر تشتی دیکه شی نه فرۆشتن ده لالی ش نه وانه بوون:

رابی، پلکه فاتم، فاتم، عه ی شی مه جه ی... هتد.

پی ویش: مام نوری، مسته فا. مستۆ.

بو یاخ چی و پینه دوو: نه وانه ش، که ناوم بردن له با به تی (بازاری)

نامان (قا پو قا چاغ) سوو و قاسید

له بوک و تازی هه ندهک تاییه تمه ندی هه بوون لۆ نه و کاره ی قاپ و قه جاخ شو شتی و خه به ر نارندی و لۆ گیزانه وه ی لۆ پرۆی شه کراو و بووکا:

میه ما در ی، پلکه فاتم، سینهم، نارمووش.

ساوار لئ کردن: هه مان نه وانه ی نانکه ره بوون نه و کاره شیان نه کرد.

باراش: باراش بردن لۆ ناشی نه و که سانه نه یانه برد، که که ره کیان (گوئی دریژ) یان هه بوو، یا عه ره بانه و هه ندهکا به پشتی خو یان نه برد. سالحه ته مبه ره، شیخه کۆر، نه حمه د سه رانه یی، مام توفیق، نه حمه د باراش، حاجی نه لیباس.

ره وه ند و خیر: هه ره وه کی با سم کرد له وه رزی بواری هه روا له وه رزی پاییز تی ش ژنه ره وه ند باره کی بیجگه له شیر و سپیایی، سه به ت و تریان و سه وه شیر (دۆراب و به فرگه ی نه و زه مانی بوو، که له شو ورکه بی یا دروست نه کران)، نه وانه هه موویان ده پنان لۆ فرۆشتنی به پاره یا سه ره سه ره ده گه ره ده ره و دانیان نه گۆر بیه وه.

گۆزه و دیزه: پاییزا فه لینه دیانا گۆزه و دیزه و تندرور و مقهره، ئه وهی به قورئ دروست ئه کرا. هه روا گری پرچ شوشتنیشیان دهینا، ئه و گره له کاتی سه ر شوشتنی به کار دههات، زوو دابیتن و به قوهت بیت.

هه ندوو قهر هج و دۆم: یا حوس حوس: هه روا ئه وانهش زۆریه ی به پاییزا دههاتن، یا به بوارا که لویه لی ئاسن و داریان دهینا لۆ فرۆشتنی و دهکی:

چه قو، مقاش (په نگر گر)، ئه سستیو، ده رزی و سوژن، هه روا تیرۆک و ناو بریشک و بیژینگ و هیژنگ و سه رده، بیجگه له مه رحه م و ده رمانا. قه ره ج زۆر به حبله بوون درانی پاقیشیان دروست ئه کردن ئه یانگۆ زیه.

هه روا ئه یانگۆ که جادوو سحرکه ریش بوون، پیاوه کانیش ده فیان لی ئه دا و به سه ر شیخ و پیاوچا کایان هه ر ئه گۆ، یا فار و کتاییان ئه کردنه وه.

سو نه تکه ر: ساری جاره کی یا دووا له پاییز و بوارا له هه ولیئری یا موسری سه یه دههاتن کو ریان سو نه ت ئه کردن، (ئه ویش زۆریه ی به بوارا بو).

سه ففار و عه تار و خه یات و ناربه ند، ئه وانه هه موو له بابه تی بازا ریم باس کردن.

نه خش و نیگار: کاری ده سستی و نه خش و نیگار زۆر باو بوو وهکی:

کراو و گۆزی، گۆزی خوری، ئۆیه، نه خشی چه رچه ف و بالیفا و سه ر ده لاقا، دۆخین، کراوی په و نه دا ئه وه نیگاره کی تایبه تی بوو، نارمووش و ده زی په نگا و په نگ کران. کراوی پیاو اش به خه زنه و داوی سپی یا رهش نیگار کرا.

هه ر شته پر: وهختی پاییزا ده بیبا هه ر شته ش ئاماده کرابا، ئه ویش زۆریه ی به ده سستی شارهزا و وه ستایا بوو وهکی: پلکه پیروژ و خوشکی و نانکه ره کان.

ئه ر زو حالچی: ئه وانهش جی بیان دیار بوو که له کن سه رایه ی پۆژانه رزقی خو بان په یا ئه کرد وهکی: سه یه دی حه مه د گۆنن، جه میل ئه فه ندی.

به ر دکیش: ئه وی که ره کی هه با ئه و رزقی خۆی پۆژانه ده رده ینا، ئه ویش به کیشانه وهی به رده ینه خانی دروست کردنی نه قار کرابان یا نا، هه روا ئه یوانی زیخ و خۆر و لکبن کای پێ بینی لۆ خه رکی:

خۆر، گر، له گر که نه دینه گه رده گه رده ی یا ملتۆکری ده ینا، زیخیش له پوو باری کاولۆکا، به رده ی شاختی نه نیژیک و ده ده ست ئه که ت.

ئه وانه ی ئه و ئیشه یان ئه کرد ئه وانه بوون:

مام تۆفیق و کو رینه وی، به هادین، محه مه د، کامه لا، سالحه ته مبه ر، عومه ری ناو دۆ... هتد.

کاره بایی: سه دیقی نه جا ر و کو رینه وی، که مالی سالخی سه له ی، عه بدو له عه زیز.

سه عاتچی هه ره کی با سم کرد له بابه تی بازا ری ئه وانه بوون:

محه مه د سه عاتچی، سه یه دی مرۆتی، سه یه د محه مه د، مام وهاب.

ئاسنگه ر: له وهختی خۆ وه ستا عه زیزی ئاسنگه ر و مام عه زیز و یکه را بوون.

قۆن ته رات: سالمی که ماله و عه بدو لئالی وه ستا عه زیزی.

نه جا ری: مام عه بدی و کو رینه وی، وه ستا نه بی باره کی، وه ستا نوح.

به ننا «خانی دروستکه ر»: ئه وانه بوون: وه ستا عه بدو لئالی فه ری دی، وه ستا حه مه ده مینه ی عه لی ئه حمه د شای، وه ستا تایر، وه ستا حه سه نی و وه خیلی و کو رینه وی، وه ستا سه عیدی فاتمی شه مسی، وه ستا نه بی (نه بییه گورگ).

پۆژانه ی عه مه له ی له (٤) هه تا (٨) ده ما بوو، هه ر له خه لفه ی هه تا وه ستای له سی روجه دیناری هه تا دینارا بوو، ئه ویش چه ند وه ستا با شتر با ئه وا ده سته قی زیاتر بوو.

هەروا پىساو چاک هەبوون چ بىنەدارى توو لەسەر رېتى با لکەکی تووی لى ئەکراوه، بەو شەرتەى برۆى ئاوری لى نەدەپهوه، هەروەکی ئەو بىنە دارە تووہى لە گەرەکا خوارى کن داپەرى ئىنحسارى کەون، يا چاکى گىژى لەسەر رېتى سىدەکا، (و يان ئەگۆ گۆبا پىساو چاکەکی لەبن شارداپتەوه).

هەروا ئەيانگۆ، کە پىستى ماری کە فرادە، لەسەر بالوکەى دانى هەتا ماوہەپەکی بالوکە بەخۆ ئەپزى و نامىنى.

دەو کولى «لۆ مندارا»: هەویر دروست ئەکرا و، حەفت نانى هەویری کچکەى نامادە ئەکرا دەپیا ئەو حەفت نانە بەدەستى حەفت مندارا لەسەرى دەرگەى مارى درايا، وەکی هەویرەکە هېشک ئەبوو دەوى کوليش چاکەبۆوه.

هەروا سەرکەى هەناريش بەکار دەهات لۆ پۆقزى دەوکولیی، دیسا پەلکە هەنارى شىرین دەگەر شەبى بکوترى ئەویش لۆ دەوکولى و برینا باش بوو، هەروا خرنووکى کوترای باش بوو لۆ برینا.

ترسان: کاتى مندرا کە خەوى لى ناکەت و ئەگرىا، چارەى ئەو نەخۆشییەش بەو شىوہى بوو: هېوارا وەختى رۆژتاوا بوونى، پەنگرئ ئاگرى دەناو مەقەرەى ئامادە ئەکران، رىساس (قورقوشم) دەهاویشترنا ناو پەنگرا هەتا ئەتاوانەوه، دەپیا حەفت پەنگردەنا و ئاوى کرابا، لەسەر سەرئ مندراى و، کىسکەکىش لەبن بادىيى (جام) ئاوى با.

ئىنجا ئىکەکی ئەگۆ ئەوه چەکەى...؟

ئەوى ديش، کە کاتى پەنگرا داوئتە ناو ئاوى ئەرى ترسى (فلانى) دەرەکەم. هەروا دووبارە کریتەوه هەتا هەر حەفت پەنگر ئەکوژتەوه.

ئىنجا بى گومان رىساس ئەتاوئتەوه و، ئاگرەکە بەرپاسى تاواپهوه ئەرژتندرتە ناو ئاوى، رىساييش شىوہەپەکی وەرئەگرئ وەکی سەرى پشیلەى، يا کسۆکی (صەگ)، يا ئىنسانى. لېرە ديارەبى کە لە چ ترسايە.

لەو ئاوى سى جا بەدەموچاوى مندراى داکەن و ئەرتىن (بسم الله) و، پرەکی لەو ئاوهى ئەدەنە مندراى، وە ئاوى ماوہش لەسەرى کوترانى بەسى رېتيا داکەن، زۆرەبى سى هېوارا دووبارە ئەکریتەوه.

سەر هيشان: بىيجگە لەسەر بەستنى ئەوہشيان بەکار دەينا:

پزىشكى كوردەوارى

مامان: ئەو ژنانە بوون، کە شارەزايىيان هەتا رادەپەکی باش بوو، وە لە حالەتى خەتەر هانای لۆ دکتۆرپە برد، ئەو مامانەش بوون:

داکا حەسەنى، داکا فەقى، ئامىنا حەكىمى، فاقما حەكىمى، عەيشەگورا مام نەمەتى، پلکە زولنخا و زولە گەمبۆر، پلکە خەجىج و حاجى حەبىب (حەپيا عەلۆى).

ئاوک هينانەوه: ئەویش مامانى شارەزايان لەسەر هەبوو، هەروا هەندەک پىاويش وەکی: مام عالی، مستۆ.

چاوکولى: لۆ چاوکولیی قىزى سۆريان بەکار دەينا، يا قىزى تاواندراوه، يا سىرى کوترایى و سماق. گۆبا چا و موى لى دەهات (تەراخۆما)، لېرە پلکە زولنخا پىسپۆر بوو. وەکی زەنگەتەى پىواداين، ئەيانگۆ قورە سۆرى لى بەن باشە. کە جىتى پىوہدانى ئەستورە بوو ئەيانگۆ: کىلۆين گندۆزا بەچەندىيە؟ چاوى خىلە: ئەوہش پىسپۆرى مام عەباسى بوو.

برىن و کەچەرى: پلکە خەجىج (خەجەکەر) دەرمانى لە گىاو، هەروا زۆرەبى لە قىزى و مازىن شىنى کوترایى و، بنىشتە تارىشى بەکار دەينا. هەروا پەلکە گىايىن رووکىشى بەکار دەهات لۆ سەربىنا.

مانگگرتن «ياپەبوئى کەتییە»: داک خەجىج (خەجە چاوشىن) دەرمانى ئەگرتەوه لۆ ئەمندارانەى، کە مانگيان ئەگرت. زۆرەبى خەنە و پوونگى لەسەرئ مندراى نەخۆشەدا هەروا بەپوون و پوونگ و سماق و چەند گىايى دىکەى بەکار دەينا، ئەویش بەشىوہى شرووبى ئەدانى. هەندەک داکا لىيان ناگەر مندرا بۆن (عەترى بۆن بکا، چونکە مندراکەى مانگى ئەگرى.

بالوکە: خوجەبجا خان ئەویش پىسپۆرى بالوکا بوو، بەدانانى دنکە جۆ و دنکە خىپى بەقەدەر ژمارەى بالوکا و، خویندنى ئايەت (عەزامەتکردن) و، دەبن گرى (گل) ئەندرا، وەکی جۆ خەرابەبوو (ئەرزا)، گۆبا بالوکەش چاک ئەبوونەوه؟

هپێ ئه‌بی.

دووهمیش ئه‌وه‌یه، که دوو ده‌ماری گه‌وره‌ی لاقی له جیبی خۆ ئه‌چن، ئه‌وه‌ی فرچکی بکه‌ون ئه‌وه بچ تاقه‌ت و سه‌رنیش و سه‌ر و در تیک دارین، جا ئه‌وه‌ی شاره‌زا بوو زۆر بوون، به‌تایه‌ت مامانه‌کان، ئه‌ویش به‌هینانه‌وه‌ی فرچکی ئه‌و ئازاره نامان.

که ناوه‌ندی له‌په‌ی له‌به‌ر کاری عه‌مه‌له‌ی یا سه‌ساییه‌ی ئه‌خورا یا تۆشکه‌ی هه‌ر ئه‌دا ئه‌وا ده‌رمانی ئه‌وه بوو: خه‌نه به‌ئاوی سماقی ئه‌گیردراوه و لی ئه‌درا.

هه‌روا وه‌کی به‌فره شینکه یا موو یا جیبه‌ک ده‌گه‌ر چووبا ئه‌وا پیاو‌زی کوراندرا‌ی یا هه‌ویری به‌روونی ساغیان لۆ ئه‌گرتۆ له‌سه‌ریان دانا.

دیسا که که‌سه‌ک ده‌جیبه‌کی کوریا (که‌تباو) هه‌موو به‌ده‌نی گروبا، ئه‌وا هه‌یوانه‌کیان ئه‌کوشتۆ و چه‌رمی هه‌یوانی ده‌به‌ر نه‌خۆشی ئه‌کرا لۆ ماوه‌ی شه‌و و رۆژه‌کی، گۆیا باش بوو لۆ ئیش و ئازارا.

زگ چوون: چای تفت، ئاوی سماقی، یا خرپوکی کوترا‌ی سۆتکی شاخا، وه یاخو به‌رده‌ک گه‌رم ئه‌کرا له‌بن نه‌خۆشی داندرا هه‌تا سارد ئه‌بۆوه، هه‌روا دوو سی جا دووباره ئه‌کراوه. وه به‌په‌یچه‌وانه (قه‌زببون) به‌خواردنی بنیشتی عه‌مه‌لی یا کوراندنی گبا و گۆری بواری، به‌تازه‌یی، یا به‌هیشک کرابی، هه‌روا روونی زه‌یتونیش باش بوو.

شیت بوون (شێوانی عه‌قل-ده‌ماغ): جارێ ئه‌وه‌ی زۆربه‌ی به‌شیخ و مشایخ و مه‌لا و نووشت و دوعا یا بوو، به‌را چاره‌ کردنیان به‌و شێوه‌ی هه‌یج سوودی نه‌بوو.

سووتان: وه‌کی دمو چاو به‌هه‌تاوئ ئه‌سۆتا ماستیان تیدا، وه‌کی به‌ئاگری یا به‌ئاوئ گه‌رم ئه‌سۆتا روونی ته‌حینیان تی هه‌ره‌سووی.

حه‌ز لی کردن و خواستن

له‌و زه‌مانی هه‌ز لی کردن زۆر کم و زۆریش به‌نه‌هینی بوو، به‌را وه‌کی دووا در تیک دابوون زۆر به‌پاک و خاوتنی بوو، واته‌ لۆ وی یا لۆ گری بوو زۆریه‌ی به‌مرا‌دی خۆ ئه‌گه‌یشتن. لیره‌ شایی و سه‌یران و گه‌ران هه‌رکه‌ته‌ی باش بوون لۆ دیتن و هه‌رێژاردنی و پاچاو کردنی. پێشه‌کی داخوایه‌ی فاتحه‌ ئه‌خوبندرا، واته‌ نیوه‌ پیک هاتن بوو. زۆر کم کیژ پێشکیشه‌کرا، ئه‌گه‌ر رووی دابا ئه‌وه‌ رووه‌ت و سه‌ربرندی بوو لۆ هه‌ردوو لایا. یا یاخی بوون له‌ قسێ داک و باوا کیژ به‌خۆ قه‌راری خۆی ئه‌دا، ئه‌وه‌ش زۆ کم بوو.

خواستن: خواستن ئه‌کرا و پیک ده‌هاتن به‌و شێوه‌ی:

تیک له‌ ماری هه‌ر ئه‌بژاردرا، که به‌زار و ته‌کلیم و به‌په‌ی، یاخود هه‌ر که‌سه‌کی باور پیکراو، وه‌کی قاسیده‌کی ئه‌ناردرا و، له‌ زاریان وه‌ر ئه‌گرت به‌ ئا یا به‌ نا، خۆ ئه‌گه‌ر به‌ ئا یا ئه‌وه ئه‌بووه خۆشی له‌ ماری لۆ هه‌نگاوه‌کی دی وه‌خۆکه‌تن.

ئه‌ویش پێشی هه‌نده‌ک ژن ئه‌چوون و پیک ده‌هاتن و به‌نه‌خت و ماره‌بی و نیشانی، لیره‌ به‌ته‌واوی ئاشکرا ئه‌بوو هه‌موو که‌سیش پێی ئه‌زانی. هه‌نگاوی دیکه‌ پیاو ئه‌چوون لۆ داخوایه‌ی له‌ باوی ئیجا ئه‌بووه ماره‌ برین و نیشانی.

سه‌ر نه‌هک: لۆ تاقیکردنه‌وه‌ی که‌ کیژه هه‌یج عه‌یب و که‌موکوری له‌ به‌ده‌نی نیبه‌ ئه‌وا پێشی خواستنی ئه‌چوون تاقیبیان ئه‌کرده‌وه، وه‌کی بۆنی ده‌وی و پیکه‌نین و قسه‌کردنی، ده‌ست و پل و پاک و خاوتنی.

هه‌روا ئه‌وی به‌س لۆ دیتنی با، به‌حیله‌ و هه‌نجه‌تی ئا خواردنه‌وه‌ی له‌ هه‌یکرا وه‌ژوره‌که‌ت.

وه‌کی له‌ وه‌ختی خواستنی به‌دری داک (داکا بووکی) نه‌با ئه‌یگۆ:

ئه‌ی دایی: کا ئه‌من چ کیژی می‌رد کردنیم نیبه‌، هه‌یشتا لۆ نانیبه‌ گری.

وه‌ به‌په‌یچه‌وانه‌وه ئه‌یگۆ کیژن کیژا خۆ، کورن کورێ خۆ، ما بده‌م له‌نگۆ باشترا ناده‌م.

نه‌خت برینه‌وه‌ش، ئه‌وه ژن له‌ مابه‌ینێ خۆ پیک دین به‌تایه‌تی داکا بووکی،

زهمانهکی به بیست دیناریا نه بردراوه.

وهکی به (۴) جا (۲۰) بیست دیناری... هتد، ههتا گهشته زهمانهکی کاری (۲۰) دیناری نه ما. ماریبی (موئه خه رهی) هه ره له (۱۹) مسقالی زیری ههتا هزار دیناری.

شهکراو و ماره کردن (برین): نهو دوو رووداوانه زۆریه پیکهوه بوون، که شهوی ماراکرا به رۆژی شهکراو بوو، لۆ ماره کردنی دهستهکی پیاوا له خزم و کهس و ماقولا و مهلا نه چوون ماریان نه بریو، ناوی خویان لی دهینا.

چوکلیتی و دهسروک دابهشی میوانا نهکرا و، لۆ مهلاش قۆدییهکی چوکلیتی تابهتی بوو، ههروا لۆ هه موو ناسبارا شیرینی نه ناردارا.

رۆژا شهکراویش له خزم و کهس دۆست و جیرانا نه گپردراوه، لۆ بوو کیش نهوی پتیبست بوو له جلک و زیری و حهلقه و نیشانیان نه برد، نهویش به نهکی سه ره و به ریتز نیشانی پتیا کرد زۆریه یا حه لیم خان بوو (ژنا مهلا چاوشی و کوچی بوو)، یا خزمهکی زاوای بوو، (ههروا نهو قه دهه جلکی که لۆ نیشانی دروست نه کران ده ره بوو کتیان نه کرد).

به دوو زهلی مام مه ولودی شایی گهرمه بوو، شهکر و شیرینی دابهش نهکرا. (له وهختی ماره برینی نانا کهس دهستی خۆ بجوولاندبان و، هیچ نه گۆت رابا گۆبا؟ زاوانه به ستری).

زاوا دهعهوت کردن: ماری باری بووکی زاوایان دهعهوت نه کرد، ههتا زیاتر ئیک دی بناسن، زاواش دیارییهکی لۆ ده زگیرانییه برد.

خوانچه کردن «خواردن کردن»: ههتا بووک نه گواز تراپه وه هه رچی خزمی نیزیکی ماری زاوای بان، خوانچه یان لۆ ماری بووکی نه کرد، بیجگه له دیاریا (نه نگوستیله، پارچه قوماش، پاره... هتد).

گواستنه وه: رۆژا گواستنه وی دیاره کرا هه روو لا خۆ ناماده نهکن، ماری بووکی به جایز کرینی وابوون، ماری زاواش به هۆدا زاوای حازر کردنی و ته رتیباتی رۆژا گواستنه وهی وابوون.

وهکی: جیو ریتی، هممام و خه نه به ندان، کارتتی لی گپرا نه وهی بارگه و دۆر و زورپا و رۆژی هفتانی.

لۆ گپرا نه وهی پیاوا به کارتتی بوو و ژناش، ژنهک به کری نه گیرا وهکی باسم کرد

ماریه ما دری، یا پلکه فاتم یا سینه م یا پلکه غه زال... هتد.

هممام: رۆژهک پیشتتر هممام تی گه یاندرایا، لۆ نهو ژماره ی که دین ده گهر بووکی ههروا لۆ ده مورچا و هه گرتنی و خه نه ی، له هه روو لایا به که یف و به زم بووکیا نه برده هممامی.

هه ره له هه مان کات ماری زاوای خه ریکی شایی و به زم و ره زمی نه، لۆ نیورانی خۆ ناماده نهکن بچنه بارگهی.

بارگه گواستنه وهی: نه گهر نیریکی با نهوا به پتیا بوو، بهرا وهکی دوور با نهوا به ترومیلا جایز و بارگه نه گواسترا نه وه، ده هه موو رواندزیان نه سوراندۆ چهنه جایز زۆر با، لۆ ماری بووکی و زاوای نه وهنده رووه ت بوو.

خهنده به ندان: نهو شهوی دهسته خوشکینه بووکی لی کو نه بوونه وه و خه نه له دهست و پتیبسته بووکی نهرا و بوو کیش جاروبار دهستی وه سه ری ئیکی دادهینا (نه خشه ش له تووی) به ری شاللا.

خواردن: ماری زاوای ده بیا که رستی خواردنیان لۆ ماری بوو کیش ناردا، (چونکه نهوانیش خزم و کهس و ناسباریان بانگ نه کرد، جا به فهدا برنج و، به ته نهکا روون و تهوا وهکی له هه موو جو ره شینایه تی (سه وزی)، وه به که له شا گوشت ناماده نهکرا (هه ره لۆ نه وهی شه رمه زار نه بن).

ره شبه رهک «ره شبه لهک»: کوپ و کار و کیژ و جحیر و پیر لۆ ماری زاوای وهخۆ که تن زۆریه ییش له وانه ی لییان گپردرایته وه خۆ ناماده نهکن لۆ شایی، شایی گهرم نه بوو (پیره ژن وه پی سۆلی را ناگهت) هه ندهک جا شایی به مقاماش (بهسته و گۆرانی) بوون. له بهر شایی و دۆر و زورپا و ره شبه رهکی سه رچۆپی و (ههی دۆ ههی دۆ)، شاباش و به خشیش چاوهش خه نییه بوون، لیتره ده بیا ناوی هه ندهک له وه سه ر چۆپی کیشانه بینم که به ناووبانگ بوون له چۆپی کیشانی نهویش نهوانه بوون: محهمه د گهردی، نه حمه د بۆره، که مالی سالی سله ی، هه مزه بهگ، سولاح عوزیر، خدر بهگ، زۆری دیش.

شه ویش که شایی تهواو نه بوو ژن خه ریکی ئیشا و، حازریه که لوپه لی خواردنی بوون، پیاویش دانیشتن نه گله نهجه (گۆرانی گۆتن و سه ما و چه پره لی دان) یان ههتا درهنگی شه وی کرد.

شیو و شیلان «خواردنی رهنگا ورهنگ» تهحام و شهحام: له لایهکی دی خانم

و کابان، که تینه به حری خواردن ناماده کردن، بگره له نه پراخ و گفته و برنج، هه تا شله و مهره گه و به فراو و نانی، نهو خوارنده خوش و زهریفانه هه تا هه نوکه هیچ سفره ی و ده گوره و خوش و ریکوپیٹک و به له زه تم نه دیتیه، نهو خوارنده خوشانه زوره ی به ده سترکرد و سه ره رشتی پلکه هه مینتی و نامینا سه عدی بوو، وه زور کابان و خافی دی.

گواستنهوی بووکن: رۆژا بووکن، نهو که سه ی که له دووی گتیرد اباوه نهوه پیشی سه عات یازده ی به یانی وه خو ته که تن و دیاریشیان نه برد، زوره ی پاره بوو یا پارچه قوماش یا نهنگوستیله ی زتی یا تاخمی شووشه واتنی، هه که سه ی له قه در حاری خو وه داکا زاوی نه دراوه.

له ماری بووکتیش هه روا قه ره بارغ نه بوو، بهس به کمی، نهو رۆژه زور رۆژه کی هه رکه ته بوو، که دۆست و نیاس تیکدی بین و پیک شادبینه وه. باو و برایت بووکن نه چونه جتیه کی دوور له به زم و ره زمی (ناخر پتیبان شهرم بوو) پیش سه عات (۱۲) نیوران خواردن حازر نه بوو پیشی ده بیا پیاوا خواردبا، تيجا ژنا (به داخه وه).

نه گهر بهرماوه با یا نا نهو ده می کهس بیری له وه ی ناکردو، هه تا وه ختی ژنا داده ات سفره ی پان و به رین و رهنگا ورهنگ به سه به تا نان له سه ر ریز نه کرا هه هه نده ت نه دیت به له نگه ر و سینی و به له ما خواردن داندرا له هه موو رهنگا، خوا هه رناگری هه تا برتی تیروپ بوون، با وه بیرو بینمو، توخوا چه ند خوش بوو گفته تازيله نه گهر قیمه شی کم بوو، یا بنکر و بنیئ نا پراخی سوتای، وه بیرو دئ به بادیه ناوه کی بیست که سی دهو پچ وانا، که چی وه نه زانی ناوی حه یاتیه، (لیتره نه بووه حه مشه له). سفره هه رنه گیرا هه ر ده مو دست نه شوران و هه ره گیردانه وه.

تیبینی: سفره و قاپ و قه جاخ و رایخ هه موو له جیرانا و ده رگیران. هه روا ناسنجاوی شیو لیتنانی، تایبه تی بوون لۆ شیو و شیلا نا نه خوا سترانه وه به خیری ساحتی.

بووکن: زور زوو بین گومان زوره ی بووکا به پتیا (نه گهر نیتزیک با) یا به وراغی بووکیان به بوکه برد، وراغ (نه سپ) نه راز اندراوه به هه وری و زه نگوهری جوان، هیدی هیدی نه رۆیشت. ناوینه کیشیان له پیش بووکن هه رگرت، بهو ناوه ی به ختی بووکن روون و جوان بیت. خو نه گهر قه موره با نهوا نه راز اندراوه به پارچه قوماشی سو ر یا هه رهنه کی جوان (نه ویش لۆ ساتقی نه بوو).

به هه ر شتیه به کی به چه پره ریزان و هه له هه له لیدان به ره و ماری بووکن نه رۆیشتن،

هه روا دهنگی دۆر و زورنای رتیا رۆژه کی نه رۆیشت، له پیش ده رکتی ماری بووکن ده مه کی راوه ستان، ده رگه وانی ده رگه ی نه گرت هه تا خه راتیان نه کردبان ده رگه یان لۆ بووکنی یا ناکردو، تيجا نه ویش به خشیش نه کراو، هه روا له سه ره پتیا به خشیش داوا کران.

بووکنی زور بوون، هه ر که سه کی قه مه ره ک نه گرت، هه موو له پیش مارا بووکن راوه ستان هه تا بووکیان ده بنا ده ری، دوو که سی ماقول و نیتزیک ماری زاوی پیلنی بووکتیا نه گرت، بووکتیش به نوزه نوز و گریان خوا حافیزی له ماری نه کرد.

گه رکیان به بووکن نه کرد، تيجا هه ر له رواندزی یا هه تا دیانا و له رتی بیتسوکن نه یان گه رانده وه ماری زاوی. چه ند قه موره زور با نهو هه نده شانازی بوو لۆ ماری بووک و زاوی.

زاواش، نه ویش به عاده تی خو زاوا یا وه خو که تو براده ری نیتزیک (وه رداش زاوا) یان پچ نه گو ده گه ری دابوون چاوه رتی هاتنی بووکتیا نه کرد.

زاوی قابه ک ده ده ستیدا، پری گه نم و شه کروکه و پاره، فلوس و عانه و ورده فلوسی. لۆ نه وه ی به سه ری بووکن دابکا، پتی به خیر و به ره که ت بی، داکا زاواش ده ست به مراک و که وگیر به پیر بووکن واچوو. خه نی له مندرا نهوی عانه کیبه دیتو.

که بووک نه گه یشته جت هه موو به په له نه ببیین داخه بووک جوانه، بووکیان له قوژنی دانا و، له سه ر دوو بالیفا یا کورسییا هه تا باشی ببین.

لیتره به زم خوش نه بی لۆ ژنا بین دۆر و زورنا ده ست به مقام و چه پره لیدانی نه کری و، وه کی نهو گۆرانیبه خوش و فولکلوریبه ی:

- ده لالی مه گری و مه گزینه
- ده لالی کیژ ماری خه رکینه
- ده لالی کور گۆینی زتیپنه
- ده لالی کیژ ماری خه رکینه
- ده لالی به به رده به به رده
- هه واری رواندز به به رده
- ده لالی رتیپ موسریم تاته
- هه واری زاوام وی هه راته
- ده لالی پایبزه پایبزه

قهریبهل فهره‌جی) بخوینی: مه‌لاش سێ جا هاوار ئەکرد (اللهم یا قریب الفرح).

ئەگەر ئەوەش هەر کەلکی نەبا هاواریان لۆ دکتۆز و سستەرا برد. ئیجا لەسە خێرا داک رزگار ئەبوو خێر و سەده‌قه‌ی لۆ ئەکران و، رۆژا سێبەش شیرینی دابه‌ش ئەکرا له‌ دەر و جیران و خزم دۆست و نیاسا پێ ئەگۆترا (هۆزه‌بانە)، هەرچی وەری ئەگرت ئەیگۆ به‌ داک و باوێنه‌ خو‌گه‌وره‌یی، ئیجا به‌ره‌ به‌ره‌ ئەچوون و سەریان لێدان و دیارییان لۆ منداری ئەبرد وەکی:

پارچه‌ زێڕ ماشه‌للا، چه‌ناخه‌، دران پوی، له‌بکه‌ شینه‌، مازی یاخود پارچه‌ قوماش، وه‌ یا پارهی پێ ئەبه‌خشرا.

وه‌کی ناویان له‌ منداریش ئەنا زۆریه‌ی به‌ناوی ئەوه‌ی رابردوو بوو، باو یا داک (به‌ناویان ئەکردنۆ، ئەو وه‌خستی زۆریه‌ی ناوی بێگانه‌ بوون، به‌را له‌ دوایانه‌ ناوی کوردییان لێ ئەنا، ئەویش هه‌تا راده‌یه‌کی کم بوویته‌وه‌ به‌داخه‌وه‌).

که‌ منداریه‌کی ئەبووه‌ چه‌ند مانگی پارچه‌ی زێری له‌ پیش ناو چاوانی قه‌یم ئەکرا به‌شه‌می یا له‌ کراو و کۆچکی ئەبه‌سترا له‌به‌ر چاوووزارا و، لۆ جوانیی. پوره‌وه‌یان له‌کن نه‌جاری لۆ منداریان ئەکری هه‌تا زوو به‌ پێ پروات.

وه‌کی مندار به‌ره‌و ر‌اوه‌ستانی چووبا ئەیانگۆ:

داره‌به‌نی رانه‌قه‌نی

یاخود، وه‌ستان... وه‌ستان

وه‌کی به‌به‌ی سه‌رێ خو‌بادا ئەنگۆ (گودیلی)

وه‌کی کور به‌ناوی باوی یا باپیری ئەکرا ناویان به‌و شێوه‌ی ده‌ینا: باوکه‌ یا باپیر وه‌یا ئەفه‌ندی.

لۆ کیژاش: خانێ یا نه‌نی

بێجگه‌ له‌ لایلی پێ ئەوه‌ش ئەگۆترا لۆ ئەو مندارانه‌ی، که‌ له‌ مابه‌بێنی ۲ هه‌تا ۶ ساری بوون:

گورگه‌ شینه... کیژا من (کورێ من) مه‌خۆ...

گورگه‌ شینه... زارای و دارای بخۆ

هه‌روا دووباره‌ ئەکراوه‌ هه‌تا ناوێنه‌ هه‌موو مندارێنه‌ گه‌ره‌کی ده‌هیندران و، منداری خه‌و لێ که‌ت.

ئیکه‌م جا وه‌کی کوربا سه‌ر ئەتراشرا، ئەو پرچی برایی به‌پاره‌ی ئەقرساندرا و، پاره‌که‌ش ئەکرا خێرا.

لۆ داکی (زه‌یستان) چ ئەکرا:

ئەویش ده‌بیا هێلکه‌ پروونی به‌دۆشاوی یا به‌هه‌نگوینی لۆ کرابا هه‌تا چه‌ند رۆژا، وه‌ هه‌تا هه‌فته‌ی سه‌ری ئەشوربا ده‌گه‌ر به‌به‌ی، وه‌ نابا چووبا ده‌رێ هه‌تا چلله‌ی ئەچوو، له‌ چلله‌ش بێ گومان چلله‌ی لێ ده‌رئه‌کرا. چلله‌، زۆر به‌ترس و ئاگاداری بوو وه‌کی له‌:

ئەجندا، شه‌وه‌، چاووزارا، له‌ ژنی زه‌یستانی جیران نابا گێیان له‌ ده‌نگێ ئیک و دوو با، هه‌تا منداره‌که‌ به‌گریان و لاواز نه‌بیت، لێره‌ ده‌بیا ده‌رزبان پێک گۆرپیاوه‌ هه‌تا تاسیری لێک نه‌که‌ن.

هه‌روا منداری چلله‌دار وه‌کی تازه‌ ئەبوو هه‌تا دوو هه‌فته‌ کم یا زۆرتر له‌سه‌ر بێژنه‌کیان دانا، هه‌تا ده‌لانکییان ئەنا، له‌کن بالیفی پارچه‌ نانه‌ک و ده‌رزی و قورئانیان دانا، هه‌تا شه‌وه‌ نیتن و لۆ خو‌ی نه‌باته‌وه‌.

بێجگه‌ له‌ حه‌مایلی، که‌ نوشتییه‌کی گه‌وره‌ بوو داکی به‌خۆ وا کرد ئەویش لۆ پاراستنی تا (ئارای) لێ نه‌دا، حه‌مایلی ئەوه‌بوو نوشته‌کی که‌ هه‌موو چه‌شنه‌ خه‌ت خه‌ت و ئایه‌تی لێ ئەنووسران و، ر‌سمه‌کی سه‌یر وه‌کی ده‌عبایه‌کی به‌قۆچ و ترسناک، ئایه‌تی له‌ ده‌ور و پشت ئەنووسران، واته‌ خاوه‌نی ئەو حه‌مایله‌ی بپارێزری له‌ شه‌ر و ده‌عبایا.

(ئەوه‌ به‌خۆ جاره‌کی ئیکم له‌ حه‌مایله‌ی دیته‌وه‌، هه‌ستام کردمه‌وه‌ به‌په‌له‌ لێیان ستاندم) و، گۆتییان مه‌که‌وه‌، گوناحه‌ ده‌نا خێری نامینی، پرسیم ئەدی ئەو ده‌عبایه‌ چیه‌...؟ گۆتییان ئەوه‌ شه‌وه‌یه‌ نابینی ئایه‌تی له‌ ده‌وره‌ نووسرایه‌ هه‌تا نه‌توانی زه‌فه‌ری به‌ زه‌یستانی بیا.

به‌سه‌ر هاته‌کی سه‌یر... فه‌نتازی: ئەو حه‌کایه‌ ته‌م به‌خۆ گنی لێ بوو له‌ ژنه‌کی، که‌ خو‌ی وه‌کی فه‌رخه‌ مه‌لایه‌کی پێشان ئەدا و، به‌و شێوه‌ی ئەگێراوه‌:

شه‌وه‌کی ژنه‌کی مندار بوو شه‌وه‌ گه‌یشته‌ زه‌یستانی و زه‌فه‌ری پێ برد و ئارای لێدا و، ژنه‌که‌ مرد، مێردی ژنه‌که‌ش له‌ سه‌فه‌ری بوو، وه‌ختی به‌ره‌ به‌یانی ئەگاته‌ سه‌ر رووباره‌کی که‌ ده‌ستنوێژی بشوا ئەبینی (شه‌وه‌) که‌سه‌ک له‌سه‌ر رووباری جه‌رگ و هه‌ناوه‌کی ده‌ ده‌ست دایه‌ و ئەشواته‌وه‌.

کابرای ر‌یبواریش لێ ئەچیته‌ پێشی و ئەری:

ئه تو چه که ی بهو سبه یینی سالحا...؟

ئه ری وه لالا ئه ودهم هه وشۆ دهست که و ته .

پیاوه که شه که ئه گاته گوندی ئه بیینی عالهم خری بوو یته وه له سه ره قه برا، ئه ویش له خو
پرسی داخۆ کئی مردی...؟

داهنی لی وه نیزیک بيمۆ پیرسم، وه کی ئه پرسی و ئه رین وه لالا ژنه که ئه مرئ خوی
کرد به منداری وه چوو .

ئه وه ختی پیاوه که ئه زانی زۆر غه مگین ئه بی و ئه ری برا ئه وه ژنی منه، ده بیئا ئه من
زوو زانیبا له سه ره ریئ شوه و دی جهرگی ئه شوو شته وه .

(شه وه ئیستا که به نه خو شیی - که زاز- ناسراوه که ئه و کاته به هۆی نه بوونی کوتان له
دژی ئه و که رستانه ی که به کار ئه هاتن له برینی ناوکی مندارا برا بوو).

بهو شیه یی که مندار ئه مرد ئه یانگۆ شه وه ی لۆ خو ی برده وه، که داکیش ئه مرد
ئه یانگۆ نارای لیئا .

لانک و لپنک، یاخود جایزئ مندارئ: زگ نۆبه ری کیژئ جایزئ منداری له سه ره داکئ
بوو، ئه ویش هه ره له لانکی هه تا بازنی زۆر، وه یا زه نگوره و قورئان و (الله) ی. زۆره ی
نه نی ئه وه ی به سه ره نه ویا خو هه ره ئه گۆ:

چه نده جوان و هه ندیشی تۆز له ملانت هه رنیشی

به خو جوانه و باویشی،

مارئ بابی بابکی، هه نارئ بی دنکی، کورم شلک و ته نکي

خورامت بم کاکه له جیتی چۆل پیاوی چاکه

ئۆخه ی ئۆخه ی که م، هه مبانۆکه ی لۆکه که م، خو خورامی ئه و کوره ی که م

ئه وه درمانی تابه تی که لۆ منداری به کار ده هات ئه وه بوون:

هه زوا، ره زبانه، نه بات، قه نداو

لای لایئ

لای لایئ...

لای لایئ لای لایئ

ئه من لانکا کۆر په که ی خو ئه ژنم

ئه من لانکی کوری خو ئه ژنم

هه ره له سه ره بانی

به سه ره دارئ لانکی خو دادم

تۆ په کی مه له س کتانی

لای لایئ کۆر په که م شیرینم لای لایئ

ده با ئه من کرووک بامه

هه ره گور و کرووکه کا له میلیله کی

شین بیا له سه ره حه سه ن به گی

هه رده نا و قویه نا ئه ستریلکی

کیژ و کار بین ده بارایی په رچه مان

کور و کار بین ده به ره خت و ده بانجان

داکه غه ربه که ی درخۆشی ده نیئ

ده به ره گه ری هه رامه ی لانکی

لای لایئ کۆر په که ی بی بابان قه ت قه ت خه ویان نایئ

سوننه ت کردن «هه روا له پيشه وه شه باس م کرد»: ساری جاره کی یا دوو

سوننه ت که ره له موسرئ یا له هه ولیرئ ده هاتن خه رکیش زۆر ریژ و حورمه تیان ئه گرتن و،

باش به خشیش ئه کران، بیجگه له خیر و سه ده قه و مه ولودیش ئه کرا.

شین و تازی: دیاره مردن له به ره ریئ هه مایه، مردنیش نزانئ گوره و کچکه، یا پیر و

جوان چیبیه .

تازیش ئه گیتردا له قه ده ره مردی، بی گومان ئه وه که هیشتا گه نج و جوان با ئه وا

پیی ئه گوترا جوانه مه ره گ، تازی شیه وه په کی دی وه ره ئه گری زۆر که سه به شداری ئه و

کاره ساته خه مگینه ی ئه که ن، ئه بووه خه می هه موو رواندزی، لیته پیاوا هه تا سی پۆژا

ردین نا تراشی، هه تا ئیکه که له دۆست و نیاسا حه للاقئ ده ینا که سه ره و ډیتینان

بتراشن، وه تازیش ئه گه ره چ له مزگه فته ی با، یا له مارئ ئه وا هه ره کۆتابی بی ده هات.

لۆ ژناش به و شیه وه ی بوو:

هه تا ساو په که ی، دوو هه فته یا زیاتر ئه وا به رده وام سه ره ی مارئ مردی ئه دهن و،

دربان ئەدەنەو و ، بەشداری شینییان ئەکەن ، بێجگە لەوەی هەندەک لۆ رۆژا ئیکەم خواردنی بەیانینیش لۆیان ئامادە ئەکەن بێجگە لە نانێ نیوانی و هیتواری ئه‌ویش لۆ ماوه‌ی سێ ههفته یا زیاتر... لێره‌ خاوه‌ن مردی له‌بهر خه‌می خۆ هه‌نده‌ ئاگای له‌ شیو و شیلانا نامینی (به‌راستی پشت‌گرتنه‌کی باش بوو) هه‌روا لۆژناش رۆژا هه‌فته‌ی هه‌مامیان لۆگه‌رم نه‌کردن و سابوون و لیفکه‌یان لۆ ده‌یان هه‌تا خۆ بشۆن ، هه‌روا به‌نسبه‌ت رۆژا چللی.

وه‌لۆ ماوه‌یه‌کی دوور خه‌نه یا هه‌ور نه‌درا جلکی ره‌شیش پێیان بگۆرن.

سێ به‌یانیا له‌ دوو رۆژهه‌راتی ژن نه‌چونه‌ سه‌ر قه‌هرا لۆشین و گریانی و زکر و سه‌له‌واته ، هه‌تا تیر ته‌گریان ، نه‌و وه‌ختی ئیکه‌ک له‌ ژنا که‌ قورئان خین بوو ده‌ستی به‌خویندنێ نه‌کرد ، له‌ دوای ئه‌بووه‌ ته‌هلبل و زکر و سه‌له‌وات. هه‌روا لۆ رۆژا هه‌فته و چلله‌ش ، ئیجا به‌رده‌وام هه‌تا ماوه‌یه‌کی زۆر هه‌موو پینج شه‌ما نه‌چونه‌ سه‌ر قه‌هرا.

رۆژی سێیه‌م سه‌له‌وات دروست نه‌کرا ، به‌خیری مردی دابه‌شی خه‌رکی نه‌کرا که‌ به‌فاتیه‌حایی ده‌وئ مردیش شیرین بی . خیروخیرات به‌رده‌وام نه‌بوو لۆ خیری مردی.

زۆریه‌ی به‌به‌رگی ره‌ش ژنه‌کان خۆیان دانه‌پۆشی نه‌ویش تاماوه‌ی زۆر یا که‌م.

قه‌برستان: زۆر له‌ میژه‌ قه‌برستانه‌ک هه‌بوو له‌کن خه‌سته‌خانێ ، که‌ هه‌نووه‌ باخچه‌ی گشتیه‌ی و ، نه‌وی گه‌وره‌ له‌گه‌رده‌گه‌رێ بوو ، قه‌برستانێ کچکه‌ش هه‌بوون له‌کن مه‌لا نه‌بویه‌کری نه‌ویش لۆ مندارینه‌ ساوا بوون. هه‌نده‌ک قه‌هرا داریان له‌سه‌ر نه‌چه‌قاندن گۆیا هه‌ژاندنێ په‌لکینه‌ داری زکره‌ لۆ مردی. قه‌برینه‌ کچکه‌ ته‌رازاندرانه‌وه‌ به‌شوشه‌ و ئاوینه‌ و مۆری و ئینجی و که‌لایا . قه‌برێ جوانه‌مه‌رگا به‌گورو روچانا داپۆشران ، به‌په‌رۆکی ره‌نگاو ره‌نگ. نه‌وی سه‌ید با نه‌وا به‌په‌رۆکه‌کی که‌سک نه‌یان کرده‌ ئارا و هه‌ریان نه‌دا ، وه‌کی نه‌چووینه‌ سه‌ره‌قه‌هرا ده‌بیا سه‌لامن کردبا و فاتیه‌حهن خویندبا چونکه‌ خیره‌.

لیره‌ با سوچه‌تێ پلکه‌ دورێ بگێمه‌وه‌:

جاره‌کی پلکه‌ دورێ له‌پیش ئاوینێ دانیشبوو ده‌ست به‌شین و گریانی نه‌کا وه‌کی لیبی وه‌ ژۆر نه‌که‌ون و نه‌پرسن ، خیره‌ چ قه‌ومایه‌...؟

پلکه‌ دورێ: نه‌ری ده‌ له‌ کۆرم گه‌رین ، نه‌ریم داخۆا نه‌شیرینه‌بم وه‌کی نه‌گریم...؟
هه‌روا نه‌گه‌رینه‌وه‌ جاره‌کی پلکه‌ دورێ نه‌چیه‌ تازیه‌کی ، مردیه‌که‌ ناوی (زولێخا) نه‌بی ، نه‌ویش ، زۆر ژنا نه‌ناسی ، که‌ ناوی زولێخا بن ، که‌ نه‌رین الفاتحه‌ : له‌سه‌ر روحن

زولێخایی ، پلکه‌ دور نه‌ری: کیه‌ه زولێخا...!

هه‌رچی له‌وئ بن هه‌موو ده‌ست به‌پیکه‌نینه‌ نه‌کەن.

هه‌روا نه‌ری: که‌ کورێ پلکه‌ دورێ نه‌مری خوی کردبوو ، به‌راستی نه‌وه‌ی له‌ ده‌ور و پشتی بوون زۆر غه‌مباریی خۆیان لۆ ده‌ره‌بری و ، خواردن دره‌نگ پین نه‌گا ، پلکه‌ دورێ نه‌ری: دایێ برسیمه‌... زگما تیشی له‌ برسا .

لواندنه‌وه‌ لۆ گه‌نج و لئا:

جه‌ره‌به‌ نه‌و جه‌ره‌به‌ نه‌وه‌ کتیه‌ زاوا

جه‌ره‌به‌ی لای بيشووکێ کاکي خۆم زاوا

نه‌و رێ باریکه‌ نه‌حه‌مه‌ده‌ تووشه‌ نه‌چی

ده‌ست و سوکانی له‌کاکم نه‌چی

توخوا مه‌ناره‌ روحم ده‌رته‌چی

باران ده‌باری عاردی ده‌ریشینی

کاکم له‌ هه‌یوانی خۆ نه‌خه‌شینی

جه‌ره‌به‌ و نه‌و جه‌ره‌به‌ نه‌وه‌ کتیه‌ زاوا

جه‌ره‌به‌ی لای بيشووکێ کاکي خۆم زاوا

له‌ بۆی حازر نه‌که‌م تاخمی بووکێ

کاکي خۆم زاوا

یاخو ده‌ماوهدم نه‌رین:

لئا نه‌م کردیه‌ زاوا

پیاو چاک و مشایخ: له‌ رواندزی و ده‌وروبه‌ری ، پیاو چاک و شیخ و مشایه‌خه‌کی زۆری لینه‌ ، نه‌ری فلانه‌ پیاو چاکي بچیه‌ سه‌ر ئیکو ئیکه‌ ، زوو مرازت حاسره‌ بیت ، له‌و پیاوچاکانه‌ نه‌وانه‌ بوون:

شیخی باره‌کا ، شوانی شیخی باره‌کا ، مه‌لا وسو شیخا ، مه‌لا نه‌بویه‌کر ، حاجی باس ، مه‌لا حه‌مه‌ده‌مین ، شیخ عه‌بدولعه‌زیز ، شیخ داوود ، شیخ حه‌سه‌نی به‌سری ، پیری ماوبلیا ، چاکي په‌رۆکی ، سه‌یدینه‌ بیخاری ، شیخ قه‌ره‌ حه‌سه‌نی ، شیخ سه‌یدی گه‌ریین که‌ره‌کی ، زۆری دیش . زۆریه‌یان بنه‌ نه‌ستریبه‌کی له‌سه‌ر شین بیوون یا بنه‌ داره‌ک ، جا

دیار نا کرا له بهر پەرۆکی کهسک و سپی، لۆ تفره‌کی و مراز حاسر بوونی تیلمه‌ک (پارچه‌کی زراو و باریک) لێ ئه‌کراوه. ئه‌وی به‌مراز گه‌یشته‌با ئه‌وا له باتی نیو گه‌زی خه‌زنه‌ی ده‌ینا و به‌دارتی وا کرد.

کیلێ مه‌رقه‌دی لووس ببوو هه‌ندی به‌ردای پیتوه بنین، که به‌ردی ئه‌گرت مانای سه‌رکه‌وتنی ئه‌به‌خشی، هه‌موو هه‌توارینه جومعا مومیان له‌سه‌ر هه‌ره‌ کردن. پیاو چاکه‌ک هه‌بوو (که‌نده‌ کۆخی) له‌کن حامیی رواندزی و هه‌کی ئه‌شکه‌فته‌کی بوو، ئه‌و ئه‌شکه‌فته‌ش په‌نجه‌ره (پۆشاییه‌کی) گه‌وره‌ی تیدا بوو، ئه‌و مندا له‌ی که‌ کۆخه‌ ره‌شه‌ی لێ بوو ده‌بیا سێ جا ده‌و په‌نجه‌ره‌ بیان و به‌ن بێ ئه‌وه‌ی وه‌رۆخا بکه‌ویت، ئه‌وا کۆخه‌ی چاک ئه‌بیتۆ.

هه‌روا به‌نداره‌ تووه‌کی له‌کن گومرگن که‌ون و ئینحسارێ هه‌بوو ئه‌ویش پیاو چاکه‌کی له‌بن شاردرابۆوه، گۆیا باش بووه‌ لۆ ئه‌و که‌سه‌ی که‌ بالوکه‌ی لێ بوون به‌قه‌ده‌ر بالوکه‌ سه‌ره‌ دارا لێ وه‌کاتۆ و بڕوا بێ ئه‌وه‌ی ئاوری لێ بداته‌وه، هه‌تا ئه‌و سه‌ر قه‌ده‌ هه‌شک ئه‌بوو هه‌نگینیکه‌ بالوکه‌ش هه‌شک ئه‌بوو ئامان، وه‌کی له‌ بالوکه‌ی باس‌م کرد.

هه‌روا له‌سه‌ر قه‌به‌ری پیاوچاکێ جۆلانه‌ک دروست ئه‌کرا ئه‌وه‌ی مندا ری و یستبا ئه‌وا به‌رده‌کی داویشه‌ ناوی ئه‌گه‌ر جۆلانه‌که‌ هه‌ژابا ئه‌وا مرگینێ بوو که‌ مندا ری ئه‌بی.

تیبینی: له‌ پزیشکی کورده‌واریش، له‌سه‌ر ئه‌و باه‌تانه‌ی که‌ لێره‌ باسی ئه‌که‌م باس‌م کردیبه‌.

نوشت و نزا: نوشت و نزا ئه‌وه‌ پیشه‌ی ئه‌و مه‌لا و سه‌ید و شه‌یخا بوو، ئه‌وه‌ی باوری پێ هه‌بوو، ئه‌و به‌منه‌ته‌وه‌ له‌و پیاوچاکه‌ی داوای لێ کرد، که‌ دوعایێ خیری لۆ بنوسی، لۆ ئه‌و ئامانجه‌ی که‌ ده‌ دری دایه، یاخود دوعای شفا و به‌ره‌که‌تی بێ به‌رامبه‌ر ئه‌و چاکه‌ی پاره‌ یا دیارییه‌کی له‌ جیبی خۆ پزیشکیش ئه‌کری. نوشت که‌ دروست ئه‌کرا ده‌بیا شه‌می مشت کرابا (خه‌زنه‌ یا خام به‌شه‌می که‌ن) ئه‌ویش هه‌تا نوشت ته‌ر نه‌بیت واته‌ شه‌می مشت له‌ جیاتی نایلۆنی ئه‌و زه‌مانه‌ی بوو. ماشه‌للا و له‌پکه‌ شینه‌ و مۆرینه‌ ره‌ش و سپی باش بوون، دوور ئه‌بوون له‌ چاو و زارا ته‌به‌قی شینی عه‌جه‌می له‌سه‌ری ده‌رگه‌ی ده‌گه‌ر سواقی تی ئه‌گه‌را ئه‌ویش لۆ چاو و زارا باش بوو.

ئێجا مندا ری نازدار و نه‌خۆش کراو کۆچک و سه‌رشانی له‌به‌ر نوشتا دیار نابوو. بێجگه‌ له‌ تیلیم و تیرتی پیاوچاکێ له‌ ده‌ست و پیتیا ختمه‌ کران.

خدری زینده‌ و خدره‌ لیاس هه‌موو ده‌می له‌سه‌ر زارا بوون، لۆ مراز حاسیر بوونی به‌ساتی.

باوه‌ری: بێجگه‌ له‌ نوشت و دوعای مه‌لایا، هه‌بوو باوری به‌سحراش ئه‌کرد، ئه‌وه‌ زۆر سه‌یر بوو، که‌ زۆر به‌گرانی هه‌شتاش وه‌ چه‌نگ ناکه‌ت، هه‌روا چه‌رمی مێ گورگی یا که‌مستیاری وه‌یا نویشکی مشکی، یا مۆری به‌ردی په‌نگاوه‌نگ، لۆ چاو و زارا و به‌ختی بوون، ئه‌وانه‌ هه‌مووی له‌سه‌ر باوری مۆقی رانه‌وه‌ستی و، له‌وانه‌یه‌ هه‌تا هه‌نوکه‌ش باو بیت.

خشر و زێر: خشر و زێر و زه‌مه‌رتینه‌ رواندزی ئه‌توانم بریم زۆریه‌ی ئی ده‌ستکردی وه‌ستا سه‌دیقی و وه‌ستا په‌فیقی برای و شاگردینه‌ وی بوون، زێره‌کی بێ غش و پته‌و و جوان نیگار کرابی. ئه‌و زێرانه‌ی که‌ ئه‌و زه‌مانی باوبوون ئه‌وانه‌ بوون:

خه‌زیم، گواری سێ گۆ و چارگۆ، تاسه‌، کرمۆکه‌، بسکۆکه‌، گه‌رده‌نلغ تایبه‌تی بوو به‌گه‌رده‌نلغی رواندزی، بازنێ هه‌وی و پۆژ، گه‌رده‌نه‌ و بازنێ به‌دوگمه‌، قایشی پارچه‌ (له‌ دوابی مودیل بووه‌ لیبه‌)، بازنۆکه‌ (مفه‌ره‌دات)، قایشه‌ سعات.

هه‌نگوستیله‌ی سێ قایش، مرواری، مۆسیقا (په‌ره‌)، پیتش حه‌له‌قه‌، په‌رۆزه‌ و یاقوت، چاریگ لیبه‌، پینج لیبه‌، زنجیر و بازنێ لیبه‌، ده‌زین سوخمه‌ی، گۆبه‌ره‌ و دوگمه‌ و دۆراب، حیئل و میخه‌ک، خرخار، ئاشقه‌به‌ند، گه‌رده‌نی حوربه‌ت، ته‌زییح، قوردۆن.

زیو: زۆریه‌ی له‌ گوندا به‌کار ده‌هات، یا پاره‌ ئه‌کرا بازن، یا لۆ جوانی سهرۆکراو و گه‌رده‌نی به‌کار ده‌هات.

مۆری و مه‌رجان: له‌ لاپه‌ره‌ی پیتشی باسی مۆری و مه‌رجانم کرد که‌ به‌کار ده‌هاتن لۆ به‌خت و چاو و زارا، به‌را لۆ جوانی پیتش به‌کار ده‌هیندرا، وه‌ پیتیان ئه‌گۆ مۆری عه‌سل (ئه‌سل). مۆریش ئه‌وانه‌بوون:

مه‌رجان، مرواری، مۆری زه‌رد (کاره‌با) شه‌می و روون، په‌رۆزه‌، یاقوت، ته‌ززه‌مۆری، سه‌ده‌ف، پشکه‌خین... هتد.

جلکوبه‌رگ: ئه‌توانم بریم هه‌نده‌ک له‌ کارمه‌ند و مامۆستا نه‌بێ، ئه‌وانی دی خپژن و پیاو هه‌تا راده‌یه‌کی زۆر به‌به‌رگی کوردی ئه‌پۆشران، ئه‌و به‌رگه‌ جوان و به‌رپزه‌ له‌ هه‌موو که‌سه‌کی دی. به‌رگ پۆشی ژنان ئه‌وانه‌ بوون:

کراس: ئه‌ویش شکاکێ یا به‌باغه‌ر یا ساده‌، ژێر کراس، هاوار کراس، سوخمه‌، که‌وی، چاکه‌تی به‌لۆکه‌ (خه‌رقه‌) یا ئی ساده‌، ده‌سزۆکی سه‌ری، هه‌وری، یازمه‌ و

چارۆگ، زۆربهشیان سهرو کراویان هه بوون.

چارۆگ ئهو واجیبانهی هه بوون: لۆ سهرو پۆشینی، لۆ جوانیی، لۆ نوێژا.

زۆر زوو له رواندزی عهبا نه بووه، ههر مادهمی رهش وه به شیتویهکی دێژ و بهرین دروست ئهکرا و، ده مامک ئهکرا، له وهختی به کارهینانیان لۆ ده ری و گه رانا.

له دوو ئهوهی که تیکه راوی ده گهر تورک و عه ره با پهیدا بوو، برپه بووه چار شه و، ئیجا بووه عه پای رهش. عه با وهختهکی زۆر باو بوو پێچهش ده گهر به کار دههیندرا.

هیوادارم که ژنی کورد بگه پێته وه سه ر ئه سلێ خۆی، هه میشه به بهرگی کوردی خۆ دابپۆشی.

جلوبه رگنی پیاوا: ئه وانهی جلکی کوردییان ده بهرکرد زیاتر بوون له وانهی ئی رۆمییان ده بهرکرد (پانتروۆن) ههر سامۆستا و کارمه ندی میری نهی، ئه وانێ دیکه هه موو به بهرگی کوردی بوون، بهرگیش ئه وانه بوون:

کراس و ده رپیتی سپی، پانک و چۆغه ر، کورته ک و شلوار، په ستهک، چیتته پشت، شه ده و مشکی یا جه مه دانێ، زۆر به ییش گۆزی خوربان به کار ده ینا، بێجگه له کرا و، کرا و گۆریش هه تا راده یهکی به کار دههیندرا. بێ گومان ته زبیحیش (فسفۆر، کاره با، قه زوان، مۆری ئه سل... هتد).

زۆریشیان که راش یان به کار ده ینا.

قوماش «پارچه»: ئه و زه مانێ ئه وانه با و بوون:

قه دیفه، قه ستۆر، مه خمه ر، شیش که باب، خامه ک و خارا، کوده ری، شارکوده ری، قه سر ئه لزوه ور، ماده م، حه فت په نگ، جه رسه، حه ریر، مارۆکه، لینیو، کتان، خام، خه زنه، گورباتمان، ئه تله س، چیت، که رنه ک، تافته، گه به ردین، ئاگر باران، جورجیت، بازه... هتد.

خه یات «به رگدوور»: خه یاتی ژن و پیا و هه بوون، ئی پیا و وهکی با سم کرد له با به تی بازاری به را هه نده ک درو و مان هه بوون خه یاتی پیا و و ژن ئه یان دروین وهکی (که ویتی) و چاکه تی خه رقه.

خه یاتی ژن زۆر بوون ههر گه ره که کی دوو سی که ک لی بوون، بێجگه له وهی به مه کینه ی (سونگه ر) ئه دروان، به ده ستیش (به قونه ده رزی) په کرا، ئه وه ماقولتر و به قیمه تر بوو، به داوی به کره و ته خته تیره ی ئه دروان یا به ئارمووشی.

خه یاتی ژن ئه وه بوون:

نه زمیه خان، وه زیره خان، نه عیمه، خه یاتی ئه رمه نی، خه جیح خان.

قوتابخانه... مه تکه ب: ئه و زه مانێ مه کته ب ناسرا و بوون ئی گه ره کا سه ری (بێخار و زۆرک) و، ئی خوارێ کۆرپاشا بوو، به را ئی کیژ و کورا به جودا بوون ئی ناوه ندی و دو ناوه ندی ده گهر مه کته بی سه ره تایی کۆرپاشای کوران دا بوو، له گه ره کا خوارێ له دواین گواستراوه گه رده گه ردی که سه نه و بیبه کی گه و ره و جوانیان دروست کرد لۆ ناوه ندی و داناوه ندی کیژ و کور پیکه وه بوون، به را له فرسه ی لیکن جودا بوون.

هه نده ک قوتابی هه بوون له گوندینه ده ورو پشتی رواندزی به پیتیا، یا به ترومیپتیا دههاتن. له و سارینه دواین هه موو به زیلی عه سه که ری دههاتن و، هه نده ک سارا داخلییان لۆ کرابۆوه. زۆر زوو له مه کته بی خوار دنیان ئه دا، ئه ویش له بشودانێ وانهی دووهم به و شیتوه ی بوو: نان، شیر، میوه، هیلکه یا په نیر، لۆیا یا نۆک، وه هه روا حه بی روونی حوتی قیتامین (D).

هه روا ساری جاره کی پارچه کی قوماش یا پیراو دابه شی سه ر هه مووا ئه کرا، به را جار وابوو کم بوو ئه وا هه ر لۆ ئه و که سه نه بوو که زۆر پیتویست بوو.

له مه کته با فرۆشگه هه بوو، شیر و پسکی و بنشت یا جه رگ و نان... هتد، یا هه ر شه کرۆکه و عه ریج بوو به تاییه تی له مه کته بی کیژا که پلکه هه یبه تی به وینه ی فه راش و خامه ن فرۆشگه ی بوو، هه روا نانۆکه و شه کرۆکه و گیزی هندیشی لی ئه فرۆشان.

کتیب و تینووس و پیتنووس، به خۆرای بوون. ساری جاره کی له بوارا (ئیسستعراز و مه عزه ر) نمایش ئه کران، که شافه ش هه بوو هه موو هاوینی به درتایی پشودان بوو.

وه ستا و خانی دروست کردن: جارا خانی نه رواندزی هه موو له گری و به ردی دروسته کران، له و دوواییانه به ره به ره به چیمه نتۆش دروسته کران. لۆ خانی دروست کردنی ئه وانه پیتویست بوون:

به ردی نه قار کرای، گر، لگن، کا، کاریته، قیسپ، تانۆک، چروو یا حه سیر، ته نه که، گری تاییه تی سپی لۆ سپی کردنی خانی، بێ گومان وه ستای لیزان و به ناووبانگ هه بوون.

که خانیبه گه یشته نیوه ی ئه وا مه ی یا بزنه کیان له سه ر ئه کوشتۆوه بوو، که خانیش ته وا وه بوو ده گهر سواق کردنی ته به قه ی شین و له پکه شینیان پیتوه زه فته کرد. زۆر به ی

خانسیه كان دوو هۆده و هه یوان یا سالۆنی هه بوو، هه روا زۆریه ی قه په نگیان هه بوو، به تایبته تی ئهوی دوو ته به قه بوو. بیجگه له هۆده ی دارا کۆریته شی هه بوو، کانی گه وره له لایه کی تایبته تی ماری (حهوشی) بوو.

به لوعه ی ده هاته سه ر، یا ئاوی جۆگه ی (زۆر زوو)، ئه و کانیه داپۆشرا بوو وه کی هۆده کی فراوان به کار ده هات لۆ سه ر شوشتن و کۆر و (جلوبه رگ شوشتنی) بیجگه له وه ی ئه ده بخانه (عه ده بخانه یا حه ده بخانه) و تاته به ردی نوێژاشی لی بوو. له سه ر کانیاش بادیی (جام) ی داری هه بوو کچکه یا خود گه وره پیتیان ئه گۆ کۆتک. زۆریه ی خانیه کان باخچه یان هه بوو ئه ویش به ئاوی جۆگه له ی ئاوه دران، که میراوی خۆی تایبته تی هه بوو، زۆریه ی باخچه اش ساردایان لی بوو. سارداو: وه کی کانیسه که هه ر ئه که ندراو ئاوی جۆگه ی ده هاته سه ر لۆ ئاودانی به کار ده هات.

وه کی باسم کرد که قه په نگ زۆر جوان و شیوه به کی تایبته تی هه بوو، بی گومان په نجهره و ده لاقه و کولنیگ له هه موو لایه کی خانی جییی خۆیان هه بوون. مسته خ و جییی نان کردنی جودایوون، له لاپه رکی خانی یا له هه یوانی، به رده وام دیواری ره ش بوون، ئه وه ی لی هه ره واسرا، ئه وا جییی خۆی دیار بوو.

ده رگه و ده روازه و کلیل و په نجهره به ده سه تکردی نه جارینه رواندزی بوو. ئینه ئاسن له هه ولیری پاسپاردن، به قادرمه ی دار وه سه ربانی ئه که تین.

ده وری ماری به غه ره (دیواری به به ردی) و په رژینا ئه گیران، په رژینی به چرووی یا به ئه ستری یا به تانۆکا (داری باریک و دریژ) هه بوون.

بیجگه له وه ی له هه ر ماره کی کانی لی بوون، له ده رتیش هه بوو که سه ری به مزگه فت و خانه قای وه بوو، کانیی ژناشی هه بوو، هه رده نگویاسه ک هه با ئه وا له وئ وه ده ره که ت. هه ر سه ربانه کیش چه ند سولا وه کی پتیه بوون، باگوردانیش له ناوه ندی بانی بوو، هه روا جییینه دوو یا زیاتر له بۆرینی سه به ی لی وه ده ر که تبوون.

مزگه وت: گه وره ترین مزگه وت مزگه وتی مه لا که ریبه فه ندی بوو، دیاره ئه و مزگه وت که زۆر له عالم و پیای دینی و فه قی و مسته عد و مه لایا لیتیان خویندبوو و، به که ونترین مزگه وت ئه ژمبیردا، په روتوک و نووسینی زۆر به نرخ و گرنگی تیندا بوو، که وه ده ست که س ناکه تن. به را به داخه وه له سارینه شه ستا ناگری تی به ربوو و سۆتا، بیجگه له جییی نوێژا له لایه کی دی جییی حوجری فه قی یا بوو، هه روا کانیسه که هه بووه ناوی کانیی فه قییا به ناویانگ بوو هه تا ئه و گه ره کیش هه ر به ناوی وی بوو (گه ره کتی کانیی

فه قییا). هه موو رۆژی جومعا خه رکه کی زۆر لی کۆ ئه بۆوه و، مجبۆری ناوی مام عه ولا بوو. هه روا زۆری دیکه شی لی بوون وه کی: مزگه وتی نوری باویلاغای، مزگه فتی حاجی حه مه ده مینی، مزگه فتی ئاغا ژنی.

خانه قا: ئه وه ش له گه ره کا خوار لی بوو، سه ر به پیری ماویلیا بوو (شیخی سه را) مام حاجی (شیخ سوله یان به گ) مه لای بوو و، فه یزوللاش مجبۆر بوو.

خانه قاش حوجری فه قییا لی بوو، هه روا کانی لۆ نوێژا، ئی ژن و پیوا (به جودا) بوو.

(له سارانی سی و نۆ و چله کاندا، خین گه رمه کانی رواندزی به دزی له وئ کۆ ئه بوونه وه و لۆ زیده تر په رده ان لۆ کوردایه تی و کۆمه له ی هیوایان به بلا و کراوه و گۆقار ئه یان نووسین و براویان ئه کردنه وه، وه کی به ریزان سه بریبه فه ندی، عه لی مه که ته به، زۆری دیکه ش).

ته کییه: ئه وه ش سه ر به ته ریقه تی (قادری وه بوو)، وه سه ر به کاکای هیرانی وه بوو، زۆر زوو مه لا قوندیله ئیمام بوو، له دوا یی مه لا مه مدوح بوو. هه ر ئیکی له وانه هه ر جییی نوێژا نه بوو، به لکو لۆ زۆر رووداوی دی به کار ده هات وه کی: تازی، مه ولوود، میوانداری، وه مردی لی شوشتن و وه ری کردن.

فه قی «ته له به ی دینی»: له هه ر مزگه فته ی یا ته کییه یا خانه قایه کی (۱۰) هه تا (۱۵) فه قی و موسسه عدی لی بوون، به هاریکاری به گه ره کتی رۆژانه دوو جه ما خواردنیان لۆ نامادا کرا، فه قیش له مارا ئه گه ران وه ئه یانگۆ: راتیی فه قییا ره حمه تی خواو لی بی

هه روا شه وینه جومعاش ئه گه ران لۆ پاره ی، ئه وه یش ئه بووه مه سروفی رۆژانه، وه کی شه کر و تۆجا و پیوستیی دی.

وه کی منداره ک دره نگ به پییا رۆیشته یا، ئه وا رۆژی جومعا له دوو نوێژی له پیش ده رگه ی داندا و، په تکه کی له پیی ئه به ستر، ئه و که سی که ده هاته ده ری ئه وه لیی ئه کرده وه به نیازی ئه وه ی زوو به پییا بڕوا.

گه ره کینه رواندزی: لیسه ده ست پی که م له خوار لی (ژیری) هه تا گه رده گه ردی (ژووری):

گه ره کا سه رایین، ئاغه ژنی، خانه قایین، مه لا تایره فه ندی، قورکی، تۆریاوه (نازادی)

کانییی فهقیییا (مزگهفتی گهوره)، ناو بازاری، زورکی، باویلاغای، گهرده گهردی، سهرتۆپین، لهو دووایه ی زۆری دیش پهیا بووینه وهکی:

شۆرش و بن باویا و سهر رهزا.

ئهو گهرهکو جادانه رۆژانه له لایهن بهلهدییهی خاوتین ئهکرانۆ.

رهمهزان: که شهوی شهوبهراتی ئهکرا، ئیجا وهخۆ کهتن و، بهپیره رهمهزانی وا چوون، ئاماده بوون بهردهوام بوو، وهکی مار پاک کردنهوه، شهربهت و تورشی و شیرینی ساز ئهکران.

ئیسواری پیش بانگی مهغریبی ههر ئیکی لهلایین خۆ ههوری ئهدا که مانگی (ههویین) بیینی، لیته ئهگپینهوه که (محهمدی شهمامی) وهکی فهلهکهیهکی زوو چاوی وه مانگی ئهکهت لهبهر ئهوهی حوکمی چاوی تیزبوون.

ههتا خه بهر له بهغدایی ئهدا ئهوه وهختی ئهبووه رهمهزان ههروا لۆ گپیناش. هیواراش سفره ئهپازاندراوه، وه بهتایبهتی ئهوانهی که بهزگی خۆ بهکولافه بوون. مندار لهسهربانی راوهستان بهخۆ و بهلوقم و پسکیت و (نانۆکه) و، حهلوای ههتا ههر مهلا بری (الله اکبر) زوو رۆژی بکشین.

لهسهربانی بن گومان تهماشای سهر تۆپین ئهکرد، ههتا مام حاجی خهلیفه ئاگری بهتۆپی وهنی بتتهقی.

شهوا ههتا درهنگ خهرک له میوانی و گهرا نا بوو، که پاشیویش دادههات ئهوا دیسان مام حاجی کۆران بهکۆران بهخۆ و بهدۆری و، بهسهلهوات و (لا اله الا الله) خهرکی واگا دهینا لۆ پاشیوئ.

ههست ههست پاشیوه... لا اله الا الله

نوری له باری عهرشی... لا اله الا الله

سهرفته و خپر و سهدهقهش زۆرهبوون.

گپین «جهژن»: پیشی ههردوو گپینا خهرک باش وه خۆ کهت، بگره له خواردنی له برمه و پهقلاوه و کولیچه و شهکرۆکه و بریشکه و، کهرستی خواردنینه گپین ههتا جلویهرگ و پیتراو و دیاری. گپینی رهمهزانی واته گپینی زکی.

گپینا قوریانی گپینی ئیسماعیل پیغه مبهری

بهیانی جهژنا، زۆر ههبوو خواردنیان لۆ سبهینتی لینا و، لۆ ئیکو دوویان ئهناارد.

بپجگه لهوهی ئهوی بهشداری نۆتی گپینهی کردبا ئهوا خواردن (برنج و فاسولیا و قهیسی و مریشک) یا ههرچی ئاماده کرابا ئهوا ئهنا دردا ماری خوی ههتا لۆ خوارد و پیرۆزیایی ئیکدیانه کرد. لهو رۆژهی زۆریهی که لیک درگیر بوون چاکه بوونهوه.

شهوی گپینی کیژا دهست له خه نهی ئهنا، نهن ئهزانی کهنگی هشیاره بینۆ داخوه باشی گرتیبه یا نا. جهژنانهش خۆش بوو زۆر ههتا کم ئهوا ئههه خشرا، بهکهیف و خۆشی خهرجهکرا. ههر له شیرینییا سواری چهرخ و فهلهکی یا بهلۆزی بچیه دیانا زۆری دیش و ههر ئیکی بهشیتوهیهکی ئهوه رۆژانهی بهخۆشی ئهبرده سهر.

گهرده گهرد و چهرخ و فهلهک:

لهههر گهرهکهکی مندار خه ئهپونۆ کیژ و کور بهرهو گهرده گهردی ئهپویشتن، کهسک و سۆر و زهرد له ههر کهلهی ئاوازهکه بوو، زوو ئهچووینه پیش چهرخ و فهلهکی مام عهبدی بایی عانهکی (۴ فلوسا) چار پینج گهپین ئهکران، زۆرن پیشخۆش با ئهوا (نون- نۆین) ئهکردهوه، وه ههندهک ههپوون ئهترسان زوو دههاتنه خواری. خۆشی ئهوه بووکه مام عهبدی پر بهدهنگی خۆ هاوار ئهکرد و ئهپگۆ:

هیسک و میسک... مندار ئهگپیاوه... ئی وهللا

هیسک مرداره ئی وهللا

پینچکه قرزاره ئی وهللا

لهناو پهزانه ئی وهللا

پهزی باهوری ئی وهللا

بپجگه له مام عهبدی ئهحمه د پیرۆت ههبوو، که هاریکاری مام عهبدی بوو، ئهویش مندارا ئهگۆ:

سهماوهری تهنهکه، ئهحمه د پیرۆت چای تیکا

ئهگهر عهبدی نهخواردۆ، شاپی لیته و دهری که

له لایهکی دی لهیلوکیش ههپوون، ئهویش ههر ئی مام عهبدی و برازاینه وی بوو، ئهگهر بههاوینا با ئهوا ساردهمهنی و شهربهت و (شهربهتی میوژی مهلهی محهمهدی سوفی فهتاحتی زۆر بهتام بوو) میوه و شراب، لهبهرهوانه (درن- دلن) پین گیرا له مارتین چ پین ناخورا، هیواراش ئهچووینه سهر گردینه گهرده گهردی لۆ رابواردنی.

ئهوه فرسهته رۆژهکی تاییهتی بوو لۆ کورینه میترد مندارا لۆ قومار و دۆمینه و

یانسیبی کردنی. له رژۆی گیتزنی رهمه زانی، مام حاجی مار به مار ته گه را لۆ به خشیشی گیتزنی.

گیتزنی قوربانئ و حاجیبا

ئه وه دیار بوو که قوربانئ ته کران به جوانه گای یا ههر حه یوانه کی، که خوای حه رار کردیبه، ههر له دوو گیتزنی خه رک وه خۆ که ت لۆ پیتشوازیب حاجیبا. رژۆا بیان زانیبا حاجی دینه وه، ئه وا خه رک به پیریان وا چوون به تفه راک کردن حاجیش دیاری لۆ هه مروا وی بوو.

مه ولوود: ئه وی مراره کی خواستبا یا حاسر ببا، ئه وا خبیری مه ولوودئ پیتغه مه بهری وه خۆ گرت، له مزگه فتا یا له مارا ته کران لۆ ژنا با یا لۆ پیاو، به خوینده نه وهی مه ولوود نامه و سه ره وات و ده ف لیدانئ گه رمه کرا، زۆری وا بوو حاری ته گرت، وای لئ ده هات، که مه ولود تیک بچی، زوو زوو قه نداو لۆ مه لای (یا مه ولوود خوینی) ته کرا، هه تا دهنگی خۆش بی، لیره مام ئیسماعیل زۆر باش مه ولوود نامه ی به ده ده نگه زوراله که ی ته خوینده وه. هه روا پلکه حه لیمی داکی و مه لا حه بیبه ی گۆرانی صۆفی و، فه قیبان مه ولوودیان ته خوینده وه.

پئ رابواردن: بی گومان هه نده ک که س که له زگماکه وه نو قوستانیبان هه به، جا چ له به ده نی یا له نه فسی (ده روونی) یا ته قلی بی، ئه وانه به راستی به سته زمان و گوناحن، له جیاتی ئه وه ی زگن پئ بسوتین و یارمه تیبان به دین، که هه ست به که می نه که ن، به پیتچه وانه وه ببوونه سینه ما و تیزه جارۆک و ته له فزیۆنی پرواندزی.

هه نده کا که ناویان دینم، به راستی له خۆ بیتزاریبون له تاواخۆ و خه رکی ده ستیان به گریانئ ته کرد، به را هه نده ک جا به ناچاری ئه ویش خۆی ده گه ره وان هه ره شه سیلا و ته یکرده به زم و په زم وه کی خه لیفه ی، خه لیفه حوسین (مجیۆری مزگه فتئ باویلاعی بوو). خه لیفه حوسین، خه رکی گرتک و روستئ بوو، له زگماکه وه ته واو نه بوو، نه له به ده نی وه نه له عه قری، پیاوه کی به هه یکه ل و پانو پۆر بوو، زۆر قسه خۆش و هیتسک سووک بوو، زۆریش ساویلکه بوو، به ناعیلاجی ده گه مه و سوچه تی پرواندزیبا خارا بوو.

بیتجگه له مجیۆریب که ئیشاره تم پیدئا، کاری سه ر پیتیشی ته کرد لۆ خه رکی. کاتی که خه لیفه له جیتیه کی ته بوو ته وا ته و ناوه ی به قسه و سوچه تی خۆش و ته مسیلی و گۆرانی گوتنی ناوه دان ته کرد.

خه لیفه ی خۆی به خه لیفه و موریدی گرنگ ته ژمارد، زۆریه ی دوو یا سه ی ریزه ته زییحی به خۆوا کردن، ده فه کیشی هه بوو له کاتی پیتیبست به کاری ده ینا حاری ده هینا خۆ. خه لیفه پیاوه کی زۆر ناسک بوو، که هه سستی بریندار ته کرا هیچ زه ره ری به که س ناگه یاندا ته نی ته گریا. تاخمه کی گه نج و لاو هه بوون به رده وه ام ناگه داری نویتترین ده نگوایسیان ته کرد و، زیاده شیان به سه ر وانا، هه ره ته و تاخمه بوون، که جار ه کی به زمه کی خه رابیان به سه ر هیتا ته ویش به و شیبه ی بوو که له زاری خه لیفه م به خۆگئ لئ بوو: داوا له خه لیفه ی ته که ن که ناگاداری مردی بکا (مردیبه که ش سه خته بووه) هه موو ته رۆن و ته رین خه لیفه ناگات لئ بی و له سه ری بخوینه، گۆبا خه لیفه ته ترسئ و، شه رمیش ته کا برئ نا، ته رئ باشه، پاش ماوه یه کی مردیبه که دوو سه ج جا خۆ ته جولی نیته و.

خه لیفه ش ته ری:

(اعوزو بالله) هه روا دوو سه ج جا دوو باره ته بیتته وه هه تا مردی سه خته له جیتیب خۆ رانه په ری و هه ردئ خه لیفه له جیتیب خۆ له ترسا ته که وی.

دوای ته وه ی خه لیفه وه خۆ دیتو ته رین:

کوړه ته وه فلانه که س بوو مردی نه بوو.

خه لیفه ی به زمی خۆش بوو وه کی ته مسیل و شایی ته کرد زۆریه ی ته و به یته ی ته گۆته وه:

هه لکسئ هه لکسئ ته منو نایش ده رپئ قایش

خه لیفه ی زۆر له چاو ته مسیلیبئ ته حمه د ده نگ گه وه ری ته کردۆ.

قاسمه قول: قاسم کوړئ عه لی ته حمه د شای. قاسم کوړه کی نازدار و تاقانئ داک و باوا بووه، وه له ماره کی خانه دانئ رواندزی بوو، ته رین له ته سه له وه خه رکی سه نی کوردستانئ ته و دیوی بووه، له بی به ختیبئ قاسمی داک و باوی زوو ته مرن و خوشکه کی ته بی (رابی)، ته ویش زوو مازناوایی لئ ته کا و ته مرئ خوای ته کا. قاسمی نازدار بی که س و کار ته مینیتۆ...

قاسم به خۆش پیچه ک ته واو نابیت، بره ک ساویلکه و بی عه قزۆکه ته بی، لۆبئ ببووه هۆی ته وه ی که له ته نجامدا بیته جارۆکی گه وه و کچکا. قاسمی ماره کی ته واو هه بوو، ته وی ئیحتیاجیشی پئ نه با هه یوو، که لیشیان ته پرسئ:

ئه وانه لۆ تو ده ست نادا لۆ جیتت...؟

وهرامی ئەدانۆوه و ئەیگۆ، ئەدی کو ماره هه موو تشتی پی وئ.

قاسم زۆر جلكویه رگی له سهر ئیك ده بهر ئەكردن وه کی ۲ یا ۳ فانیلا ۵ کراس یا بلوز، چاکهت، له سه ره وانه هه مووی قاپووته کیشی ده سه ره کرد. مشکیه کی کچکۆکه شی ئە به سستی، به هاوینا جزمه ی ده پی کرد (هه نده ک جا) به زستاناش به تهنی گۆریه کی کورت و قۆنדרه کی که پانی شکاندبووه، ئە وانه هه موو سه رنج کیش بوون، هه تا خه رکی پرسبیری لی بکا و، پی پی پی بکه نن، بی گومان ئە ویش زۆر تووړا بوو.

که پرسبیری لی کرا کوړه قاسم لۆ هه نده جلكهت ده به ردایه به و هاوینه ی...؟

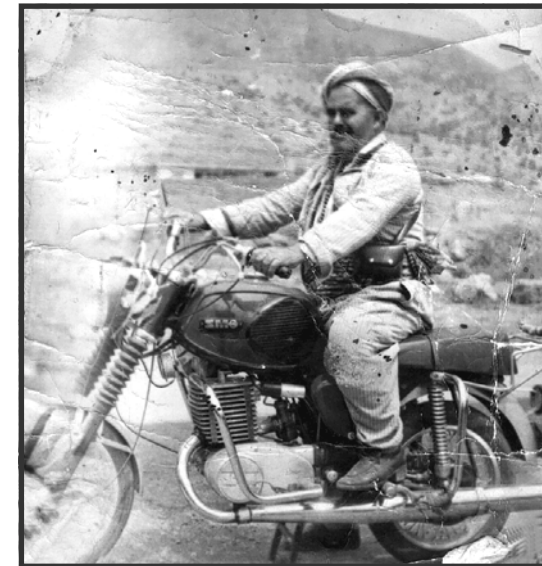
وهرامی ئە وه بوو:

ئەدی کو جلك کو سه رمایین ئە گرتۆ ئوه هه گه رمایین ئە گرتۆ.

قاسم: زۆر هیسک سووک و قسه خۆش بوو، که له سه خۆ با.

قاسمی چ ژن نه بوون:

ئە ویش تاخمه کی گه نجا پی رابوارد پیاوه کیان لۆ کردبووه بووک بر دبوویانه ماری، که قاسم وه ژۆره که وی بووک (بوکی سه خته) هه ردی، قاسم که زانی گه مای پی ئە کهن

خه لیفه حوسین

دهست به جیون و فه زیعه تی کا. چاکهت و قاپووتی قاسمی به دایمی ئە و تشتانه ی تیدا بوون: دوو گوردی نوژنا، ته بله جغاره، کیسی توتتی، داو و ده رزی، ناوینه، سیواک، چه قو، که ره ته.

قاسمی قه وان و ئیستوانی ماری باوی خۆی مابوون، زۆری که یف پی ده اتن، زۆر جار ده گه ره خۆی ئە گتیا و له ماری لی دا، به خۆشی مقام ده گه ره گۆت (دهنگی خۆی زۆر پیخۆش بوو) گۆرانی نه قه وانی ئە وانه بوون:

فه رید ئە تره ش (أحبابنا یاروحي) ئە وه ی زۆر پیخۆش بوو، قه وانیش ئە ی گۆته وه ده به ره خۆ، هه روا ئی مریم خان و محمه مد عارف و حه سه ن جزا ویش هه بوون.

قاسمی لۆ خۆ به کاسبی و عه تاری فرۆشتنی رزقی خۆ په یا کرد، به را پۆژینه پینجشم واته هیتوارینه جومعا سه به تی نانی هه ر ئە گرت و مار به مار نانی هه فتانه ی لۆ خۆ کۆکرده وه.

قاسم پیاوه کی بی ده خل بوو ئە وی په لاماری نه دابا دنا زه ره ری خه رکی نادا، به را وه کی عه سه بییان ئە کرد، کوړو کار و گه نجا ئە وا زۆر تووړا بوو به ردی داویشتن و هاواری ئە کرد و جونیبه دان، وه له دواییدا دهستی به گریانی کرد. (زۆر گوناح بوو).

قاسم زۆر وه سواس بوو، ئە یانگۆ وه کی دهمو چاوا به سابونی شوا بیست دهستی زیاتر له دهمو چاوا دا، بیجگه له دهستوێژ ئیجگار وه سواسی لی کرد.

قاسم له ساری ۱۹۷۴ له چۆمانی وه بهر جییه کی ئە که وی و ئە مری و هه ر له وتی ئە شارنه وه. له زۆر زوه وه ئە یانگتیاوه، که ئە و به سه ته زمانانه ش هه بوینه:

عالیه شییت: له ناو شاییا مقام ئە گۆتته وه، پیینه خۆی هه تا سه ر چۆکا به بویاخی ره شه کردن و، ئە یگۆ جزمه نه.

ئهمه د کافر: گۆیا نی ره مووک بووه، دهمه کی به جلویه رگی پیاوا خۆ ئە پۆشت و، جاره کیش به جلكی ژنا، وه سه ر شۆری ژنا بووه، نانی ئە کرد و، هه رسته بریش بووه. پاره کی زۆری هه بووه، له دوای عومری ده خه رندیان کوور (هاویشتبوو) کردبوو به را هه نده کاش وا گۆ به خۆ کوور بووه.

کاکه سۆر: ئە ویش که م عه قر و شیتۆکه بووه، شه و و پۆژی له ئە شکه فته کی ئە ژیا و، ناویان له و ئە شکه فته ی نا (ئه شکه فته ی کاکه سۆری).

عه لیه جپ - کوړی ره شید ناکوویی: ئە و کابرایه ش له زگماکه وه ده غه ر و کوړتۆکه

بوو، ئه ویش هه زى له سوچهت و قسا کرد، زهره رى لۆ کهس نه بوو بهرا له بهر شتیهى سهر و گیتلاکى مندارا دوور به دوور هاواریان نه کردی، عه لیه جی... پیتچه که خپ.

هه روا هه ندهکى دى هه بوون پۆژانه زۆر تیکه ریان ده گهر خهرکى هه بوو:

عهیشه سه رانه یی: ژنه کى زۆر به دین و وه سواس بوو، نانکه ر و کۆرکه رى خهرکیه کرد، زۆریش توورا بوو، وه کى ئه یانگۆ (عالم چووینه ناو مانگی).

په عنا: ئه ویش پیتچه ک بچ عه قه رۆکه بوو. لێیان ئه پرسى په عنا مێردى به خه لیه فیه ناکه ی؟

ئه یگۆ... ئاخ لێی ئه ترسێم. کێژ و کارا زۆر به په عنا یی پابوار د.

پلکه فه زار: ئیشوکارى لۆ خهرکى نه کردو، هه رچى خرت و پرتى دنیا یی هه یه له خۆى خپ نه کردنه وه، ئه وه سه رنج پراکتیش بوو که گه ما ی پیت به کهن.

عهیسا ئۆمه رى: ئه یانگۆ که ته مه نى له (۱۰۰) سارى زیاتر بسوو، هه موو که سى نانا سیه وه، زۆریش عه سه به ی بوو، که ده هاته کانیه ژنا (خانه قا یی) که کۆرى خۆى لى نه کرد، قبولى ناکرد که س ده ست له ئاوى و تشتى بدا. زۆر خرفا بوو هه ر خوارده کى لۆ ئه چوو که پیتى ناخورا، ئه وا هه ریه گرت و ئه ی شارده وه.

خه لیه فه ندی: ئه گێر نه وه که پیا وه کى زۆر زه رکه بووه، وه خه ریه جى حقو ق بووه، وه له زه ره کىا شتیا بوو، به داخ وه کارى مه حکه مه ی پیتنه کرا، به را معاشیان لۆ بره یۆ وه له دوا یی کردیا نه نا یب زابت، هه تا له دوا یی ته قاو یب کرا که س نه ی ئه زانى کو ئه ژى و، ده گه که س دۆست نه بوو و، که سیه ش ئه زه ته نادا. گۆیا پاره کى زۆرى هه بوو هه موو له گه رى و خه رهندى ئه شارده وه، هه مام و جلک شوشتنى له گه رمۆکا بوو (مه لا وسو شیتخا).

هه ندهک که سى دى هه بوون، که سوچهت خو ش و زۆر قسه یان به سه روه ئه نا وه کى:

فه تخی، مه دى، خه لیل.

چهند تیبیینیك له سه ر شپوهی رواندزی

ئه گه ر بێتسو سه یرى هه ر زمانى یا شتیه یه ک به کهن، ئه بیه ن زۆر له وشه یا رسته شتیه ی تایبه ته ی خو ى وه رگرتیه به چ له به نه رت وا بووه یا له شتیه و زمانانى دیکه ی وه رگرتیه به، جا چ به مه ته لۆک بى یا وه ک په ندی پیتشینیان، وه باخود روداوو و به سه ره ات بن. ئه وانه ی که دیارم کردینه، پۆژانه به کار دین و، به مه ته لۆکیش ئه ژمێردیتن.

له و بابه تانه ی خواره وه... دا بیه م کردن به (وه کى یا ئه گه ر) ده بی به کار بیه نى هه ر وه کو:

مه ریشک بارى خو دا بیه ن: مێوان دین

پشیه له (کتک) چاوا بشوا: مێوان دین

کیتۆ له شه یرى به کهن له هه وشى: مێوان دین

قه له ره ش له سه ربانى بخوینى: سه رى خواهن مارى ئه خوا

کسۆک (سه گ) بلوورى: ئیک ئه مرى لى گه ره کى

میش به که ویتنه ناو چای دیارى ئه خو ى

میش له بن دامه نى دا بیه نى با ست به خه راپى به کهن.

زۆر جار ناوى شتیه ک ئه به ن به را له دوا یی هه مان ناو (م) له پیتش دا نه نیتن، وه کى:

شپو و میو یا نان و مان یا ناو و ماو

هه روا هه مان شتیه به جو زیکى تر، که پیتى ئه گو ترى جووته وشه ی لیکدراو، ئه توانم به دو وه م وشه ی ته واو که ریش دا بیه م.

ئا و ئه: ئه هلو سه ل، ئه ولا و ئیملا، ئیک و ئیک، ئاگر و ئافات، ئاگرى قودره تن،

ناگر و پووش، نازا و زیرهک، ناو و ناوهدان، نسل و نسل، نسل و خانه‌دان، نکا و ناکا، نامان و تویه، ناجورج و ماجوج، نهلرزی و نهچهقی.

پ: بهژن و بارا، بهحییا و ناموس، بئ شهرم و چهقه‌ته، بئ شهرم و حهیا، بئ (به) عهقر و مه‌عریفه‌ت، به‌کھیف و سه‌فا، به‌تام و له‌زه‌ت، به‌زم و په‌زم، باو و زریان، به‌رو خانی، به‌ر و باخچه، به‌زم و هه‌نگه‌مه، بؤش و به‌تار، به‌ر و باغه‌ر، به‌تار و هه‌تار، بئ وه‌فا و سوفلا، به‌بیر و را، برسی و تینی، بئ به‌خت و به‌خت په‌ش، به‌زم و فه‌رتنه، بئ نه‌وس و چلیس، بئ چاو و روو.

پ: بیس و په‌رؤس، پؤشته و په‌رداخ، پاک و خاوین، پیسی بئ زه‌هر، پان و به‌رین، پان و پؤر، بیس و چرکن، پووش و په‌راش، په‌نا و پیچ، پشت و قوه‌ت، پشتاو پشت، پاش و پیس، پاره و پوول، پر و پئ، پیس و خه‌لیس، پیس و چه‌په‌ر، په‌ره‌ت و به‌ره‌للا، په‌رتو براو، پیسه و په‌رؤ، پرتی پرتی.

ت: ته‌شک و دامه‌ن، ته‌سک و ترووسک، ته‌مه‌ر و ته‌وه‌زهل، ته‌ر و ناسک، تاقه‌ت و قوه‌ت، تفت و تار، تام و که‌رام، ته‌ر و تور، ته‌قه له‌ق، ته‌نگ و تاریک، ته‌نگ و ناسک، تۆز و با، تاخم و ته‌داره‌ک، ته‌عام و شه‌حام، تاک و تووک، توندو تیژ، تیر و پر، ته‌بر و تاش، ته‌پ و تۆز، ته‌ره و تیزه، تیلمه و تیتیر، ته‌خت و به‌خت، تالع و نسیب، تیتیله و پیله، تشت و مشت.

ج: چه‌تره فه‌چۆ، چه‌په‌ر پیزان، جار و بار، جر و جاو، جه‌رگ و هه‌ناو، چوست و وریا، چین و ماچین، جوان و جحیر، چه‌قار و به‌قار.

ح: حازر و حزوور، حازر و بز، حیز و دز، حه‌ق و ره‌ق.

خ: خان و مان، خاوین و بژوون، خانم و خاتوون، خرو پر، خوار و خینچ، خرت و پرت، خزم و که‌س، خین و خیزاو، خیر و مه‌ند، خیر و خه‌به‌ر، خیر و بییر.

د: ده‌عبا و دور، دریتژ و باریک، ده‌نگ و به‌نگ، ده‌نگ و دۆر، ده‌شت و به‌ره‌للا، ده‌و و لیو، ده‌شت و کیو، ده‌رگ و ده‌روازه، ده‌غر و دان، دۆ و دۆشاو، داو و ده‌رمان، ده‌و ده‌و، داک و دۆ (داک و کیژ)، ده‌ست و بازن، ده‌ست و پل.

ر: ره‌ش و رووت، ره‌زبل و سه‌فیل، ره‌ق و ته‌ق، رحه‌ت و سه‌حه‌ت، راست و راست، رتیک و پینک، ره‌زبل و نارچاخ، را و ته‌گبیر، رووت و ره‌چار، رتو و بان،

ریزی و تزی، رجاو تکا، رووت و قوت، ری و ری، راو و رووت، ری و په‌گه‌ز، ری و ریشارؤک.

ز: زه‌مبهر، زه‌رد و زۆر، زار و زمان، زه‌بر و زه‌نگ، زۆر و زه‌وه‌ند، زه‌مان و ده‌مان، زه‌ق و ره‌ق، زه‌ریف و به‌تام، زه‌ه‌لام، زه‌و و زه‌به‌لاح، زورم و (زولم) زۆر، زار و ته‌کلیف، زۆر و بۆر، زگ و زار، زاو و زئی، زه‌ره‌ر و زیان، زگ و زگ، ژیکه‌لۆکه و جوان.

س: سارد و سړ، ساغ و سه‌لیم، سپو سه‌لیم سووک و سه‌لیم، سه‌راو و ده‌راو، سارد و سووک، سه‌رو سه‌ودا، سه‌ر میتشک، سه‌رو مار، سه‌لام و که‌لام، سووک و چرووک، سه‌روکراو، سه‌یار و به‌یار، سه‌رت و قورت، سه‌ر و گیتلاک، سه‌گ و سوار، سه‌ر و میتزهر، سه‌گ و سه‌گیاب، ساوا و مندار، سه‌ر و بن، سه‌ین و به‌ین، سه‌ر و بیجم، سه‌بر و ته‌حه‌مول، سارد و سه‌قیل، سه‌رک و بنک، سه‌ر و پرسیار، سه‌ر و پیچک.

ش: شیو و شیلان، شین و گریان، شلک و ته‌نک، شه‌پله تف، شل و مل، شل و کفت، شه‌پ و شۆر، شوخ و شه‌نگ، شه‌ر و شۆر، شقلی بقلی، شینه‌ه‌لام، شه‌ق و شه‌لاق، شوان و گوان، شیت و شوور، شاخ و داخ، شه‌قه له‌ق.

ع: عه‌لۆش و قه‌لۆش، عه‌رش و قورش، عه‌رد و عاسمان.

غ: غه‌ریب و قه‌له‌نده‌ر، غه‌م و غه‌مگین، غه‌به‌ غرب، غار غارانی.

ف: فه‌وت و فه‌نا، فکر و خه‌بال، فلان و فیسکه، فه‌قیر و هه‌ژار، فنکه فنک، فنی منی، فیتله و دۆرکه، فر و فیر، فه‌ند و فیر، فش و فۆر.

ق: قه‌ردار و فه‌ردار، قه‌لا قوپ، قر و قه‌ره‌بارغ (قه‌له‌بالغ)، قیت و قۆز، قوپ و چرپاو.

ک: کۆری به‌دغه‌ر، کر و کپ، کت و پر، کۆره‌ی نه‌عه‌له‌تی، که‌ر و کوند، کۆشک و بان، کاس و که‌وچک، کار و بار، گیا و گۆر، کیژ یا کوپ و کار، که‌ند و کۆر، که‌ل و په‌ل، که‌س و کار، کرش و کار، کۆچ و بار، کوشتن و برین، که‌یف و خویشی، کل و کلدان، کل و کلچوک، کون و قوژین.

گ: گریان و فیغان، گه‌ران و سووران، گرد و گۆ، گه‌رم و نه‌رم، گری و پرتک، گور و گورزار.

ل: لووس و تووس، له نجه و لار، لانک و لۆلک، لیدان و کوتان، لینا و لیتو، لام و لۆم، لار و پار، لیچ و لیچماو، لنگه لنگ، لاکه لاک، لا بهلا، لهت لهت، لهت و پهت.

م: مه کر و دۆراب، مهرد و مهستور، مندار و کار، ماندی و شهقی، ماندی و مردی، مهپ و مارات، مۆری و مورتک، مۆری و مهرجان، مار و مندار، مشت و مشت، مشت و مپ.

ن: ناسک و نازدار، ناز و فیز، نوو و جدید، نه شیرنی نه برژای، نه دی و بدی، نه خش و نیگار، نوور و نه زهر.

و: واق و وبق، ودره و پرۆ.

ه: هه گره و دانن، هات و چوو، هیشک و بریشک، هار و غلوور، هه رزان و تاران، هپو گپۆ، ههرا و هوریا، هینان و بردن، هه زاری بهر وهه زاری، هه راز و نشیتو، هار و هاج، هیتیم و سیتی، هه بوو نه بوو، هپچ و پوچ، هار و قوار، هات و نه هات، هات و هاوار.

جۆرهکی دیکه ههیه له سوور کردن و تهواو کردن:

وهکی قسهکی ئەکهی له دواى تهواو بوونی ئاخاوتن، بهشی دواوهی وشه دووباره ئەکریتهوه، وهکی برتی:

ئه چه کوردستانێ ئه چه

نا مۆ... نا

دیته وه دئ

وئ چواندن (مه ته لۆک) به شیوهیهکی دیکه:

دیاره مرۆف له ژبانی کاری باش یا خهراب یا ئەکا، یا دیته بهر ریتی، به راستی بی یا له ناکاوی وهیا له بئ دهسه راتی، جا لیره هه گۆتهکی لۆ قهساندرايه به مه دح کردن یا به پیتچه وانه وه، وهک گۆزین و وئ چواندن، ئەتوانین ههروهکی خوارێ بخویننه وه:

میشی: بهو کهسهی ئەگوتی که روو قایمه (روو چره).

تاژیی میره بهگی: بچهکی نه شیرین و له خۆ رازی.

که ره بایئ سه رباره دارئ: له هه موو جییا خۆ وه دهردینی.

که چه جلیئ سه ر پردئ: کهسهکی بئ که لک و قیমে هت.

که ره بایئ ناو مامرا: پیا وهک ده ناو کۆمه رهکی ژنا دابی.

میروا رناندی: کهسهکی زۆر لاواز و زه عیف بووی.

ماری سپ: دوژمن (خۆ راگری هه تا رۆژی دادیت).

میشکی سه ر لیسئ: ته مبه ر (ته مبه ل).

مشکی ده هاردی وه دررای: ژنی ئەسمه ر سپیاویئ له خۆ بدا.

په پوولی به هه شتی: ئەو کهسهی در (دل) ساف و بی تاوانه.

پیبی: فیترباز، حيله کهر.

قه له رهش: کهسهکی بی و دم و بی خیر.

مام مۆتک: خۆ ده گیر و گرفتی هه موو کهسهکی بهارینی لۆ باشی.

عه له شیش: گپۆ و هپۆ.

ئاوی مه ند: ئاگری بن کا.

چیلئ زهرد: ئەوی باشی زۆر بکا له دوا بی تیک بدا.

چهند وشه، که مرۆف بی کهم و کچکه نه بیته وه:

رۆژانه مرۆف تووشی ئەبی، که قسه بهیه کتری برین وه به کتری بی دابووه شین، بهری ئەوه جوان نبیه، به تاییه تی له ده ری یا له پیتش چاوی عاله می، ئەویش ئەوانه نه:

کت و کۆر، لیتو فرپۆک، چرمن، زگ ده ستار، چورچه مهن، فه رده ره ژوو، که ولۆس، دهو بۆگه نی، که چه ر، گۆچه، پئ خوار، مل پان، سرقه سو ر، قایشه رهش، پووته مار، کورته بن.

بپجگه له وانه:

زۆر وشه ی توندتر و بی رپۆتر هه نه، ئەویش (جون دانه) ئەوهش جۆره که له فۆلکلۆز، ئەوهش مرۆف بی ئەشکیندرئ).

رۆژ نبیه به کار نهیه ت جا هه ر له کینده رابی، وهکی:

ته رهس، زه قن، ده خۆ هه رده، هه ی تره، سه گیاب، مار کاو ل، مار خشتور، ده رک شین، ههش وه سه ر، هه شی شین، مار ویران، یا داک، کهر مه حه ب، چلیس، بیژ مۆت... هتد.

هه روا هه نده ک جۆره وشه ی دی هه نه ئەوانیش مرۆفی بی کهمه کاته وه، وهکی:

ساویلکه، ده ست و پئ سپی، ده ست پیس، بئ که لک، پیس و په رۆس، بئ ئەسل،

کینه زگ، رهلزل و نه رچاخ، لی نه وشایه وه، بی هوش و بیری، بی عه قر.

با هه نوکوش بیینه سهر وشه ی جوان و نهرم و بهریتز:

ههروه کو گوتم کو مرؤث تووشی نه خووشی دئ ههرواش کاتی خووش نه بیینی بههوی
بیستنی وشه ی خووش یا بهکهسه کی دی هه ریری وهکی:

بهژن شه ننگه بی، گوره باغ، چاو مامز، دهست و هه ننگوست وهکی قلبیچکه نارووی،
بی جوان و بی کوریشک، گهردهن ناسکی دنکه تربیت تی دپاره، یاخو نه رین:

هه ند جوانه هه نه که ی نه خووی تیی وه رامینی.

هه نده ناسک هه موو جیی وارین نه من.

حهفت بهردی له کیژا کا فرووشی دایه.

لؤ پیاواش نؤهارین: پیاوهکی رهشید و نازایه، له چاوئ شیرنی ناترسی.

به تیکرایی نه وهش به کاردین:

مهرده، به غیره ته، به خزماتیبه، خواناسه، به زار و دهوه، پاک و خاوینه.

وشه ی نهرم و هاندان:

کهسئ (دکی، باوی، خاری، مامی، پلکی)، چاوه که م بی.

هه ی له منت نه کهوی، هه ی به خورامت بم، به قوریانت بم، ده بهرت مرم، مه رگت

نه بیینم، ده سه رت سووریم، جه رگوک، رووحی من، به رخی من.

دوعا کردن

دوعا کردن دوو جوړی هه یه:

دوعای خیر خواستن (نزا) و، دوعا لی کردن (خهراپ واته: نفوک).

خیر لؤ خواستن بهو شپوهی بوو: ره بی (بییی).

ره بی سه لامهت بی، عومر دریتز بی، ئیمانته سه لامهت بی، به حه شتی بی، بی
به رابی، به داکا حهفت کورا بی، خوا سه ردارئ ماریت لی نه ستینی، خوا مندارات لؤ
بی بیری، جه رگت نه سوئتی.

بی گومان دوعای شه ریش به پیچه وانه نه وهکی:

نه وهش شپوهیه که له جوندانئ، به را زوره ی ره بی، یا یاخوای پتوانین.

سندانته لیدا، قوزه ر قورت، عه مرت نه مینی، ژهر، ژه ره مار، ملت شکن، کوره بی
زه قنه بووت.

دوعا و در دانهوه: لؤ کیژئ جحیر: به خنت سپی بی، له بهر به خنتی خو دانیشی.

لؤ بووکی: پیرو زو بیت، هه زار خیری لیک ببین، به کور و کیژ بی، خوا و لیک
نه کا.

لؤ مندار بوونی: به داک و باوینه خو گه وره بی، ناوداری و، نه گه ر کیژ بی به خوشکا
حهفت برابایی، سهر به رزق بی.

لؤ نه خووشا: که فاره ته، به ساغ و سه لامهتی لی هه ستیه وه، خوا شفای به خیرت لؤ
بشیری، چیدی ئیحتیاجی بهرو خهسته خانا نه بی.

لؤ مردییا: به خو خوش بن، عومر دریتز لؤ ماییا به جئ هیشتی، به حه شتی بی،
پشیمانئ نه و دنیا یه نه بییتو.

لؤ سه فه ری: به خیر بچی و به خیر بییه وه، خوا حافیز، سه فه ری خیری بی، خوات
ده گه ر دایی.

لۆحهجج: خوا قبولی بکا، پیرۆزی، کهفارهت.
 لۆمهولوود و خبیرا: خوا قبولی بکا، خوا خبیرو بنووسی.
 لۆحهپسیا: کهفارهته.
 لۆخانی دروست کردن: پیرۆز بیت، کورا تی بکه نه زاوا، خیری لی بیین.
 ههروا که له حمامی دهردهچن بهشیهوی بوو (بهس لۆژنا):
 نهوی له خۆی کچکه تر با ئه یگۆ: گهرماوت خۆش، یا پیرۆزی.
 یا لۆئهو کهسهی، که له خۆی گهرهتر با ئه یگۆ: دهستت ماچ ئه کهم.
 بیجگه له وهی ههر تشتهکی کرا با، ئه یانگۆ پیرۆزی.

سوند خواردن: رۆژانه بهردهوام سوند ئه خورئ بهو شیهوی:

والله وبالله وتالله، ههر سه لاسه تو ئیسموللهی، بهناوی خوی، به نایهت،
 به پیغه مبهه، به (قورئان، قورحان، قورعان)، به حه زه تهی غهوسی مار له به غدایی،
 به پیری ماویلیا، یا به سه ری: کورم (باوم، داکم یا جوانه مه رگی) یا به شه پرف و
 به ناموس... هتد.

پارانهوه: زۆر جا که ئیکهک تهنگاو ئه بی و، هانای لۆ ئیکهکی دی ئه با، ههتا ئه و
 گیروگرتی تووش هاتیه. لۆ سووک بکا ئه ویش بهو شیهوی:

توخواکهی، لۆ خاتری خوا و پیغه مبههرا، تو سه ری خۆشه و یستاتکهی، لۆ خاتری
 کورئ باوی خۆ کهی... هتد.

گۆراندنی شیهوی وشه:

زۆر جا گین (گوین) له وشه به کی ئه بی، که له زمانی بیگانه وهرگیریه، به شیهویهکی
 وهرگهراو به کار دین و هکی:

ریح: روحب، روحبه، روعب

خالئ غه رهز: غاری غه رهز

فه قهت: فه تهق

له قه ب: له قه م

ته عقیب: تا قیب

که ناس: که رناس

یاخه: حقیقه

کلمه: قولات

جمهوری: جه مهوری

ئه له تریک: حه له تریک، عه له تریک

سه رایئ: سه راوی

مه کته ب: مه تکه ب

ئه عدال و ئه بدال: عه ده ل به ده ل (حه ده ل به ده ل)

قاعیده و قانون: قاینو قوون

حه یوان: حه یان

ناهنگ: هه ننگه مه

کۆنگره: گه ننگره

نیوران: لیروان، نیروان

ته قلید: ته خریت

نه عل: له حله

خهت: تیخ

مه دح: مه حت

قۆچچه: قۆچبه

ده رنه فیس: جه پنا فیس

ئه وهش له بیر نه کهین، که زۆر پیتی (ع)، ئه گۆردرا به پیتی (ح) و، به پیچه وانه وه.

ئه و وشانهی که ههست پین دهرده برین:

ئه وی بیویستبا به تاییه تی ژنان ههسته کی له درئ خۆدا دهربری شیهویهکی تاییه تی
 له چهند وشه یهک به کار دهینا وهکی:

حه کو، ئه ی دایئ، ئه ی که سن، له خۆم غه ربیی، ئه ی دایئ بسم الله، پیهه، په حاحا،
 وی بسم الله، ئه ی یه ی.

ههروا به شیهویهکی دی:

که رووداوهک دیتته بهر مرؤقی زۆر جا ئه وههستهی بهشپوهبهکی دیکه پیشان ئه دا و ئه ری:

که زۆر ئه ترسی ئه ری (ئه لئ): خرپه م وه هه ناوا که ت.

زۆر ئه کا و هه یج وه ده ست ناینی: لیم برا.

عاجز و بئ ده سهرات: پشی لئ سوار بوو.

لۆ عاجزیی: جه رگی لۆ دیشا، زگی بئ سۆتا.

ئیستراحه تم کرد: پیم لئ راکیشان.

له خه ما یا له ترسا: تفم بئ قووت نه درا.

هه نده ی هاوار بکه م: گه رووم که ت، ده نگم که ت، ده نگم نووسا.

هه نده ی برئ و بریتته وه: ده نگ و په نگم چوون.

سۆر بوومۆ، ئاره قه م کرد: شه رمم له خۆ کرده وه.

په نگگی هه ربوزگورابوو: شیتوا

ده و و زاری تیک ئاران: شه رمه زار بوو.

زۆر بئ تاقت بووم: پیم له دووخۆ ئه خشاندن.

نیشانه ک هه به، کاتی بیان وی زووقئ ئیکدی بکه نه وه، به هه نگوستئ شاده ی له پیش چاوی خۆ دانین و ئه رین، په لاپز.

کچکه کردنه وه ی وشه (لۆ ساوا و مندارا): زمانی منال

ئو شپوه زمانه زۆر غه له ته، که ده گه ر منداری کچکه به کار دین، به را زۆر باویوو و، هه تا هه نووکه ش هه ر مایه، ئه وه ئه بیسته هۆی ئه وه ی، که منداری هه تا ماوه یه کی له ژبانی هه ر له سه ر ئه و شپوه ی قسه کردنی ئه روا، زۆر جارا وایی که هه ست به که می بکا، چاکتر وه یه منداری با به شپوه ی ته واو قسه ی ده گه ر بکری منداری (مندال) هه تا زوو هه ست به که سایه تی خۆ بکا.

لیره ناتوانم هه مووی به غه له ت دابنیم، چونکه له وانیه هه تا راده یه کی له ته مه نی بوه شپه ته وه:

لالی که، ئللا: بنوو

تۆتی که: دانیشه

حه مکه، عه می: بخۆ

جززه، بشه: خه ته ره

عوو، دی دی: ئۆتۆ

پاپوش: خه لاس

عه عه، کغی: پیسه، پیسایی

تاتی: رۆبیشتن

ئه حئ که: لیبی ده

جی جی: ته بییر

په پین: پیتراو

ته ته: بازن و مۆری و مه رجان و، خه ناوکه، گه ردا نه

خنی: گه رده ن

ئوفی: خواردن

چه پ، چه پانی: چه پرا لئ ده

فنی: که پ، چرم که

حه چئ: که ر، گئ درتژ

حه وه: کسۆک (سه گ)

پشی، میاو: پشیله، کتک

گدی: مه ر یا بز

هه روا ئه و وشانه به کاردین، ئه ویش به رامبه ر کرده وه کی یا رووداوه کی زۆریه ی لۆ منداری بی:

پیرکژین: ئه ری پیر بی

کۆخین: ئه ری کتته

قرب کردن: حه نۆش

که تنه خوار: خئی پژا

سو پاس کردن: ئه ری هه ندۆنه گه وره بی

له گوتاييدا

ئەمە پرواندزىيا زۆر پەندەن ھەبوون، بەرا ئەوى زۆر لەسەر زارا بوون:

- داكى بېيىنە كېژىيى خوازە.

- نە ئەو ھېلىكە و پرونەبى و، نە ئەو زەبرە قوونە بى.

- نەسەرکە سېرى و نەقونكە پېوازى، يان نەفسى بۆنت بىن نەتېرى دەنگت بى.

- لە بېستىنى ھەرە تووم پىن وىستى.

- كارىتەى دەچاوى خۆ نايىنى، زلى دەچاوى خەركى بېيىنى.

- رام لەخۆ نەكردييه، ئىيجا لە تو بکەم.

- منداری بەدەرمانا ناروا لە سەبانا.

ھەرە ئەو ھەش لەبېر نەكەم زۆر ھەبوون، كە رستەيەكيان بەكار دەينا (ئا) لەپېش دا

ناوەكى: ئاچم... ئادېم... ئاخۆم... ھتد.

ھەرە وشەى درنباى و داكوكى كردن ئەو ھەبوون:

ئەرى والله خەبەرىتى، خەبەرىە، سەدەق، ئەشەد و مايبىللا وەيە، ئەدى كوو.

له دوو خرا... خوشكۆك... كاكى

پر بەدر سوپاسى ئەو خوشك و برايانە ئەكەم، كە ھارىكارىيان كردم لە وەبېر

ھىنانەو ھى زۆرى رابردوو و، بەسەرھاتنى ئەو زەمانى (ئەو وەختى). بەپېتى توانا

ھەورم دا كە ھېچى تىن نەھىتمەو... بەرا وا بزەنم ھەندەك لەو لای ئەو لای ھەرمېنى،

و ھىوادارم كە بەدروو بى.

ھەرە سوپاسى كاك بېستونى ئەكەم، كە ھارىكارى كردم بۆ بژار و پىا چوونەو ھى

ئەم كىتېبە.

سەرچاوەکان

۱- داماو حوسىن حوزنى موكرىانى: مېژووى مېرانی سۆران، چاپخانەى كوردستان،

ھەولېر سارى ۱۹۶۲.

۲- شەرەفخانى بدلىسى.

۳- ئەمىن زەكى بەگ - خلاصە تاريخ الكرد و كوردستان.

۴- د. جمال نەبەز - الامير الكوردي مير محمد الرواندوزي الملقب بـ(ميرى كۆرە).

۵- گۆفارى قەلا ژمارەى (۶) سارى ئېكەم، مانگى جارەكى لە رواندزى دەرتەچوو

(۱۹۹۱).

۶- لە دۆست و نىاس و برادەر و رواندزىنە كەون.

۷- گۆفارى ھەولېر... شارەوانىي ھەولېر مانگى جارېك دەرى ئەكات، ژمارەى ۲۱-

۱۹۷۷-۳.

تەواو بوو

رېښووسى يەڭگر تووى كوردى

تكا له نووسرانى بهرېز دهكەين:

بۆ بلاوكردنهوى نووسىڭە كانيان له دهزگاي ئاراس تكايه رهچاوى ئەم رېښووسى خوارهوه بکەن که پهسندکراوى کۆرى زانيارى كوردستانه:

يەكەم: گيروگرفتى پىتى (و).

نیشانەى (و) له زمانى كوردیدا به شېوهى خوارهوه دهنوسرى:

۱- پىتى (وى كورت، واته (وى بزوينى كورت (و: u)

بۆ نمونه: **كورد. كورت. گوشت.**

Kurd. Kurt. Kust

۲- پىتى (وو)ى درېژ، واته (وو)ى بزوينى درېژ (وو: û)

بۆ نمونه: **سور. چوو. دوو.**

Sûr. Çû. Dû

۳- پىتى (وى كونسۆنانت (نەبزوين). واته (و: w)

بۆ نمونه: **ئاوايى. وەرە. هاوار. ئاو**

دەنگى (و) لێرەدا هەندىك جار لە زاراوى كرمانجىيى سهروودا دەبێ بە دەنگى (ڤ)

Awayî (Avahî). were. Hawar. Av

۴- پىتى (ۆ)ى كراوه. واته (ۆ: o)

بۆ نمونه: **دۆل. گۆر. نۆ.**

Dol. Gor. No.

دووهەم: گيروگرفتى پىتى (وى سهدهتاى وشه.

هەر وشه يەك بە پىتى (و) دەست پێ بکات بە يەك (و) دهنوسرىت.

بۆ نمونه: **ورىا. ولات. وشه. ورد.**

wirya. wilat. wise. wîrd.

سێهەم: گيروگرفتى پىتى (ى):

نیشانەى (ى) له زمانى كوردیدا به شېوهى خوارهوه يه:

۱- پىتى (ى)ى بزوين. واته (ى: î).

بۆ نمونه: **زهوى - Zewî**

۲- پىتى (ى)ى كونسۆنانت. واته (ى: y)

بۆ نمونه: **يار - yar**

• **سەرنج ۱:** پىتتىكى (ى)ى بزوينى فره كورت ههيه كه له نووسىنى كوردى به ئەلفويى لاتىنىدا نيشانهى (i)ى بۆ دانراوه وەك له وشهكانى: من - Min ، كن - Kin ، ژن - jin . ئەم نيشانهيه له نووسىنى كوردى به ئەلفويى عەرەبیدا نىيه .

• **سەرنج ۲:** نيشانهكانى (ى)ى بزوين و (ى)ى كونسۆنانت واته (î) و (y) له پىتى عەرەبیدا هەردووکیان هەمان نيشانهى (ى)يان ههيه بهلام له راستیدا له يەكتر جياوازان و له كاتى به دواى يەكتر هاتياندا دەبێ هەردووکیان بنوسرىن .

وەك: **نیهه. چیهه. دیارییهكه. زهویهكه.**

Nîye. Çîye. Dîyarîyeke. Zewîyeke

• **سەرنج ۳:** له كاتى هاتنى سى پىتى (ى) به دواى يەكتردا وەك له وشهكانى (ئاوايیهكهمان...) (كوتايیهكهى...) (وهستايیهكى...) (كوتايیى به كارهكه هیتا) دەبێ بهسەر يەكەوه بنوسرىن، واته سى (ى) به شېوهى (ییب) به دواى يەكتردا دێن .

(Westayîeki...) (Kotayî be Kareke hêna)

• **چوارەم:** گيروگرفتى پىتى (رى)ى گران، واته (رى)ى نيشانهدار. ئەم پىته له هەر كوتییهكى وشەدا هات دەبێ به نيشانهكه يهوه بنوسرىت. واته له سهههتا و ناوهراست و كوتايى وشەدا هەر (رى)ى گرانی نيشانهداره .

وەك: **رۆژ. بریار. كهړ.**

پنهمەم: گيروگرفتى پىتى (وى) به يهكه وهههسان (عطف):

پىتى (وى) به يهكه وهههسان، به شېوه يهكى جياوازان له وشه ي پيش خۆى و پاش خۆيهوه دهنوسرىت و مامهله يهكى سهريهخۆى له گه لدا دهكریت .

بۆ نمونه: **من و تو. ئارهزوو و وریا.**

• **سەرنج:** له هەندىك وشه ي لیکدراودا پىتى (وى) به يهكه وهههسان بووه به شىك له هەردوو وشه لیکدراوهكه و به ههموویان وشه يهكى سهريهخۆيان دروست کردوه .

وەك: **كاروبار. دهنگویاس. ئەلفویى. هاتوچۆ.**

لەم بارانەدا مامهله ي سهريهخۆ له گه ل پىتى (وى) به يهكه وهههسان ناکریت و وشهكه ههمووی به سهريهكه وه دهنوسرىت وەك له نمونهكاندا پيشانمان دا .

• **ههههه:** وشه ي ناساده چ ناو بێ يان زاراوه دەبێ به سهريهكه وه وهكو يهك وشه دهنوسرىن . وەك:

ناو: **چه مچه مال. بیکهس. دلشاد. زورگره زراو. بیتخال. نالپاريز.**

میانداو. کانيکه وه. سپیگره.

زاراوه: **رینوس. ریتیان. دهسهههه. جیهههه. نیشتمانپهروهه.**

دهستنوس. دهسبازی. ولاتپاریز. نازادپخواز. دوشه‌مه. سیتشه‌مه. پیتنجشه‌مه. یه‌کسهر. راسته‌وخۆ. یه‌کشه‌وه (مانگی یه‌کشه‌وه).
هه‌وته‌م: پیتی (ت) له کۆتای کار (فرمان) دا دهشی بنووسریت و دهشی نه‌شنووسریت.
وه‌ک: **دیت و ده‌روات (یان) دت و ده‌روا.**
هه‌فته‌م: نيسبەت له زمانى کوردیدا زۆریه‌ی جار به‌هۆی پیتی (ی) له کۆتای ناودا ده‌کریت.

وه‌ک: **پیتنجوینی. هه‌ولتیری. ده‌ۆکی. شیخانی.**
 هه‌روه‌ها ئەم نمونانەى خواره‌وه:

ئه‌حمه‌دئاوا: ئەحمه‌د ئاوايی

يارمجه: يارمجه‌يی.

تووزخورماتوو: تووزخورماتوويی.

شۆ: شۆيی.

ئاكرئ: ئاكرئى (يان) ئاكره‌يی.

لادئ: لادئى.

• **سه‌رنج:** ئەو ناوانەى خۆيان به‌ پیتی (ی) ته‌واو ده‌بن پیتوست ناکات (ی)ی نيسبەتيان به‌خريتە پال. وه‌ک:

سلیمانى: کامهران سلیمانى.

کانیماسى: حاجى حوسین کانیماسى.

نامیدی: نازاد نامیدی.

نۆیه‌م: هه‌ر وشه‌یه‌کى بیانی چ هاتبیتته‌ ناو زمانى کوردییه‌وه، یان هه‌ر ناو و وشه‌یه‌کى تر که له نووسینی کوردیدا دیتته‌ پیتشه‌وه، ده‌بێ به‌پیتنوسى کوردی بنووسریت.

وه‌ک: **ئه‌للا. قه‌لهم. ئه‌کبه‌ر. قاهیره. ئۆتۆمۆبیل. دۆستۆفیسكى.**

هه‌یه‌م: ئامرازى (تر، ترین) که بۆ به‌راورد به‌کار دێن ده‌بێ به‌وشه‌کانى پیتش خۆیان‌وه‌ه بلکیتن. وه‌ک:

جوان: جوانتر - جوانترین.

خاو: خاوتر - خاوترین.

• **سه‌رنج:** ئەم ئامرازى (تر) جیاباوه‌ له وشه‌ی (تر) که به‌واته‌ی (دی، دیکه) دیت. ئەمه‌ی دوايى ده‌بێ به‌ جیاباوه‌ له وشه‌ی پیتش خۆی ده‌نووسریت.

وه‌ک: **مالتيكى تر، چيى ترم ناوی.**

پازه‌یه‌م: جیناوى نيشانه‌ی وه‌ک: ئەم. ئەو. ئەف.

ئەم جیناوانه‌ ئەگه‌ر ئاوه‌لکاری (کات - یان - شویتن) یان به‌دوادا هات پیتیان‌وه‌ه ده‌لکیتن و ده‌بن به‌ یه‌ک وشه‌ی سه‌ریه‌خۆ.

وه‌ک: **ئه‌مشه‌و. ئه‌مۆ. ئه‌فسال. ئه‌مجاره. ئه‌مبه‌ر و ئه‌وبه‌ر. ئه‌فۆ.**
هوازه‌یه‌م: نيشانه‌کانى نه‌ناسراوى وه‌ک (...یه‌ک، ...پیک، ...ه‌ک) به‌ شیتو‌ی خواره‌وه‌ ده‌چنه‌ سه‌ر وشه‌کانى پیتش خۆيان:
 ۱- ئەگه‌ر وشه‌کان به‌ پیتته‌ بزوتنه‌کانى (ا، ی، ه، ئ) ته‌واو بووبن ئەوا نيشانه‌ی (...یه‌ک) یان ده‌خريتته‌ پال. وه‌ک:

چيا: چيايه‌ک.

زه‌وى: زه‌وييه‌ک.

وتنه: وتنيه‌ک.

دئ: دئيه‌ک.

۲- ئەگه‌ر وشه‌کان به‌ پیتته‌ بزوتنى (وو) یان هه‌ر پیتتیکى ده‌نگدار (نه‌بزوتن: کۆنسۆنانت) ته‌واو بووبن ئەوا نيشانه‌ی (پیک - له‌ کرمانجی خواروو) و نيشانه‌ی (ه‌ک) یان له‌ کرمانجی سه‌روودا ده‌چیتته‌ سه‌ر.

خانوو: خانوویک، خانووه‌ک

گوند: گوندیک (کرمانجی خواروو)، گونده‌ک (کرمانجی سه‌روو).

ژن: ژنیک (کرمانجی خواروو)، ژنه‌ک (کرمانجی سه‌روو).

سيزه‌یه‌م: گيروگرفتى پاشگه‌کانى (دا. را. وه. ده‌ه)

ئەم پاشگرانه‌ به‌ وشه‌کانى پیتش خۆیان‌وه‌ه ده‌لکیتن. وه‌ک:

دا: له‌ دلدا (هه‌ر برینى که له‌ دلدا هه‌یه‌ ساریژی که‌ن). (خه‌میکم له‌ دلدايه‌).

را: له‌ نامیدییا (له‌ وێرا به‌پیت هاتووبن). (له‌ خۆرا دلئ گۆراوه‌).

وه: له‌ جوارچاوه‌ (له‌ ویتوه‌ هاتووبن).

هوه: به‌ ماله‌وه‌ (به‌ ماله‌وه‌ رویشتین).

(جاریکی تر نووسیمه‌وه). (خانوه‌که‌م کرپیه‌وه).

• **سه‌رنج:** پاشگری (دا) جیایه‌ له‌ وشه‌ی (دا) که فرمانه‌ و چاوه‌که‌ی (دان)ه‌.

وه‌ک: **تیریکى له‌ دلئ دا. تیریکى له‌ دلئ داوم.** ئەم (دا)یه‌ی فرمان به‌جیا ده‌نووسریت.

چواره‌یه‌م: گيروگرفتى پیتشگه‌کانى (هه‌ل. دا. را. وه‌ر. ده‌ر)

۱- ئەم پیتشگرانه‌ کاتى ده‌چنه‌ سه‌ر چاوه‌ک یان فرمان یان هه‌ر حاله‌تیکى تر، پیتیان‌وه‌ه ده‌لکیتن به‌مه‌رجى جیناوى لکاوه‌که‌وتبیتته‌ نیوان پیتشگر و وشه‌که‌ی دواى خۆی. وه‌ک:

* چاوه‌ک:

هه‌ل: هه‌لکردن. هه‌لگرتن. هه‌لگورمان. هه‌لکیتشان.

دا: دابران. داخستن. دارمان. داگردن.

پا: پاگردن. پاکیشان. راپه‌رین.

وهر: وهرگردن. وهرسووران.

دهر: دهرگردن. دهرهیتان.

* فرمان:

هه‌ل: هه‌لگره. هه‌لمه‌خه. هه‌لکشتی.

دا: دانتی. دامه‌پره.

پا: پاکیشه. رامه‌په‌پرتنه.

وهر: وهرگره. وهرسوورپرتنه.

دهر: دهرپیتنه. دهرخه.

* حاله‌تی تر. وهک:

هه‌لکشساو. هه‌لنه‌کشسا. دانراو. راپه‌پریو. رانه‌په‌پریو. وهرگرتوو.

وهرگرتنه. دهرخراو. دهرکراو.

۲- نه‌گهر جیناوی لکاو که‌وته نیوان پیشگر و فرمانه‌که‌ی دوا‌ی خو‌ی نه‌وا به‌جیا

دهنووسرتین و جیناوده‌که به پیشگره‌وه ده‌لکیتیرئ.

هه‌ل: هه‌لم‌گرن. هه‌لیان‌که‌ن. هه‌لمان‌کیتشن. هه‌لمان‌مه‌واسن.

دا: دامان‌نه‌نایه. دایان‌خه‌ن. دای‌پره.

پا: رایان‌ده‌گرین. رام‌کیشه. رام‌په‌پرتنه. راشیان‌په‌پرتن.

وهر: وهرمان‌گرتایه. وهری‌نه‌گری. وهریان‌سوورپرتنه‌وه.

دهر: دهریان‌په‌راندین. دهری‌خه.

پازه‌پیه‌م: گیروگرتتی وشه‌ی لیک‌دراو.

نه‌گهر وشه‌ی دووهم له‌ دۆخی فرماندا بوو، به‌جیا دهنووسرتین:

ریتک‌ده‌که‌وین. پیتکیان‌هیتناینه‌وه. پیتک‌نه‌هاتین. یه‌کیان‌نه‌گرتوو.

ده‌ستمان‌نه‌که‌وت.

به‌لام نه‌گهر وشه‌ی دووهم له‌ دۆخی چاوگ بیان حاله‌تی تردا بوو نه‌وا هه‌ردوو وشه‌که‌وه

به‌ یه‌که‌وه ده‌لکیتیرتین.

وهک: ریتک‌که‌وتن. پیتکه‌هاتن. یه‌کگرتن. ده‌س‌خستن. یه‌کگرتوو.

ده‌س‌که‌وتوو. پیتکه‌هاته.

شازه‌پیه‌م: نامرازی (ش‌ای ته‌نکید که‌وته هه‌ر شویتیتکی وشه‌وه ده‌بی به‌ بشیتک له

وشه‌که‌ه و نابج به‌ هو‌ی له‌تیوونی وشه‌که‌ه. وهک: بشته‌وی ناتده‌می. نه‌شخو‌ی. گو‌تی

دیم... نه‌شها‌ت. نه‌شمانگرتن. بشمانبه‌ن.